

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

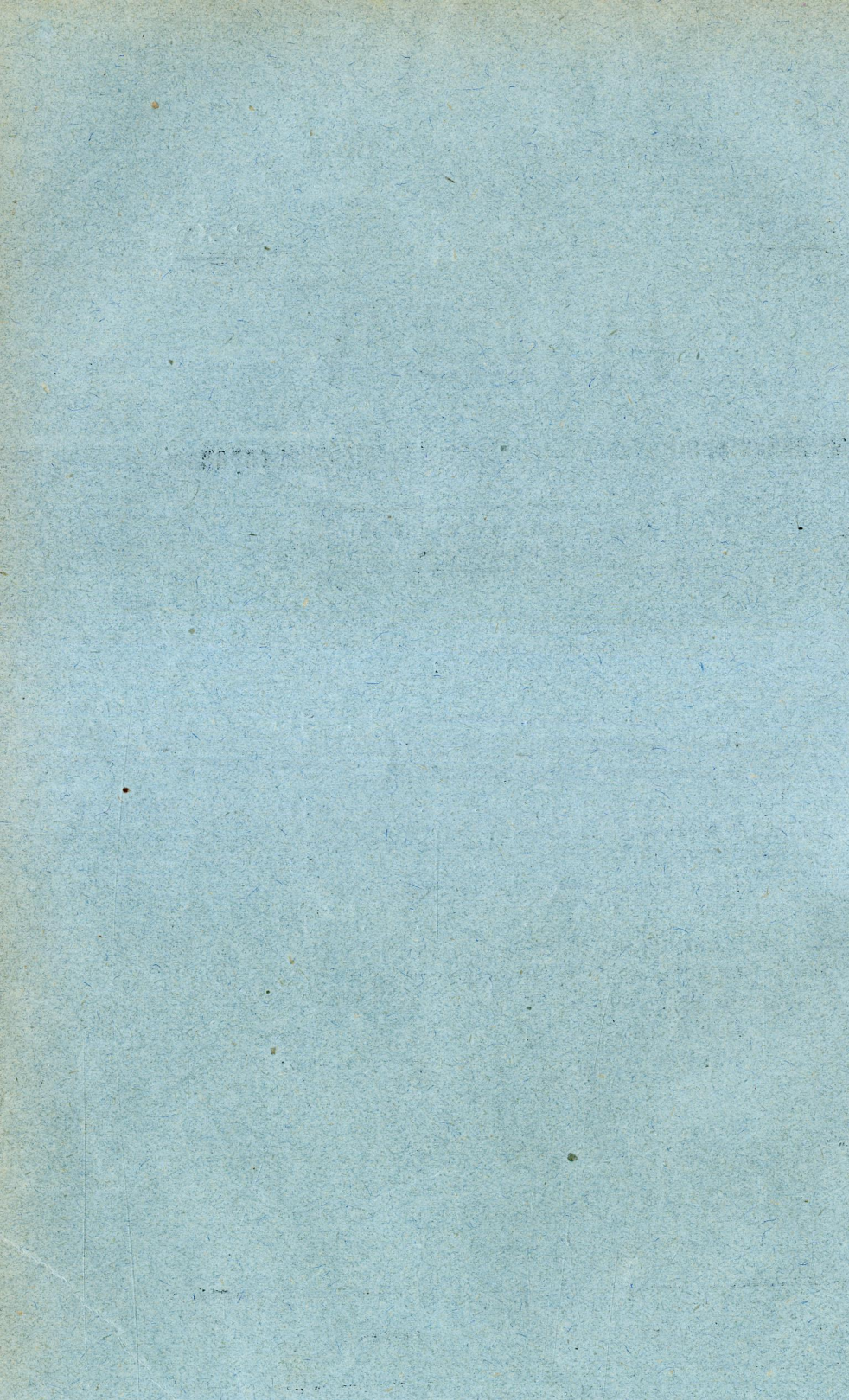
Адреса Редакції і Адміністрації:
Львів, Корняків ч. 1

З М І С Т:

Горі ім'ям серця... <i>Редакція</i> . . .	113
Загинення на війні як перешкода одружіння в душпастирській прак- тиці <i>Д-р. В. Масцюх</i>	115
Конкордат Польщі з Ап. Пре- столом.	124
Повстання баптистів і їх розвій <i>О. Д-р А. Іщак</i>	132
„Про що не говориться, о чім не пишеться, а про що навіть дума- ти не хочеться“, <i>о. Д-р Г. К.</i> . . .	136
Нові книжки	139
Всячина	140

ЛЬВІВ, 1925.

З друкарні Станропіійського Інститута.

Горі ім'ям серця..

Колись у будучности, як теперішність належатиме до історії, наші два перші сегорічні випуски „Ниви“ (ч. 1 і ч. 2—3) для неодного будуть здаватися загадкою. Ба навіть для неодного з нинішніх людей справа так представляється. Вступна стаття в першому випуску, а вступна стаття в другому випуску — яка ріжниця! А ось вступна стаття в третьому випуску кожному вияснить отсю загадку.

В статті „Митрополиті-ювілятови в привіт“ (в ч. 1.) ми писали: „Маймо надію, що під проводом такого Владика нам не страшна боротьба, нам не лякатися за судьбу Церкви й народу. Митрополит-Ювілят через „Петрові літа“ свого володіння здобув собі таке ім'я й таку моральну вартість у нашій народі, що без сумніву Він є тим найсильнішим обручем, який вяже наш нарід в одно тіло і в одну душу... Він є „мужем Провидіння“ — мужем, який Божим Провидінням даний нашій Церкві й народови саме в ті найтяжші переломові часи, які ми в останніх літах переживали й переживаємо...“

Ми писали отсі слова з огляду на 25-літню діяльність Митрополита і з огляду на Його небуденний, світлий характер. Але незавидні обставини, в яких Митрополит знайшовся по своїм повороті зі світа, були наче ніч, котра чимраз більше заслонювала Його перед очима нашого загалу. Стали підноситися тривожливі питання:

Де ми? Де наш провідник? Чи се той самий, чи хтось инший? Що перед нами: рівна дорога чи пропасть?.. От як у темній ночі, коли подорожні не бачать, тільки нащупуючи тло, посваються вперед з острахом. І задовго нам було того блукання на потемки. Відозвались у нашій душі дві противні сили: смертельно поважна застанова і ляк... І ми стали кричати, говорити прикрі слова, кличучи провідників, щоби відозвались, щоби ми знали: де ми є, щоби ми не стратили віри в наших провідників..

В такому положенню природа каже користуватися своєю більшою, як „licentia poetica“. Ведені приміром ерихонського сліпця, ми вірили, що наш Провідник, якщо він

є дійсно євангельського духа (а ми мали найбільше право вважати Його за такого), обізветься, коли станемо кричати... Нехай виясниться: де ми є? Нехай виясниться: який Він є? Ось се була наша (прикра) стаття в другім випуску „Ниви“ під заг. „Целібатна реформа і її наслідки“. Писали ми її з огляду на жахливі обставини. І ми не завелися. Хоч були многі (добре виховані, але без природного розмаху), котрі нас утихомирювали: „не кричіть! сеж образа!“ (як і апостоли ерихонського сліпця), але Він почув, зрозумів, і завізвав нас до себе. Не образився, бо не є звичайним чоловіком, бо „свише“ глядить на те, що „людське“. Не жалував свої жертви, бо не „свійого“ шукає, але „щоби послужити всім“... І ніч уступила. Справдилась наша надія: „Ми в се свято віримо, ми свого певні, що такий світлий муж, як Митрополит Ювильят, не піде в тій реформі о крок далше, як тільки доти, доки не переконається: що замірена реформа в наших обставинах і в наших часах для нашої Церкви й народу більше загрожуюча, як обіцяюча“. Ми не тільки перепрошуємо Митрополита за всяке прикре слово, але охотно приймемо на себе всяку експіаційну кару. Не думали ми нікого ображувати, тільки „кричали“, бо не бачили иншого ратунку. Не особисті справи, але добро Церкви й народу становило для нас директиву.

* * *

Боротьба за і проти целібатної реформи, яка через цілий рік займала наші душі й наше життя, в останньому часі розрослася була в грізну бурю. Ломання і роздор стали явними й небезпечними в наслідки. В найбільш критичну пору Митрополит Андрей, як світлий керманіч, повернув корабель, щоби охоронити його перед розбиттям.

Митрополит рішився піти на зустріч духовенству і народови. Прирік, що згідно з обставинами законкомітує апель, який духовенство ухвалило вислати до Ап. Престола в справі оконечної ліквідації целібатової реформи. На днях висвячує кільканайцятьох (14) жонатих кандидатів дух. стану.

Статтю „Митрополити - Ювильятові в привіт“ (в ч. 1) ми закінчили словами: „І не будуть лікувати вороги Церкви, що, мовляв, „Митрополита вже всі опустили“, що „Він стоїть одинцем“, але здійсниться те, що звязь між духовенством і Митрополитом буде ще сильніша як перелше, бо буде випробувана в огні. А в тій тісній живій звязи видержимо все, що нам не прийшлося би переживати. Бо „любов як смерть сильна“ — вона мусить побіджати“.

Думаємо, що се нині вже не порожні слова, але зародок нової дійсности.

Горі іміїм серця!

Редація.

Д-р. В. МАСЦЮХ.

Загинення на війні як перешкода одружіння в душпастирській практиці.

Загинення на війні як перешкода одружіння спричинює душпастиреви¹⁾ в практиці немало труднощів. Це буває тоді, коли полишений дома подруг, не могучи діждатись ніякої вісти про свого подруга, що вирушив на війну і ще доси з неї не вернув, зайде до свого душпастиря і заявить, що хоче вдруге одружитись, бо годі даліше чекати і так самотно бідувати. Коли це душпастир почує, напевно подумає собі, а часом і в голос скаже: „чистий клопіт“. Та бо це дійсно клопіт, а то тому, що тут душпастир мусить за сторону думати, а часом і ділати, їй догодити, свою совість спасати і себе охоронити перед евентуальними прикростями, а може і карами, якби полишеного подруга вдруге звінчав, а після вінчання той другий подруг, уважаний за помершого, з'явився.

Щоби в такім случаю лекше орієнтуватись в ситуації, вказаним є цілу таку справу поділити собі на *quaestio facti* і *quaestio iuris*, добре одну і другу квестію розібрати, відтак з собою порівняти, а природний ланцюх логіки покаже, що треба ділати.

Що до *quaestio facti*, то душпастир мусить терпеливо вислухати все, що сторони розказують, а відтак випитати їх про все, що відноситься до загиненого, щоб довідатися про все, що відноситься до загиненого, щоб довідатися, чи він умер: на пр. коли послідний раз відійшов з дому, на який фронт, яка є послідна вістка від нього, чи мали які письма з почти — переглянути їх — і т. д. Звичайно з тих розпитувань вийде щось такого, що якраз придасться до вирішення справи. Добре є розпитувати також поміж людьми про загиненого, бо практика свідком, що це звичайно приносить добрий успіх. Коли душпастир усталить собі *quaestio facti* і спише її, тоді треба перейти до *quaestio iuris*, щоб сторону поучити, що має ділати та самому їй в тім помагати.

Що до *quaestio iuris*, то треба, щоб душпастир відшукав собі і добре переглянув всі обовязуючі приписи канонічного права і всі обовязуючі приписи горожанського закона для того рода случаїв, або іншими словами: треба розглянутися, що для таких случаїв приписує тепер обовязуючий у нас наш канон. — Не можна тут злегковажити собі приписів канонічного права (канон); атже тут розходиться о єдність і нерозлучність подружжя в практиці!

¹⁾ Під душпастирем розуміється тут парох, завідатель, управляючий, сотрудиик, що є управлені вести справи супружї.

Совість і гроза церковних кар приказують осторожність. З другої сторони треба, яко мога, все посувати справу вперед, щоб і так вже нещаслива сторона не знеохотилася та не махнула рукою на всякі приписи і не зачала жити в наложництві. Також не можна ігнорувати горожанського закона (номос), бо це може немилосерно пімститися на душпастирі. Такою немилою несподіванкою для душпастиря в тім случаю може бути: 1) заключення цивільного подружжя нужди ради (Not - Zivilehe) на основі закона з 25. мая 1868. р., коли сторона недопущена душпастирем до вінчання все зробити, що приписує горожанський закон; 2) коли душпастир помине *forum civile*, а лише на основі рішення *in foro ecclesiastico* звінчає, а опісля безслідно пропавший подруг явиться, то пошкодовані можуть на основі §§ 1295 (новеля з 19. марта 1916 В. з. д. ч. 69, § 154), 1299 з. ц. виступити проти душпастиря з позовом о зворот відшкодування. 3) Адміністраційна влада на основі § 78 з. ц. може покарати душпастиря „тяжкою карою“ за допущення до вінчання без предложення приписаних документів. Ні причім тут обдурюватись, що справа ся так далеко не заїде хочби тому, що ніхто не буде про неї знати, бо практика якраз інакше учить.

Звичайно так буває, що коли душпастир з ревністю зачне студіювати *questio iuris* для наглядного случаю з наукових діл та практичних інструкцій, в поспіху так замотається, що може не дійти до пожаданої мети. Тут требаби зі всіх обовязуючих у нас приписів номоканона виснувати собі коротке загальне правило для случаїв безслідного загинення на війні, від котрого в практиці не можнаби було відступити. Таке правило дасться тут виснувати і сформулювати ось так: *душпастир допустить до вінчання полишену дома особу, коли її подруг безслідно загинув на війні, лише на основі доказу, що вона є овдовою т. є. що її вузол подружжя є розв'язаний через смерть безслідно загиненого подруга—доказом розв'язання вузла є лише публичний документ важений in foro ecclesiastico і in foro civili — цей документ маєтись після вінчання записати при вписі цього вінчання до метрикальної книги вінчання і зложити до архіву парохіяльних актів.* Правна стійність і практична доцільність цього правила є наглядною. Воно відповідає обовязуючим у нас приписам та достаточо боронить і вузла подружжя і душпастиря і вказує напрям ведення справи. Як ілюстрація хай послужить ось такий примір: В р. 1915 вирушив на війну Стефан Бугера, разом з своїми трема товаришами з села Татар... одного повіга середньої Галичини, полишаючи дома свою жінку Параньку з трема дітками. В р. 1920. вернули три товариші без Стефана до Татар... і принесли Парані вість, що її чоловік Стефан Бугера поляг в бою ще в 1916. р. Паранька, якій добре надоїло вже соломяне вдівство, зголосилась чим

скорше до місцевого молоденького душпастиря, який завідував парохією тимчасово, бо лише війна пригнала його з Буковини сюди, розповіла все, що їй говорили всі три товариші її чоловіка, що повернули з війни, та заявила, що хоче віддатися за Ілька Бея. Ревний завідатель чим швидше завізав до себе тих трьох товаришів Стефана Бугери, переслухав їх кожного особно, що знають про смерть Стефана Бугери, а коли бачив, що все складається, заприсяг їх на св. Євангеліє, кожного з них окремо переслухав протоколярно, відтак кожному їх зізнання відчитав і велів підписати протокол. З рівним зізнанням трьох свідків усталив завідатель, що всі чотири після наруковання служили в одній сотні і в р. 1916. в офензиві Брусілова три товариші разом з Стефаном Бугерою ішли в наступі проти російського відділу; тоді Стефан Бугера упав на полі битви і це всі три товариші бачили, однак не могли йому дати помочі, а відтак всі три товариші бачили, що надіхали незадовго опісля російські санітети і взяли Стефана Бугеру на фіру разом з іншими убитими, а далше вже нічого не бачили, бо їх пігнали російські жовніри в полон в широку Сарматію. На основі цього завідатель прийняв за доказане що Стефан Бугера помер в р. 1916. і звінчав Параньку з Ільком Бейом, а акт вінчання вписав до метрикальної книги вінчання. Все булоб дуже добре, але на глум чому всьому незадовго після вінчання прийшов Стефан Бугера в село і зголосився до своєї Параньки, прибитий на душі, бо в селі довідався, що вона вже віддалася за Ілька Бея. Вмить рознеслася вість на селі про Стефана Бугеру, позбігались до нього сусіди, приятелі і воєнні товариші. Коли собі почали розповідати пережиті історії, також і Стефани розвязався язик, і він також оповідав своє минуле. На запитання воєнного товариша, яким чудом він ще живе по битві коло Тернополя, Стефан відповів, що пам'ятає, що в наступі коло Тернополя російський жовнір ударив його сильно в голову крісом за це, що не підніс рук в гору, так що стратив притомність і отямився аж тоді, коли лежав межі убитими в глибокій рові, з якого поміг йому видістатись якийсь російський жовнір. Відай Стефан мав симпатію в селі, бо люди рішили, що Ілько маєтсья забрати, а Стефана лишили при Параньці. Це рішення потвердив душпастир і настояв цілим своїм авторитетом за його виповненням. За це Ілько Бей і його сторонники стали непримиримими ворогами завідателя. Хто вість, до чого би це довело, бо Ілько Бей почав бурити в селі і виступив проти душпастиря з позвом о зворот відшкодовання і староство зажадало предложення метрикальної книги вінчання, як би не це, що одного дня завідатель потайки виїхав на Буковину, звідки походив. — На справедливий осуд, в тім случаю треба заявитись, що завідатель розвязав його згідно з ка-

пони́чим правом (Інструкція S. Officii з 13 мая 1868 з 20 червня 1883). Що небіщик з'явився, за це не можна завідателя обвинувачувати, бо він не був обов'язаний передв'ідати непевне майбутнє, а лиш совісно виконати всі приписи, які відносяться до случаю і він в самій річі виконив все, що для таких случаїв приписує канонічне право. Ціла вина завідателя в тім, що він тут поминув трактовання справи ще зі становища горожанського закона, що якраз брав його в оборону на случай, як небіщик верне. Якщо бувби завідатель розв'язував случай на основі повисшого правила, то не потребував би був потайки виїзджати.

Публичним документом, що в случаю безслідного загинення на війні доказує смерть загиненого і розв'язання вузла його подружжя, може бути: 1) свідоцтво смерті загиненого, 2) судове оречення усталених доказів смерті загиненого, 3) судове узнання безслідно загиненого за помершого і судове оголошення, що через цю правну смерть його подружжя зістало розв'язане. Обговорім кожний з тих документів поодинокю.

1. *Свідоцтво смерті загиненого.* Тут належить посвідчення, коли і де дана особа умерла, виставлене на основі парохіяльних метрик, списів смерті (Sterberegister), списів похоронених (Begräbnisregister) якоюсь владою, приміром: парохіяльним урядом, в полевім вікаріяті, полевім духовником, зарядом шпиталю, урядом метрикальним, зарядом цвинтаря або взагалі якоюсь владою, котра веде списи померших або похоронених. Це посвідчення має бути виставлене урядово, це є заосмотрене підписом виставляючого і печаткою уряду, має в нім бути і місцевість і дата виставлення, щоб можна дійти, хто його виставив. Видобути свідоцтво смерті належить до сторів, але душпастир мусить їм тут помогати. По метрики смерті жовнівів бувшої австро-угор. армії треба удаватись до Червоного Хреста (секція вивідна) у Варшаві, вулиця Нови Сьвят 72 (Перем. епарх. Відомости з р. 1921, стр. 74).

Розпізнання і порішення, чи предложене свідоцтво смерті є автентичне, належить до душпастиря. Не можна прийняти за вистарчаюче свідоцтво смерті: звідомлення Червоного Хреста, листу страт, найдену в полі легітимацію, (Legitimationsblatt), виданого військовим відділом Todesfalleingabe в случаю невідобрання легітимації, „жалібну книгу“ видану союзом укр. інвалідів і прч. Коли душпастир має обоснований сумнів що до автентичності свідоцтва смерті, випадаєб листовно запитати о пояснення цю владу, що його виставила, зглядно попросити о легалізацію зверхну владу того уряду, що виставив свідоцтво смерті, або вкінці предложити свої обосновані сумніви з залученим свідоцтвом смерті свому Ординаріятові до вирішення. Не малої ваги є тут поштова коверта, в якій прислано поштою

свідомство смерти. Коли душпастир, згідно на його просьбу Ординаріят, вирішить, що свідомство смерти є автентичне, належить уважати доказ смерти зі всіми її правовими наслідками за переведений *in utroque foro*.

2. *Судове ствердження ustalених доказів смерти загиненого.* Зі становища горожанського права про цю справу подає приписи закон з 16. лютого 1883, В. з. д. ч. 20, § 10., доповнений законом з 31. марта 1918 В. з. д. Ч. 129, §§ 5, 6. Його зміст є: „Коли доказ смерти відсутнього не дасться ustalити публичним документом, можна перевести доказ смерти перед судом і дістати судове оречення, що цей доказ маєтись уважати за ustalений“. Фактів, які вистарчалиби за доказ смерти, не наводигь закон, проте вони з природи річі мусять бути такі наглядні, щоби переконати суддю. Компетентним є цей окружний суд, в котрого окрузі відсутний послідний час мешкав. Коли є обави, що обставини в наслідок проволок зміняться, що пізнійше не дасться ustalити доказу смерти, то можна жадати в повітовім суді того округа, де ті докази негайно треба ствердити, щоб пов. суд перевів потрібні докождження, які пізнійше передадуться окружному судови до вирішення. До ведення цих справ має визначити начальник суду одного суддю, який в цім позаспирнім поступованню з уряду (*Verfahren ausser Streitsachen von Amtswegen*) не звязаний ніякими приписами відносно слідства, доказових середників і оцінки доказів. Обобосновану просьбу вносять до суду інтересовані сторони. Коли суд узнає, що справа надається до дальшого трактовання, може, як не вважає за вказане, поставити куратора відсутнього, який має підприняти пошукування за відсутнім, і видасть едикт, в яким має бути описаний случай і висказане завізвання суду, щоб кождий, хто знає, що відсутний жив, доніс про це судови, згідно кураторови, якщо його поставлено, бо в противнім случаю по упливі того а того дня суд буде уважати доказ смерти відсутнього за ustalений. Речинець едикту залежить від осуду судді, однак не може бути коротший як три місячний. Едикт маєтись прибити на таблиці оголошень в суді і раз помістити в урядовім часописи для того рода оголошень. Суд може зарядити оголошення едикту і більше разів в часописах і в практикований спосіб на означених місцях. Приняття доказів може наступити перед упливом речинця едикту. Коли доказ смерти зістане узнаний за переведений, то в ореченню маєтись подати той день за день смерти, в котрім відсутний помер, якщо при розправі це доказано; згідно якщо лиш доказано, що означеного дня відсутний не пережив, то цей день, якого відсутний не пережив належить уважати за день смерти.

Чинности, повисшими законами приділені окружному судови, на основі канонічного права, коли йде о подружжя,

належать до компетенції душпастиря. Так отже в сім случаю дістає душпастир видатну поміч. Повиспий закон з 1883. р., виданий з нагоди пожежі театру у Відні, в яким багато людей загинуло, (Theatergesetz), а доповнення цього закона в р. 1918 з воєнних причин (Kriegsgesetz) з метою нести поміч урядам і сторонам в уладженню правних актів певно померших осіб, коли їх смерть не дасться усталити метрикою смерті. Судове оречення усталених доказів смерті, в in foro civili доказом також розв'язання вузла подружжя, якщо відсутний був ним зв'язаний. В цей спосіб переведений доказ смерті заступає in foro civili відповідний метрику смерті. Проте, коли душпастир дістане судове оречення усталених доказів смерті загиненого для свого урядового вжитку, має для спокою своєї совісти сумарично розслідувати докази смерті, зглядно справдити докази, на котрих опер суд своє оречення, чи вони стійні, — в тій цілі може або лично переглянути акти в суді, або зажадати від сторін відпису доказів з актів справи, і коли все промовляє за судовим ореченням, прийняти його за переведений доказ смерті також in foro ecclesiastico. Наколиб душпастир мав дуже поважні сумніви зглядом судового оречення і ніяк не зміг їх сам розв'язати, має цілу справу точно описати і зі всіми доказами і судовим ореченням предложити Ординаріатові до вирішення.

3. Судове узнання безслідно загиненого за помершого і судове оголошення, що через цю правну смерть його подружжя зістало розв'язане. Вирішення цієї справи належить до церковних трибуналів і до світських. З практичних зглядів канонічні приписи (австр. інструкція § 246; додаток до собора льв. з р. 1891 ст. 597, § 109) приказують відсилати сторони з такими справами перше до світських судів, бо „світська влада має більше середників вивідатися о факті“.

Зі становища горожанського закона матеріальні приписи в тім згляді подає § 24 ц.з. і закон з 31. марта 1918 В з. д. ч. 128 (Kriegsgesetz). В теперішній редакції § 24 ц. з. звучить: „Належить догадуватися смерті відсутного: 1. коли від його уродження уплинуло сімдесять, літ а від часу послідної вісти про його життя пять літ, або від його уродження уплинуло трийцять літ, а від послідної вісти десять літ — числячи час пять і десять літ від кінця послідного року, в яким на основі існуючих відомостей не жив; 2 коли у війні зістав тяжко ранений або як учасник війни загинув, а від кінця року закінченої війни уплинуло три роки, і до того часу не надійшла ніяка вість про його життя; 3) коли находився на кораблі, який затопився або в иншій небезпеці близькій смерті і від кінця року, в яким це сталось, через три роки немає про нього

належать до компетенції душпастиря. Так отже в сім случаю дістає душпастир видатну поміч. Повисший закон з 1883. р., виданий з нагоди пожежі театру у Відні, в яким багато людей загинуло, (Theatergesetz), а доповнення цього закона в р. 1918 з воєнних причин (Kriegsgesetz) з метою нести поміч урядам і сторонам в уладженню правних актів певно померших осіб, коли їх смерть не дасться усталити метрикою смерті. Судове оречення усталених доказів смерті, в *in foro civili* доказом також розв'язання вузла подружжя, якщо відсутний був ним зв'язаний. В цей спосіб переведений доказ смерті заступає *in foro civili* вповні метрику смерті. Проте, коли душпастир дістане судове оречення усталених доказів смерті загиненого для свого урядового вжитку, має для спокою своєї совісти сумарично розслідувати докази смерті, зглядно справдити докази, на котрих опер суд своє оречення, чи вони стійні, — в тій цілі може або лично переглянути акти в суді, або зажадати від сторін відпису доказів з актів справи, і коли все промовляє за судовим ореченням, прийняти його за переведений доказ смерті також *in foro ecclesiastico*. Наколиб душпастир мав дуже поважні сумніви зглядом судового оречення і ніяк не зміг їх сам розв'язати, має цілу справу точно описати і зі всіми доказами і судовим ореченням предложити Ординаріатови до вирішення.

3. Судове узнання безслідно загиненого за помершого і судове оголошення, що через цю правну смерть його подружжя зістало розв'язане. Вирішення цієї справи належить до церковних трибуналів і до світських. З практичних зглядів канонічні приписи (австр. інструкція § 246; додаток до собора льв. з р. 1891 ст. 597, § 109) приказують відсилати сторони з такими справами перше до світських судів, бо „світська влада має більше середників вивідатися о факті“.

Зі становища горожанського закона матеріальні приписи в тім згляді подає § 24 ц.з. і закон з 31. марта 1918 В.з.д.ч. 128 (Kriegsgesetz). В теперішній редакції § 24 ц.з. звучить: „Належить догадуватися смерті відсутного: 1. коли від його уродження уплинуло сімдесять, літ а від часу послідної вісти про його життя пять літ, або від його уродження уплинуло трийцять літ, а від послідної вісти десять літ — числячи час пять і десять літ від кінця посліднього року, в яким на основі існуючих відомостей ще жив; 2 коли у війні зістав тяжко ранений або як учасник війни загинув, а від кінця року закінченої війни уплинуло три роки, і до того часу не надійшла ніяка вість про його життя; 3) коли находився на кораблі, який затопився або в иншій небезпеці близькій смерті і від кінця року, в яким це сталось, через три роки немає про нього

ніякої вісти. Здогад є, що корабель затопився, коли не приплив до місця свого призначення або, в недостатку точно означеної мети подорожі, коли не вернув, а від часу послідної вісти уплинуло три роки. Як день затоплення уходить послідний день того часу. В тих всіх випадках можна видати „узнання смерти“ (новеля з 12 X. 1914, В. з. д. ч. 276). Военний закон з 31. марта 1918. В. з. д. ч. 128 звучить: „§ 1. (1). Належні до збройної сили австр. угорської монархії або держави союзної або заприятельної з нею, котрі як учасники в теперішній війні безслідно загинули, можуть не лиш в предвидженню § 24 з. ц. бути узнаними за померших, але також тоді, коли від послідної вісти про їх життя уплинуло два літа, з того найменше рік від дня, який маєтвся визначити зарядженням. (2) Цей уходить за безслідно загиненого, хоча не належав до збройної сили, але задержався при ній в поли або за нею йшов або понав під власть ворога або в кінці задержався на таким місци военного терену, на яким тоді виконувалися особливіші военні операції (бої, висадження, обстрілювання, кидання бомб, затоплення корабля, експльо́зія і пр.). (3) Узнання за помершу такої особи, що її майно забрано як поруку для забезпечення претенсій держави до відшкодування за военну зраду, може бути вирішене лиш на основі предвиджень в § 24 з. ц. § 2. Подання о узнання за помершого на основі § 1 уступу 1 і 2 можна внести вже по упливі року від дня послідної вісти про життя загиненого. (2) Едикту не можна видати перед днем визначення через зарядження (§ 1. уступ 1). Коли при видаванню едикту уплинули речинці означені в § 1, уступ 1, то речинець едикту має виносити шість місяців, в противнім випадку рік, однак вони не сміють уплинути перед часом означеним в § 1-ім, уступ 1“.

Правила поступовання подає пізнаний висше під 2 закон з р. 1883 (Theatergesetz), доповнений законом з р. 1918 В. з. д. ч. 129 в § 1—9. Їх зміст є: Якщо заходить бодай одна з умовин приписаних повисшими матеріяльними законами, інтересовані можуть внести обосноване подання о узнання за помершого до окружного суду, в якого окрузі загинений мешкав послідний час. Коли суд узнав подання за надаючесья до трактовання, видасть едикт. Впрочім що до способу поступовання судді, едикту, куратора, оголошення едикту подано висше під 2. Речинець едикту має відповідати вимогам повисшого матеріяльного закона. По упливі часу, означеного едиктом, інтересовані вносять нове подання в тій самій справі, на основі якого, якщо не виринув ніякий сумнів, суд видасть своє рішення, яким узнасть загиненого за помершого. В тім узнанню належить подати день догадочної смерти загиненого. Якщо вдалося при розправі означити, який день треба прийняти

за день смерті, згідно, що його загинений не пережив то цей день належить положити як день догатової смерті а крім цього також день предвижений на основі § 24 ц. з. згідно § 1. закона з 1918. В. з. д. ч. 128.

Якщо особа узнана за помершу задля безслідного загинення була звязана вузлом подружжя, то на основі цього узнання позісталого подруга не можна допустити до вінчання. В такім випадку §§ 112, 114 ц. з. і § 9 закона з 1883. вимагають, щоби подружжя агиненого було оголошене за розв'язане через правну смерть.

Розв'язання вузла подружжя через правну смерть є можливе тоді, коли відсутности товаришать такі обставини, „що не лишають приводу до сумніву, що відсутний помер“ (§ 112 з. ц.). Подання о розв'язання вузла вносить позісталий подруг до окружного суду або рівночасно з поданням о узнання безслідно загиненого за помершого або пізнійше вже після виданого судом узнання загиненого за помершого. До подання треба залучити метрику вінчання загиненого, остемпльовану стемплом на 40 сот. В першім випадку суд веде обі справи рівночасно разом, а в другім лише в напрямі розв'язання вузла подружжя. Для оборони вузла має бути поставлений оборонець вузла, який є обов'язаний брати участь у всіх розправах цієї справи, а після вирішення за розв'язанням внести відклик до другої інстанції. Коли друга інстанція затвердить оречення першої інстанції, то оречення є вже правосильне. Якщо оречення проти вузла западе доперва в другій інстанції, то оборонець вузла має внести відклик до третьої інстанції, яка видає правосильний присуд. Таке правосильне вирішення цієї справи має значіння лише *in foro civili*.

Коли сторони пропозають душпастирєви правосильне судове узнання безслідно загиненого за помершого і його подружжя за розв'язане, то душпастир має зібрати цілий доказовий матеріал в цій справі, який лиш дасться зібрати, висказати свою гадку о вартости доказів, долучити метрику вінчання загиненого, судове узнання і цілу справу ясно і точно описати і предложити єпархіяльному духов. судови до вирішення *in foro ecclesiastico* (Австр. інструкція § 247 і те саме Додаток до льв. собору з 1891 стр. 598, 110), бож на основі канонічного права до душпастиря належить тут лиш перше протоколярне переслухання та зібрання доказового матеріалу, а вирішення до церковного трибуналу. ¹⁾ Всякі недостачі лиш проволікають

¹⁾ Інструкція Митроп. Ординаріату поміщена у Льв. арх. Відомостях з р. 1923, стр. 3. приказує кожний випадок такої справи предложити церковному судови до вирішення. — Інструкції Перем. Ординаріату поміщені у Перем. єпарх. відомостях з р. 1919 стр. 23, з р. 1921 стр. 5 кажуть предкладати таку справу до Ординаріату тоді, „коли душпастир не має певности, що суд, цив. опер своє рішення на певних доказах“.

справу, бо змушують до додаткових доходжень для вияснення сумнівів. Церковний суд має розглянути пропонувану справу колегіально в приваті оборонця вузла на основі інструкції S. Officii з 13 марта 1868. Щоб церковний суд міг видати оречення за смертю загиненого, а тим самим проти вузла, вистарчить для нього, якщо не має інших доказів — приписує згадана інструкція під 6. — найбільша правдоподібність або моральна певність, якої набирає „ex conjecturis (ускладнень), praesumptionibus (здогадів), indicis (вказівок) et adiunctis (долучень), котрі хоч поодинокі самі не становлять доказу, але всі разом взяті з льогічної звязи з доказаними обставинами загиненого можуть вистарчити за доказ. В практиці безпечно можна прийняти як доказ моральної певности сам факт, що загинений доси не вернув з сербського, італійського, французького фронту в цій війні, а немає про нього ніякої вісти. При загинених на російському фронті треба слідити точніше за обставинами. З другої сторони насувається на гадку замітка, що світова війна лишила в своїх нещасних наслідках також те, що ніяк не можна перевести доказу смерти безслідно загиненого з такою певністю, щоби противне було виключене, як це видно на висше описаним примірі Стефана Бугери. Судове оречення дістає силу після затвердження єпископом. Якщо церковний суд не дозволить на поновне вінчання, можна другий раз справу внести, якщо знайдуться нові докази, яких раніше не брано під увагу, або від першого рішення мине довгий протяг часу, а о загиненім немає вістки, хоч позісталий подруг на всі боки розпитував про нього. Від дефінітивного рішення епарх. суду вільно полишеному подругови відкликатись до митрополичого або Ап. престола

При тім поступованню треба сторони повчити, що їм вільно зноситися з церковним судом лиш посредством свого душпастиря і щоб переслали, найліпше самі на почту надали, якусь квоту до Консисторії титулом звороту коштів на видатки церк. суду получені з доходженнями.

Коли душпастир вдруге звінчав позісталу сторону на основі доказаної смерти безслідно загиненого, а після вінчання безслідно загинений явиться, то ipso facto, без ніякого процесу, мнимі подруги з другого вінчання розходяться, а привертається перше подружжя. Діти з цього мнимого подружжя маються уважати за потомство правого ложа. Про це треба повчити женихів такого воєнного подружжя вже при передбрачнім протоколі при свідках, то менше буде клопоту, як узнаний за помершого після вінчання з'явиться. Наколиб після другого вінчання поширилася неперевірена поголоска, що загинений живе, або видвигнеться инший сумнів проти важности другого подружжя, пр. вияснилось, що головний доказ, на яким опер церк.

суд своє рішення за узнанням смерті і оголошенням розв'язання вузла, був ложний, то на основі канонічного правила: „Здогад є за важкістю подружжя, перешкода мусить бути наглядно доказана“, не належить непокоїти подругів.

Конкордат Польщі з Ап. Престолом.

В ім'я Пресвятої і Нероздільної Тройці.

Його святість Папа Пій XI і президент польської республіки Ст. Войцеховські. Бажаючи означити становище католицької церкви в Польщі та устійнити основи для гідного і постійного кермування церковними справами на землях Річипосполитої постановили заключити конкордат. До переведення переговорів і заключення конкордату Його Святість Папа Пій XI і Президент Річипосполитої Станіслав Войцеховські заіменували своїми повновласниками. [Св. Отець—Його Еміненцію кардинала, Петра Гаспарі, державного секретаря. Президент Річипосполитої Його Ексцелленцію Володислава Скинського, амбасадора польської республіки при св. Престолі, Професора Станіслава Грабського, посла польського Сейму, бувшого міністра релігійних конфесій і публичної просвіти. Повновласники обох сторін, представивши свої повновласти, винесли отсі постанови, котрих високі пертрактуючі сторони зобов'язуються відтепер придержувати:

Арт. 1. Католицька церква без різниці обрядів буде користуватися повною свободою в польській республіці. Держава запевнює церкві свободне виконання її власти й її юрисдикції, а також свободну адміністрацію й управу її справами та майном, згідно з божими правами і канонічним правом.

Арт. II. Єпископи, духовенство і вірві будуть свободні і безпосередно зноситися зі св. Престолом. У виконанні своїх функцій єпископи свободні і безпосередно будуть зноситися з духовенством і своїми вірними та оголошувати припоручення (*zlecenia*), накази і пастирські листи.

Арт. III. Для підтримання приязних взаємин між св. Престолом і польською республікою в Польщі резидуватиме апостольський нунцій, а при св. Столиці амбасадор республіки. Управління апост. нунція поширюється на територію вільного міста Данціґа.

Арт. IV. Цивільні влади даватимуть свою поміч при виконанні церковних постанов і декретів: а) на випадок деституції духовника, позбавлення його церковної бенефіції—місля оголошення канонічного декрету про згадану деститу-

туцію або позбавлення, а також на випадок заборони носити духовний одяг, б) на випадок побору такс або prestaцій, призначених на церковні цілі, а передбачених державним правом; в) у всіх інших випадках, передбачених обов'язуючим правом.

Арт. V. Духовники при виконуванні своїх урядів будуть користуватися особлившою правовою опікою. Нарівні з державними урядниками вони будуть користати з права звільнення від судового зайняття частин свого вивінування. Духовники, що зложили обіти, семинарійні учні і новики, що вступили до семинарій і новіціятів перед виповідженням війни, будуть увільнені від військової служби з винятком загального покликання. В тому останньому випадку системізовані священники виконуватимуть у війську свій священний уряд, однак так, щоби на тому не потерпіло добро парохії, а інші члени духовенства будуть покликані до савітарної служби. Духовні будуть увільнені від горожанських чинностей, незгідних зі священничим покликанням; як присяжних суддів, членів трибуналів і т. и.

Арт. VI. Непорушність церков, каплиць і цвинтарів є забезпечена, однак так, щоби з того приводу не потерпіла публична безпека.

Арт. VII. Війська республіки будуть користати з всіляких виріжень, яких св. Столиця уділює військам, згідно з постановами канонічного права. Особливо капеляни матимуть права парохів у відношенні до військових їх родин, та виконуватимуть чинности свого церковного уряду під юрисдикцією полевого єпископа, якому прислугуватиме право їх вибору. Св. Столиця годиться, щоби те духовенство в справах, що торкаються його військової служби, було підчинене військовим властям.

Арт. VII. В неділі і в день свята 3-го мая священники, що відправляють богослуження, будуть відмовлявати літургійні молитви на інтенцію польської республіки і її президента.

Арт. IX. Ніяка частина польської республіки не буде залежна від єпископа, якого осідок находився би поза межами польської держави. Католицька єрархія в польській республіці буде зорганізована ось так:

А Латинський обряд: 1) Церковна провінція гнізненсько - познанська: Архієпископство гнізненсько - познанське, дієцезія хелмінська, дієцезія вроцлавська; 2) Церковна провінція варшавська: Архієпископство варшавське, дієцезія площька, дієцезія сандомирська, дієцезія люблінська, дієцезія підляшська, дієцезія лодзька; 3) Церковна провінція виленська: Архієпископство виленське, дієцезія ломжинська, дієцезія пінська; 4) Церковна провінція львівська: Архієпископство львівське, дієцезія черемиська, дієцезія луцька; 5) Церковна провінція краківська:

Архієпископство краківське: дієцезія тарнівська, дієцезія келецька, дієцезія ченстоховська, дієцезія плеська.

Б. Греко-український обряд (Obiad-k grecko-rusiński): Церковна провінція львівська: Архієпископство львівське, дієцезія перемиська, дієцезія станіславська.

В. Вірменський обряд. Архієпископство львівське.

Св. Столиця не переведе ніякої зміни в повисшій єрархії або в розмежуванні провінцій і дієцезій, які тільки в згоді з польським урядом за винятком дрібних поправок границь, вимаганих для добра душ.

Арт. X. Творення і переміна церковних бенефіцій, конгрегацій і чинів, як також їх домів і заведень буде належати від компетентної церковної влади, яка — оскільки повисші зарядження потягнули би за собою видатки з державного скарбу, — підприймає те зарядження по порозумінні з урядом. Чужинці не будуть одержувати становищ зверхників монаших провінцій, хіба за відповідним дозволом уряду.

Арт. XI. Вибір архієпископів і єпископів належить до св. Столиці. Його Святість згоджується звертатися до президента польської республіки перед призначенням архієпископів і дієцезійних єпископів, коадюторів „cum jure successionis” та полевого єпископа, щоби впевнитися, що президент не має проти того вибору замітів політичної натури.

Арт. XII. Повисші ординарії перед обняттям своїх чинностей, зложить на руки президента польської республіки присягу вірності на основі отсієї формули:

„Перед Богом і на св. євангеліє присягаю і прирікаю, як годиться єпископови, вірність польській республіці. Присягаю і прирікаю, що з повною лояльністю шануватиму уряд установлений конституцією та що причинюся (sprawie), щоби його шанувало моє духовенство. Крім того — присягаю і прирікаю, що не буду брати участі в ніякому порозумінні, аві не буду присутній при ніяких нарадах, які могли би принести шкоду польській державі або державному порядку. Не дозволю мойому духовенству брати участі в таких починах. Дбайливий за добро й інтерес держави, буду старатися ухилити від нього всілякі небезпеки, про які я знав би, що йому загрожують”.

Арт. XIII. 1) У всіх прилюдних школах, за винятком вищих шкіл, наука релігії є обов'язкова. Та наука буде уділювана вчителями, що іменованими будуть шкільними властями, які їх вибирати будуть з поміж осіб, уповажнених ординаріями до науки релігії. Компетентні церковні власті будуть наглядати навчання релігії під оглядом його змісту і моральності вчителів.

На випадок, колиби ординарій відібрав учителеви дане йому уповажнення, то той тим самим буде позбавлений права навчання релігії.

Ті самі основи, що торкаються вибору й відкликання учителів, будуть приноврені до університетських професорів, доцентів і асистентів на теологічних факультетах (церковних наук) державних університетів.

2) У всіх дієцезіях католицька церква матиме духовні семінарії — відповідно до канонічного права, — якими управлятиме і в яких іменуватиме вчителів.

Наукові дипломи, виставлені вищими семінаріями, будуть вистарчаючі для навчання релігії у всіх загальних школах за винятком вищих шкіл.

Арт. XIV. Добра, що належать до церкви, не будуть предметом ніякого акту, що зміняв би їх призначення — інакше, як тільки за згодою духовної влади, з винятком випадків, передбачених законами про вивласнення для цілий регуляції перевозових доріг і рік. На всякий випадок призначення нерухомих і рухомих, посвячених виключно для служби божої, як: церков. предметів, що служать до богослужень і т. и., не може бути змінено без попереднього позбавлення їх компетентною церковною владою їхнього характеру посвячених річий.

Ніяка будова, переміна або реставрація церков і каплиць не буде довершувана інакше, як тільки згідно з технічними і мистецькими приписами законів, що торкаються будови будинків і консервації пам'яток.

В кожній дієцезії буде створена комісія, іменована єпископом в порозумінні з компетентним міністром для охорони в церквах і церковних льокалях старинностей, творів мистецтва, архівних документів і рукописів, що мають вартість історичну або мистецьку.

Арт. XV. Духовні, їх добра та маєтки правних осіб церковних і чернечих підлягатимуть оподаткуванню нарівні з особами і добрами горожан республіки, як також світських правних осіб, однак за винятком будинків, посвячених службі божій, духовних семінарій, підготовчих домів для монахів і монахинь, що складають обіти вбожества, як також дібр і правних титулів, яких прибутки є призначені на цілі релігійного культу і не припинюються до особистих доходів бенефіціантів. Приміщення (будинки) єпископів і парохіяльного духовенства та їх урядові льокали будуть трактовані ескарбом нарівні з урядовими приміщеннями функціонерів і льокалями державних установ.

Арт. XVI. Всі польські правні особи, церковні і монаші — згідно з приписами загально обов'язуючого права — мають набувати, відступати, посідати й адмініструвати, згідно з канонічним правом, добрами рухомими й нерухомими, а також право ставати перед всякими державними інстанціями й властями для оборони своїх цивільних прав. Правні особи церковні і монаші признається польськими, якщо цілі, для яких вони повстали, торкаються справ

церковних або монаших Польщі і якщо особи, уповажені до представництва і управи їх добрами, постійно перебувають на землях польської республіки. Правні особи церковні і монаші, що не відповідають повисшим умовам, будуть користуватися цивільними правами, признаваними республікою чужинцям.

Арт. XVII. Правні особи церковні і монаші мають право засновувати, посідати, управляти — згідно з канонічним та загальним державним правом — цвинтарями, призначеними до хоронення католиків.

Арт. XVIII. Духовні і вірні всіх обрядів, що находять ся поза своїми дієцезіями, згідно з приписами канонічного права — будуть підчинені місцевим ординаріям.

Арт. XIX. Польська республіка забезпечує компетентним властям право надавати, згідно з приписами канонічного права, церковні уряди, функції і бенефіції. При надаванні парохіяльних бенефіцій будуть приноврені отсі засади:

На землях польської республіки не можуть одержувати парохіяльних бенефіцій — хіба після одержання дозволу від польського уряду; 1) Ненатурілізовані чужинці та особи, що не відбули теологічних студій в теологічних установах в Польщі або в понтифікальних; 2) Особи, яких діяльність є суперечна з безпекою держави.

Перед довершенням номінації на ті бенефіції, духовна влада засягне відомостей від компетентного міністра республіки, щоби впевнитися, що ніяка з причин (powodów) передбачених, як вище точками 1) і 2), не стоїть тому на перепоні. На випадок, колиб згаданий міністр на протязі 30 днів не предложив таких закидів проти осіб, яких номінація є намірена, церковна влада довершує номінації.

Арт. XX. На випадок, колиб власти республіки мали піднести закиди проти даного духовного що до його діяльності — як суперечної з безпекою держави, компетентний міністр предложить згадані закиди ординарієви, який в згоді з тим же міністром, на протязі трьох місяців вирішить відповідно справу (poweżmie właściwe zarządzenie). На випадок розбіжності між ординарієм і міністром Ап. Столиця доручить розвязку справи двом духовним, нею вибраним, які в згоді з двома делегатами президента польської республіки доведуть до остаточного вирішення.

Арт. XXI. Право патронату, як державного, так і приватних осіб, лишається в силі аж до нової умови. Представлення гідного духовного на вільне (вакующе) становище, буде довершуватися патроном на протязі 30-ти днів — згідно зі списком трьох призвищ, представлених ординарієм. Коли на протязі 30-ти днів не довершено представлення, то обсада дотичної бенефіції стається вільною. У випадках, в яких іде про парохіяльну бенефіцію, ординарій перед

довершенням номінації—згідно в арт. XIX—засягне думки компетентного міністра.

Арт. XXII. На випадок, колиб духовні або монахи були обвинувачені перед світськими судами за злочини, передбачені карними законами республіки, згадані суди негайно повідомлять компетентного ординарія про кожну того рода справу, і в даному разі передадуть йому акт обвинувачення та судовий присуд з його мотивами. Ординарій чи його делегат, після покінчення справи в суді, будуть мати право познайомитися з дотичними актами. На випадок арештування або ув'язнення згаданих вище осіб, цивільні власті виявлятимуть уважливість, належну їх станови і ґрархічному ступеневі.

Духовні і монахи підлягатимуть арештови та відбуватимуть в'язничні кари в приміщеннях, окремих від приміщень для світських осіб, якщо їх не позбавлено церковної гідности компетентним ординарієм. На випадок судового засуду на в'язницю, відбуватимуть вони ті кари в монастирі або іншому чернечому будинку, в приміщеннях, призначених на ту ціль.

Арт. XXII. Ніяка зміна в мові, уживаній в дієцезіях латинського обряду до проповідий, додаткових богослужень і інших викладів, як виклади світських наук в семінаріях, не буде довершена инакше, як за спеціальним уповаженням конференції єпископів латинського обряду.

Арт. XXIV. 1) Польська республіка признає право правних осіб, церковних і монаших до всіх дібр рухомих і нерухомих, капіталів, доходів та інших правних титулів, які посідають ті правні особи на землях польської держави.

2) Польська республіка дозволяє, щоби вище згадані права власности—на випадок, колиб не були ще записані в гіпотечних книгах на імя посідаючих їх правних осіб (єпископств, капітул, конгреґацій, монаших чинів, семінарій, парохіяльних беневіцій, інших беневіцій і т. и.) були в них записані, а саме на підставі декларації компетентного ординарія, засвідченої компетентною цивільною владою.

3) Справа дібр, яких церкву позбавила Росія, Австрія і Прусія, а які тепер знаходяться в посіданні польської держави, буде поладнана пізнішою умовою. До того часу польська держава забезпечує церкві річні дотації, не нижші, як дійсна вартість від дотацій, які уряди російський, австрійський, і пруський виплачували церкві на землях, що тепер належать до польської республіки. Згадані дотації будуть обчислювані і розділювані по вказівкам, обнятим в залучнику А. На випадок парцеляції згаданих дібр, єпископські мензи, семінарії і парохіяльні беневіції, що тепер не мають землі, або мають її в недостаточних кількостях, одержать її на власність згідно з розпорядністю аж до висоти 180 гект. на єпископську мензу, 180 гект. насе-

минарію і залежно від якості землі від 15 до 30 гект. на парохіяльну бенефіцію. Гуртова (guzaltowa) сума грошових вивінувань, означена в залучнику А., буде зменшена в дієцезіях, в яких ті землі будуть надані, о 50 зол. річно від кожного гектара, наданого повищим способом.

4) Буде вдержане признание дібр, які республіка ревіндикувала би в давних займанчих державах, як спадкоємиця прав повищих держав з титулу їх правного відношення до правних осіб церковних і монаших в Польщі, що торкається чито престаций, запевнених тими державами правним особам церковним і монашим, чито управи нерухомих дібр і капіталів, призначених для церкви.

5) Щоби поліпшити господарське і суспільне положення хліборобського населення і щоби тим більше скріпити християнський мир в краю св. Столиця годиться, щоби польська республіка викупила від єпископських бенефіцій, від семинарій, від капітульних бенефіцій, від парафіяльних та від звичайних бенефіцій, що мають земельні добра, ті кількості рільної землі, які перевищували би для кожної з вище приведених одиниць: 15 до 30 гект., залежно від якості землі, для парохії і звичайної бенефіції, 180 гект. для капітули, 180 гект. для єпископської мензи і 180 гект. для семинарій. В дієцезіях, в яких семинарії не мають рільних земель окремо від земель, що їх має єпископство, буде їм признано зі земель, що належать до єпископства, 180 гект. вільних від викупу—незалежно від 180 гект., призначених для єпископської мензи.

6) Наведені вище правні церковні особи матимуть право самі вибрати з дібр, що до них належать парцелі землі, яка в поданих вгорі кількостях лишається їх власністю.

7) Ціна викупу земель, наведених вгорі, буде виплачена згідно з приписами, приноровленими до земель, що є власністю приватних осіб, і лишиться до розпорядности церкви.

8) Св. Столиця дозволяє також, щоби рільні землі, що належать до домів конгрегацій і монаших чинів та до їх добродійних заведень, уважаних кожний з окрема окремішною рільничою одиницею, були викуплені державою—згідно з приписами, які будуть приноровлені до викупу дібр, які належать до правних осіб світських, з правом для кожного зі згаданих в горі домів, як також для кожного з їх добродійних заведень зберігти що найменше 180 гект. рільної землі.

9) Правні особи церковні і монаші матимуть право нарівні з правними особами світськими безпосередньо переводити парцеляцію рільних земель, що до них належать.

Арт. XXV. Всі права, розпорядки і декрети, що є суперечні з постановами попередніх артикулів, будуть знесені з хвилею, як увійде в життя отсей конкордат.

Арт. XXVI Св. Столиця на протязі трьох місяців від хвили, як увійде в життя отсей конкордат, в порозумінні з урядом переведе утворення й розмежування церковних провінцій і дієцезій, вичислених в арт. IX. Границі церковних провінцій і дієцезій будуть відповідати границям держави.

Церковні добра, положені в Польщі, та які належать до правних осіб церковних і монаших, що їх осідок знаходиться поза границями польської держави і навпаки, будуть предметом окремої конвенції.

Арт. XXVII Отсей конкордат входить у життя в два місяці після виміни ратифікаційних грамот.

Залучник А.

Вивінування, признані католицькій церкві польською державою, згідно з арт. XXIV. отсього конкордату, будуть обраховані в такий спосіб:

I. Вивінування духовенства:

Місячне вивінування на основі біжучого множника для державних урядників. 1) кардинали: 2,500 пунктів (пункт тепер 42 сот.) та 800 зол. на удержання капелянів, повозів і т. и.; 2) Архієпископи: 2.000 пунктів та 600 зол. на удержання капелянів, повозів і т. и.; Дієцезійні єпископи: 1.700 пунктів та 600 зол. на удержання капелянів, повозів і т. п.; 4) Єпископи-помічники: 1.250 пунктів; 5) Члени капітул: 600 пунктів; 6) Парохи 270 пунктів; 7) ректори філійних церков, вікарії і урядовці консисторій: 200 пунктів; 8) Монахи конгрегацій, що побирають випosaження від держави: 125 пунктів; 8) Професори семинарій: 600 пунктів; 10) Учні семинарій: 125 пунктів; 11) Авдитор Трибуналу Св. Роти (випosaження звичайних професорів на університетах;) 12) Секретар авдитора: 600 пунктів; 13) Учителі теологічних інститутів мають право гімназійних учителів

II. Емеритальні річні випosaження 383.413 зол. 1) Емеритальні платні духовенства: 254.117 зол.; 2) Емеритальні платні вдів і сиріт по духовних гр.-кат обряду: 129.296 золотих.

III. Річне випosaження катедральних хорів і низших церковних урядників 63.298 зл.

IV. Річні кошти церковної адміністрації 750.940 зл. Єпископські кошти візитації 340.000 зл. 2. Єпископські консисторії 66.000 зл. 3. Ведення парохіяльних книг 197.940 зл. 4. Видатки на пошту 147.000 зл.

V. Річна замога для церковних заведень 20.900 зл.

VI. Річний фонд будівельний 1,016 000 зл.

VII. Інші річні видатки 45.500 зл.

Повисші упosaження будуть признавані міністром скарбу кожній епархії осібно в річальтових сумах після

вказаних бюджетів, які предклатимуть компетентні ординарії. При розділах поміж епархії цілости упосаження, призначеного парохам державою, буде втягнений в рахунок дохід зі земель, які посідають парохіяльні бенефіції. В случаю потреби і оскільки фінансове положення держави на се позволить, повиспі упосаження будуть достаточнo побільшені, щоби запевнити відповідне матеріальне удержання парохам і иншим членам духовенства, а то на засаді спеціальної умови, котра буде дотикати т. зв. „*jura stolae*“.

Розділ упосажень, вичислених вгорі, буде повірений в кожній епархії ординарієви, котрий по правосильности теперішнього конкордату зложить присягу вірности, передбачену в арт. XII.

Списано в Римі, дня 10. лютого 1925. П. Гаспарі — В. Сквишський — С. Грабські.

О. Др. А. ІЩАК.

Повстання баптистів і їх розвій.¹⁾

Бо прийде час, коли здорової науки не стерплять, але по своїм похотям збиратимуть собі учителів (2 Тим. 4, 3).

Початків баптизму треба шукати серед пуританських громадян Англії і серед нідерляндських Менонітів та Армініян.

Відколи англіканська єпископальна церков відлучилася від Риму, зачало в ній кїтлувати. В р. 1567 відлучилися від єпископальної церкви пуритани, які очистивши католицьке богослуження в дусі кальвінських засад і принявши чисто біблійну науку, не признавали над собою єпископів. Їх громади вибирали зпоміж себе раду старших або презвітерію, що мала право учити і рядити громадами, а в загально церковних справах піддавалися громади рішенню синода, який складався з делегатів поодиноких старших рад. Але й з цієї секти відділилися 1580 р. індепенденти або конгрегаціоналісти, які під проводом Роберта Бровна проголосили независимість своєї громади від презвітерії і синоду. Бровн учив, що старші мають лиш учити, не рядити, а громада має право приймати „відроджених“ членів за попереднім розслідуванням їх навернення. Сам Бровн перейшов в р. 1586 до англіканської урядової церкви, а секта індепендентів поширювалась далше і приєднала

¹⁾ Про науку баптистів гл. „Богословія“ 1925 кн. 1—2.

собі иншого провідника в особі Джона Шміта, який відпав від англіканської церкви. Він жадав від нових членів своєї секти повторення хресту, бо вважав англіканський хрест неважним, а коли познакомився з Менонітами в Голяндії, куди утік зі своєю громадою перед переслідуванням англійського уряду, збажав з ними цілковито злучитися. Однак громада, вважаючи гріхом жити на вигнання замість зносити переслідування і боронити правди, повернула 1611 р. до Англії під проводом Томи Гельвіса. Небаром так поширилася секта індепендентів, що в р. 1626 числила 11 громад, а в р. 1644 вже 47. Прихильники секти прийняли нову назву загальних баптистів або армініян, тому що в протиставленню до науки Кальвіна приймали за голяндським богословом Яковом Армініюсом науку про загально-спасительну божу волю і загальне задоситьучинення Христа за всіх грішних. Але це ще не баптисти, бо друге їх хрещення, яке приймали, не полягало в повуренню, лиш в поливанні.

Властиві баптисти або т. зв. партикулярні в протиставленню до загальних повстають 1640 р., коли члени одної пуританської громади в Лондоні, переконавшись зі св. Письма про потребу хрещення через повурення, вислали Ріхарда Блюнта до голяндських Армініян в Ринсбург, щоби прийав від них хрещення через повурення. Блюнт вернув в 1642 р. до Лондону і доконав обряду нуркування на проповіднику Самуїлові Блекльокви і 54 членах першої громади „хрещених вірних“. Так повстали в Англії властиві баптисти, які вже 1644 р. видали свій перший Символ віри. (Dr. Max Heimbucher: Was ist von den Baptisten zu halten? Regensburg 1918, 14–18.) Небаром обряд нуркування приваявся також серед армініянських або загальних баптистів так, що одні від других почали різнитися тільки в науці про загально-спасаючу божу волю і про передпризначення та ще й тим, що мали дві окремішні організації.

В часі переслідування баптистів в Англії за часів короля Карла II (1660–85) написав засуджений на 12 літню тюрму проповідник Бунян головний твір: „Паломництво християнина на гору Сіон“ і два менше почитні твори „Паломництво християнина“ і „Свята Війна“. В р. 1699 видали англійські баптисти новий обширний Символ віри, який опісля прийняли всі американські баптисти під назвою „філяделфійське віроісповідання“. В тім самім році злучилися партикулярні баптисти в Лондоні в товариство „Загальний Союз“, яке існує до нині і має на цілі берегти чистоти своєї науки. Потребу такого Союзу відчували партикулярні баптисти тим більше, ще серед загальних (армініянських) баптистів почалися вже в р. 1689 ширити аріянські і антитринітарські „врсси“, проти яких заложив Данило Тайлбор 1769 р. товариство „Новий Союз загальних

баптистів“, що оснувало 1797 р. свій проповідничий семінар в Нотінгам, який до нині існує. Впрочім серед обох баптистичних партій в Англії помічуємо упадок через цілий 18. вік. Щойно місійні заміри баптистів оживили і поширили їх круг ділання. В 19. віці повстало баптистичне товариство великої „Британії і Ірляндії“, до якого прилучилися всі баптистичні громади. Але з нього виступили 1888 р. строгі баптисти під проводом знаменитого проповідника Карла Спурісона, який не годився на научний напрям товариства, називаючи його упадком. Строгі баптисти заложили своє видавниче товариство в Лондоні і окрему богословську школу в Манчестері. Взагалі мають нині англійські баптисти, не рахуючи невеликого числа „строгих“, 10 проповідничих семінарів і 20 релігійних часописів. В 1891. році заложили загальні і партикулярні баптисти спільне місійне товариство і в той спосіб станули побіч себе в близькій звязи.

„Американські баптисти беруть свій початок з Англії, однак до визвольної війни в Америці мало були поширені. По визвольній війні появляється тут цілий ряд баптистичних громад, які в р. 1832 закладають „Американське баптистичне місійне товариство“ з осідком в Нью-Йорку. Зі сотки давних громад росте протягом 19 віку їх число до 3.637.421 в 37.910 громадах в самих сполучених державах, крім Канади. Повстає цілий ряд научних закладів як „Університет Бровна“ (1765), колегія Ватервіля (1818 р.), інститут Гамільтона (1820). Нині числить Америка понад 160 вищих наукових заведень (семинарів, колегій, університетів для всіх народностей, навіть для Індіан і Негрів), і около 130 релігійних часописів.

В Німеччині появилися баптисти щойно в початках 19 віка. Першим основником німецьких баптистів був Гергард Ойкен, який практикуючи у шкоцького купця „навернувся“ в Грівічу 1820 р. Опісля був місіонером в Гамбурзі, де отворив книгарню 1829 р. В 1824 р. дався „охрестити“ в Лабі з цілою своєю родиною і заложив першу баптистичну громаду в Німеччині, став її настоятелем. Ойкен приєднав для своєї секти духовного поета Кебнера (син рабіна з Оденде в Данії) і заложив другу баптистичну громаду в Берліні, котрої настоятелем став літограф Леман. Не помогли нічого початкові переслідування і арешти в Гамбурзі, де по великій огни, який знищив третину міста, 1842 зєднав собі Ойкен сенатора міста через се, що дав бездомним погорільцям приміщення в баптистичнім домі. Число баптистів зросло, а 1847 р. отворено в Гамбурзі першу каплицю німецьких баптистів. Слідуючого року отворено таку каплицю в Берліні, а в р. 1852 появилася статистика „хрещених християн“ Німеччини, Данії і Швеції, яка вказувала 42 громади з 4.215 членами В р. 1895 зросло

число баптистичних громад в самій Німеччині до 125 з 25.848 членами, число старших і проповідників виносило 184, учителів 1691, недільних шкіл 360 з 18 000 учеників. Все те було в більшій частині ділом Онкена, який помер 1884 р. в Цюриху, де осів в своїй старості як місіонар. За грошевою підмогою з Лондону оснував Онкен в Гамбурзі релігійне видавниче товариство „Hamburger Traktatverein“, яке видавало книжки релігійного змісту, а описля заснувало власну друкарню. Видавання часопису було початково заборонене цензурою, але від 1844 р. зачав виходити „Missionsblatt“, а від 1865 „Zionsbote“. В р. 1879 на місце обох починає виходити двотижневник „Der Wahrheitszeuge“. Тепер виходять баптистичні тижневики „Der Friedensbote“, „Morgenstern“, місячники „Der Führer“, „Wort und Werk“, а для жінок „Taben“ і „Der Lotse“. Існує також в Гамбурзі німецький баптистичний семінар з чотирірічним і скороченим однорічним курсом, якому початки дав Онкен, уряджуючи спершу шістьмісячні курси.

В Австрії не прийнялась зразу баптистична пропаганда, хоча сам Онкен подорожував до Відня, Будапешту і Прешбурга.

До Швеції завіз баптистичне євангелієз Америки матрос Густав Шредер 1845 р. По п'ятьдесяти роках начисляли тут баптисти 562 громад з 38.000 членів, 600 проповідників, 3.200 учителів і 321 дімів молитви. В Штокгольмі існує також від 1886 р. проповіднича школа.

В Польщі повсталася перша баптистична громада в Адамові 1861 р., яка за десять літ числила понад 1.000 членів.

На Україні знайшли баптисти готових прихильників між Менонітами, які осіли з кінцем 18 віку в катеринославській і таврійській губернії. В р. 1860 віднісся провідник Менонітів Авраам Унгер до Онкена в справі „біблійного хрещення“ і вслід за тим відбулося таке хрещення в Куршанах осінню 1860 р. Але Меноніти задержали даліше свої інші особливості, як заборону служити в війську і складати присягу, даліше звичай умивання ніг. Меноніти-нурці розширили свій вплив також на німецьких штундистів в Старім і Новім Данцігу (катеринослав. губернії) так, що 11 штундистів далось охрестити в 1864 р. Першу громаду в Новім Данцігу заложив щойно сам Онкен 1869 р., а в р. 1898 обнимав баптистичний „южно-руський союз“ 11 громад з 2465 членами.

Між Молоканами в Таврії знайшли також баптисти прихильників, де założено 1880 р. першу громаду. Їх провідник Василь Повлов був висланий за релігійну діяльність 1887 Сибір. Також в Курляндії і Естонії повстало кілька громад, що мимо переслідування удержалися.

(Докінч. буде).

„Про що не говориться, о чім не пишеться, а про що навіть думати не хочеться“.

Під сим „романтичним“ титулом видав в сих днях брошурку *) в обороні целібатової реформи о. Мирон Коритко, парох Холова. Автор у брошурці сам себе так характеризує: „я сам зі женою і дев'ятеро дрібними дітьми...“ (стр. 8); „А ти старий грішнику! Ти жонатий пишеш і торочиш за целібатом, що він конечний, добрий, в теперішніх умовах безумовний для нашої церкви, хосенний для народу?...“ (25); „я ніяких благодатий в виді сухих парохій не забігаю, на почеси не ласий, на догани і напасти готовий“ (46). Зміст брошури: все і вся, всілякі ффраґменти й акциденси — тільки цілості нема. Словом: зміст брошурики дуже добре „допасований“ до її заголовку — так само „романтичний“.

Автор основує свої осуди на одиничних випадках: „мені доводилось читати листа молоденького священика“ (11): „питав я одного господаря (20); а головню на своїх власних переживаннях, які без застереження ґенералізує: „як то бідно, нещасно, пригнобляючо, зажурено представляються наші священики...“ (9). На се відповідь проста: Якщоб загал нашого духовенства так думав про себе, як о. автор, то певно так само був би за целібатовою реформою, як і він. О. М. Коритко зображує нам екстрем невдоволеного жонатого священика: „Як що над Божим голосом перейдеш до денного порядку, його заглушиш і за ним не підеш (т. зн. якщо не висвятишся в целібаті), будь певний, що щастя в подружжю не найдеш ніколи, а жалітимеш змарнованої і викиненої божої ласки, яка ніколи не вернесь“ (29). Алеж екстрем незадоволених священиків з табору офіційальних celebсів ще прикрійше представляються. *) Правда з певністю буде десь по середині. А отся „золота середина“ здійснена в нашій церковній дисципліні: хочеш — женися; не хочеш — не женися. І коли на тім зле вийдеш, не нарікай ні на кого иншого, тільки на себе самого. А загальної форми для ушасливлення всіх людей, чи хочби тільки одної верстви (пр. духовенства) нема й не може бути.

Рації, якими о. М. Коритко узаasadнює целібатову реформу: 1) убожество, яке духовенству доскулює, а яке в будучности буде ще більше; 2) целібат се еванг. рада.

*) Львів, 1925. Накладом Антона Адамчука. Стр. 46.

*) Таких публікацій повно. В останньому часі навіть у Поляків появилась така книжка п. з. „Na Sobór Watykański“ (Warszawa). Її автором є якийсь польський священик, але пише талановито „як Соломон“, а не так собі на взір парохіальних проповідій.

Відповідь не тяжка: прикра річ убожество, але се ще не зміняє річі. Треба буде нашому духовенству примінитися до нових обставин. На всякий випадок душпастир не буде гірше матеріально стояти, як пр. народні учителі за Австрії, а прецінь ті учителі жили і дітий виховували. На другу рацію відповідь трохи низше.

Найслабша сторона брошури о. М. К-а, що він не визнається на стані справи. (Ось саме тому Редакція „Ниви“ не хотіла печатати його статті.) Через цілий рік про той стан говорилося, писалося, а о. М. К-о про се й думати не хоче. Він ані одним словом не згадує про ломання, протрясення й небезпеки, що неминуcho злучене з целібатовою реформою, а се має тревати в нас бодай 30—40 літ; а ще до того в таких непевних і прикрих часах! А ще до того: що „целібат“ наслідком обставин не є в нас тільки „целібатом“, але „всім“, що нас болять, бо лучиться з конкордатом і з усім нашим горем.

Не визнається о. автор на тім: що се значить відбрати нашій церкві її „типову“ суспільну форму, що се значить повернути нашу церкву зі сціпенілого стану в пливкий стан. Він не здає собі справи з того, про що властиво сварка і боротьба іде. Він пише (як колиб був дитиною): „Права і привилеї нашої Церкви, о це йде? Вони ненарушені і незмінні (!), а по при них частинний (!) целібат їх не валить. Впрочім *volenti von fit iniuria*, якщо висвячується в целібаті!“ (36).

Ви, о. автор, від 1920 року хіба були глухі і сліпі, або жили на одному з островів Тихого Океану. Хтож веде боротьбу за тих, що є „*volentes*“? Іде про тих, що не є „*volentes*“. Нехай би хоч усі наші богослови висвячувалися в целібаті, але нехай не буде примушування, бо се потягає за собою такі сумні наслідки, на які всі слушно нарікаємо і Ви з нами. Єванг. рада — велике слово! Але єванг. раду треба „хотіти“, в тім її квінтесенція. А коли наші богослови навіть сецесією борються проти целібату, то якщо ті самі люди висвятилися би в целібаті тільки тому, що не можуть діпняти того, що „хочуть“, чи се буде єванг. рада? Ба, навіть у римо-католиків, коли богослов висвячується у безженстві, але якби йому було вільно, то оженився би — чи се єванг. рада? Безженства треба директно хотіти і то задля Бога (а не задля своєї вигідности), ось шойно се єванг. рада.

Найбільш примірним у брошурі о. М. К-а є те, що він так без застереження і з таким намащенням бере в оборону єпископів.

Злі язики певно скажуть, що о. М. К-о всіх і вся зганив (бо дісталось і станиславівцям за „зогиджування надутою бльокадою“ жінок священників), тільки єпископам хотів подобатися. Але се річ „злих язиків“ і о. М. К-а,

а не наша. Він пише: „Рішення єпископату узалежнюються від постави народньої маси. А чи діти мають підпорядкуватись вітцєви, чи отець дітям?.. Чи шкільна молодь має вирішувати і піддавати своїм виховникам, педагогам шлях і спосіб виховання? Чи збір всіх баб, знахорок, лікаророк має давати науку лікарєви, як має лічити? Чи рішення армії через голосовання з більшістю голосів мають право давати інструкцію начальній управі, чи має бути наступ і який має бути плян війни? і т. д.“ (32). Ваша інтенція, о. автор, гарна, але з лєогіки я дав би Вам двійку „без милосердя“, бо скільки тут речєнь, стільки поповнили Ви софізмів „falsae identitatis“. Але Ви „ліпшу часть“ вибрали, бо себе поставили на бік „лікаря“, а нас усіх (нешасних) на бік „баб і знахорок“. А всеж таки Вам се не допомгло. Ви самі собі з лєогіки даєте немилосердну двійку. Ви ж таке написали: „Дєсь антицєлібатна горячковість силою обставин повинна обвинитись, бо далеко вища справа конкордату, що бє в самє серцє нашої церкви. Конкордат є зимний туш...“ (41). Чи Ви, отчє, не призабулися? Чи Ви не знаєте, якє імє стоїть на чолі того конкордату, хто його апробував? „В імє Прєсвєтої Тройці. Його Свєтїсть Пій XI“. І Ви твердите, що сей конкордат „бє в самє серцє нашої церкви?“ Як се може бути? І ще думаєте про якийсь спротив проти конкордату?

Про єпископа Ви так пишете: „Чи єпископ любячи свій нарід, працюючи і терплячи для Церкви, коїрій служить, в яку вкладає історію свого „я“, може зважитись робити щось шкідного для неї?“ (14). А чиж єпископ єпископів (папа) не мав би посідати тої прєрогатииви, яку Ви приписуєте єпископови? Якже тоді важитеся твердити, що конкордат „бє в самє серцє нашої Церкви?“ Як Ви, дуже незначний „ученик“, пориваєтеся коригувати плян найвисшого „профєсора“, і важитеся називати його убійчим для нашої церкви? А ось!... І на що здалися Ваші аналогії з „бабами, знахорками“ і з „лікарем?“

На щастє є в св. Письмі згадка, яка оправдує Вас і нас — згадка про те, як Ап. Павло накинувся на Ап. Петра. В церковному життю є прєважна область політики, дисципліни і до т. п. А на тій області завєсїди приходило й приходитимє до тертя між парохіянами і парохом, між духовєнством і єпископом і т. д. Сама „добра воля“ тут ще не вистарчає ні по одній стороні, бо заходять ріжні додаткові чинники.

Дїсталось від о. М. К-а і „Ниви“, а сєму найменше дивуємось. Він так пише: „Чи „Нива“ в ч. 2 — 3 ц. р. в статті „Цєлібатна реформа і її наслідки“ не „переголювала“ і то значно переступаючи межі належного пошанівку нашим єпископам?“ (44). Так, „Нива“ бєтьє в груди (а властиво серцє їй краєтьєся), і признає отверто: що „перего-

лювала“ і то значно — але не в наслідок гніву „упертої дитини“, тільки в наслідок смертельної застанови, вповні доцільно. Ішло про те, щоби викликати кризу, доки ще серце здорове. Бо якщо та криза прийшла би пізнійше, коли вже серце буде ослаблене, то її наслідком була би певна смерть. „Нива“ зробила зі себе „жертву“, яку сі й ті можуть назвати „злочином“. Не зважаючи на кари, які могли би спасти на неї, „Нива“ без обиняків зібрала те, що розпорошене і скрите в душах нашого загалу, щоби єпископи побачили той страшний образ гіркої-дійсности, і щоби мали нагоду призадуматися, та на випадок уступства — побіджати... Годі про все перед часом зовсім отверто говорити, але — sapienti sat. Не ображати, але „розтяти й зашити“ се було ціллю „Ниви“.

З приємністю з брошури о. М. К-а. довідуємось, що редемпторист ks. Lubieński через дві години переконував в Станиславові Митрополита Кир Андрея, щоби завів celibat, а Митрополит „nie dał się przekonać, a dowodził i trwał przy swoim, że stan małżeński pierwszą i najważniejszą instytucją Bożą jeszcze w raju“ (12).

Мусимо о. М. К-ови звернути увагу, що слова „mulier in ecclesia taceat“ не є Августина (10), але св. Ап. Павла.

о. Д-р. Г. К.

Нові книжки:

Ігор Костельник: Єфтайова дзівка. Трагедия на V акти. Сремски Карловци 1924. Стр. 94. Библиотека Р(уского) Н(ародного) П(росвитного) Д(ружтва). Число 1. Книжечку видано як додаток до Календаря Бачванських Русинів на 1925 р. На її перших сторінках міститься фотографія автора і його життєпис (подав о. Д. Б.). Як доносять „Руски Новини“, отсю драматичну штуку представляли в Коцурі (село в Бачці) вже чотирима наворотами, а видці були прямо захоплені. Шкода, що сього твору не написав о. Костельник в літературній українській мові. Свою живую акцію, глибоким трагізмом, який місцями переплітається гумором (Осифко), а місцями зворушуючою лірикою сей твір дійсно може захоплювати. — о. П. Х.

О. С. Мердін: Як здобути щастя. (Переклад з 27. англійського видання з приписками). „Добра Книжка“ — 54. випуск. 1925. Стор. 122. Ціна? Такі „випуски“ привесуть „Добрій Книжці“ добру славу. Книжка гарно видана, а про її зміст говорить хочби число англійських видань. Її кожний прочитає з користю — молодий чи старий. Автор аме-

риканець на відповідно дібраних примірах, підшуковуючи субтельні психологічні моменти, займаючи вчить нас: як видобути зі себе самого силу, щоби її всюди використати для „щастя“ (успіху, великих, добрих діл...). Поручаємо її кожному. — о. Др Г. К.

Стара Україна часопис історії і культури. Львів 1925, ч. III—IV. Число присвячене „Пам'яті Кобзаря України“.

Наш Світ ілюстрований літературно-науковий двотижневик. Варшава — Львів — Луцьк 1925. Числа: 3 і 4. Редактор-видавець: В. Островський.

І зверхньою формою і багатством та добором ілюстрацій і змістом часопис представляється куди гарніше, ніж ріжні наші галицькі „Золоті Гомони“.

Технічні Вісти орган українського технічного товариства. Львів (Ринок 10) 1925 Рік I. 2—3. Начальний редактор інж. Я. Стефанович. Видно, що плинемо проти всіх хвиль, коли наші інженери змоглися на такий часопис.

Всячина.

Розв'язання Т-ва св. Ап. Павла. Письмом з 5-III с.р. (дорученим 10-III) Президія дирекції поліції розв'язала Т-во св. Ап. Павла, мотивуючи се в той спосіб: „Na podstawie bowiem przeprowadzonych dochodzeń stwierdzono, że stowarzyszenie św. Pawła wystosowało do Sekretarjatu Generalnego Ligi Narodów w Genewie memoriał w sprawie rzekomego prześladowania Kościoła i kleru unickiego w Polsce, w którym sformułowało zarzuty przeciw Rzadowi Polskiemu i jego organom w sposób bezpodstawny, tendencyjny i nieprawdziwy. Fakt przeto, że memoriał ten o charakterze i celach wybitnie politycznych, a ponadto skierowany do międzynarodowej instytucji politycznej, zdziałany został przez stowarzyszenie statutowo apolityczne, uważany być musi za przekroczenie zakresu działania statutem określonego“. Ми на тім не визнаємося, але політики-юристи кажуть, що до Ліги Народів вільно кожному вдаватися зі скаргою та що зате після статутів Ліги Народів ніхто не сміє бути покараний А що до фактів, які меморіял наводив, вони випечатані в Ниві в ч. 1 і 2-3 з ц. р. під титулом „Матеріяли“. Чергуються там самі урядові числа. Проти рішення поліції Т-во Ап. Павла внесло рекурс. А крім свого львівські священики стараються о позволення отворення новоог Т-ва Св. Андрея Первозваного.

Наглядний доказ. За приміром перемисських богословів пішли також станіславівські I, II і III рік (ті, що на IV р., мають уже діаконат), і 11. III с. р. опустили дух. семинар, протестуючи в той спосіб проти celibатної реформи. Звісне нам, що станіславівські богослови вже перед кількома міся-

цями були рішилися виступити зі семинаря, але задля несолидарности деяких товаришів з IV року (котрі тоді щойно мали висвячуватись на діаконів) не прийшло до виконання рішення. В ставніслав. епархії офіційльний целібат введений вже від 1920 р., а ось яка та реформа слаба навіть нині. В західній Церкві боротьба проти загального целібату велася ще через 200 літ по Григорію VII. Психологічно річ вповні зрозуміла. Аналогічно мусіло би бути також у нас. Відрухи проти целібатної реформи продовжались би так довго, доки не витворилася би традиція офіційно безжениого духовенства, а на се треба би бодай 100 літ! Хто має на увазі наші обставини (будучність), сей може сміло навіть присягнути, що целібатна реформа в нас не вдасться (скорше чи пізнійше мусіла би провалитися).

З другого боку: чи до всіх наших клопотів ще нам треба такої реформи, з приводу котрої наша Церква буде дійсно „анемічною“ через будучих 100 літ? Отже потрібних целібатів треба „осягнути“ іншою дорогою — не дисципліною, але благорозумним вихованням.

Поклик за целібатом до заграниці! „Oremus fratres pro introductu coelibatus in clero ucrainico cath. parvae Poloniae. Unser Bischof D-r Gregor Chomyszyn hat seit drei Jahren keinem absolvierten Theologen die höheren Weihen erteilt, der sich nicht zuvor entschlossen hatte, in perpetua virginitate als Priester die Herde Christi zu weiden“. Дальше подає автор, що irregeführte Priester черпають закиди против целібату aus haeretischen Publicationen. Дальше описує автор сумний під кожним зглядом стан нинішньої Росії і приходить до цікавої конклюдії (досить гумористичної): das sind grösstenteils auch die Folgen der allgemeinen Verheirathung russischer Priester. Так написав о Йос. Смеречинський з Воскресінець в дух. катол. газетці „S. S. Eucharistia Organ des Priesterbündnisses der Anbetung etc. etc.“ стор. 76-а (з с. р.).

До чого доходить. О. З. Кузьма, катехит в Теребовлі, на місії в Янові (дек. Теребоського) і Могильниці виголосив проповідь на тему „Св. Йосафат і обряд“. Проповідь була видержана зовсім у рамках теологічно-обрядових. Проповідник згадав про красу нашого обряду та про те, що на підставі рішень Ап. Престола нікому не вільно зміняти обряду без позволення Ап. Престола. І що сталося? За ту проповідь Рада шкільна повітова виточила о. Кузьмі слідство, бо вірні латинського обряду, що були на проповіді о. Кузьми, винесли таке враження, що „руський обряд красивий“, а „віра гірша“... І ось тому отсю проповідь шк. Рада повітова схарактеризувала як „podburzającej treści“. Річ проста: певно, що для нас, Українців, наш „обряд красивий“ а „віра гірша“, бо в противному случаю ми повинні би змінити свій обряд і віру. А коли латинникам не подо-

бається оте наше переконання, то нехай не ходять на наші проповіді.

Пояснення до спростовання.

Від М. С., автора статті „Жовтий священик у відповідь...“ (Нива ч. 10-11 з 1934 р.) дістали ми обширний лист з подрібним поясненням своїх висказів, які діждалися „спростовання“ (Нива ч. 2-3 з с. р. стр. 108-109). Ізза браку місця не можемо випечатати цілого листа, подаємо до відома тільки се, що М. С. трема наворотами (ще за ректора о. Ломницького і о. Вальницького) старався вишчитити собі потрібні книжки зі семинарської бібліотеки, але дістав відповідь, що бібліотека не є приступна для ширшого круга читачів. Третім разом М. С. просив одного питомця станислав. дух. семинаря, щоби він роздобув йому потрібні книжки з бібліотеки, але дістав відповідь, що питомці не мають приступу до бібліотеки, бо їм не вільно читати жадних позапшкільних книжок..

Ось на тій підставі М. С. написав свої „інкріміновані“ слова.

Поляки про Конкордат: Краківський „Czas“ пише: „В конкордаті маємо витичення нових напрямів у відносинах між обрядом латинським і грецько-католицьким (уніятським). Конкордат скреслює власть львівського гр.-кат. митрополита поза границями його дієцезії, котра в часі війни була поширена навіть на „креси“. Уніяти з Підляшя будуть відтепер підлягати єпископови латинському (люблінському), а нових гр.-кат. єпископів уже не буде. Православні, що приймають католицьку віру, а це дійсно трапляється задля занепаду православної церкви, будуть приймаєні до римо-католицької церкви, а це очевидно дає на будуче ріжні широкі вигляди. Цєю справою апостольська столиця дуже уважно интересується, а конкордату не можна належно оцінити, коли на нього не дивитися із цієї точки погляду“.

Православні про Конкордат: З промови посла С. Хруцького на пленумі Союму 24. III. с. р. („Діло“ ч. 72 з 1. IV. с. р.):

„Уніятська церква, переставши бути помічним знаряддям латинського костела, почала ставати окремою національною церквою, яку можна було називати українсько-католицькою замість первісної назви греко-католицької. Уніятська церква не лише зміцнила свою апостольську силу. Ніхто краще від неї не міг би вести католицької місії на Схід, головну у теперішній момент, коли український нарід на Великій Україні силкується створити свою національну, автокефальну церкву, відокремлену від московської, і коли на Україні ведеться боротьба між ними. Перед українським народом, який головною метою у теперішніх умо-

винах уважає зєдинення своїх земель, виринуло зовсім природно й завдання уніфікації в царині віри. Невідомо, якби скінчилась розв'язка цієї проблеми. Нині з повною об'єктивністю можна ствердити, що конкордат між Річипосполитою і Апостольською Столицею значно обнизив дані уніятської церкви у спорі з православною церквою за вплив над народом.

Конкордат відбирає грецько-католицькому обрядови його місію і передає її латинському обрядови. І в цьому треба добачати жертву складену Ватиканом, бо апостольська сила латинського костела ніколи не зможе дорівняти такій самій потенції греко-католицької церкви. Конкордат ідейно перекреслює Унію і ставиться до її церкви, мов мачуха. Передаючи пропаганду католицької віри від нині латинському костелові, конкордат згідно з цим принципом творить на українських землях 5 римсько-католицьких дієцезій, а ледве 3 греко-католицькі, дотеперішні, задержує. Таким робом одна римсько-католицька дієцезія припадає пересічно на 750 тисячів душ, а одна греко-католицька на подвійне число вірних“.

Оба голоси взаємно доповнюються.

Секти. Дотепер ми дістали відомости про поширення сект у таких парохіях:

Гнильче (декан. Устєцького, епарх. Станиславівська): появилася секта 1922 р., а заложив її Павло Мощук, гнилецький господар, що повернув з Америки; тепер мешкає він в Яблонівці пов. Підгайці. В Гнильчу є 5 родин (до 15 душ) цілковито заражених сектантством. Читають „Вартову Башту“. (Тамошний парох, який там пробував від 1924 р., подає вказівки, що в брошурах проти сектантів треба би на основі св. Письма доказати в єї св. Тайни, як також те, що єсть пекло, що душа безсмертна і т. ин.).

Грядя к. Львова: в дочерній Сіціхові є 6 господарів баптистів.

Гійче, дек. равський: сектанти-штундисти заявили в р. 1921 і здобули 10 родин на загальне число 500 родин.

Стронятин: від 1924 р. ядвентистів є 8 господарів, переважно крєвняків екс-священика Дмитра Хомяка, який прислав їм (з Англії) брошури, а либонь і гроші.

Ходачків малий: в прилучевій Костусі є сектанти-методисти. Пропаганду зачала одна дівка, родичка з Костусі, яка вернула з Америки, і великі гроші дістає звідти на ціль пропаганди. Зразу пристало до неї кілька родин, а в часі найбільшого успіху з 10 родин, які однак то приставали, то відпадали від неї — так, що тепер секта вже переводиться. Сектарськими остануть зо дві родині, при яких лишається доляри і поле. Сектанти належать до „трясучих“: Підчас молитви „трясе“ ними, кидає об землю — про що сектанти кажуть, що се їх „Дух св. посіщає“, а коли

в „екстазі“ белькочуть, то в них називається „новы языкы возглаголют“. Якраз се не подобається нашим селянам, і „нову віру“ засуджує на невдачу.

Просимо присилати дальші викази і відповідні уваги!

Виходить на верх... При кожному суспільному перевероті виходять на верх одиниці, які шукають своєї особистої користи, і вдають зі себе то „червоних“, то „чорних“ після обставин і потреби. Ось так і в нас при целібатній реформі вже появляються такі одиниці. Один з таких — Федір Сташинський. Перед війною був він на повіцяті в ОО. Василян. Як прийшли Москалі, пішов у „Росію“, оженився, і в Житомирі висвятився на діакона. Перед большевиками втік назад до Галичини (жінку полишив на Україні), і „покаявшись“, пробував то в ОО. Василян (у Жовкві при друкарні), тов. ОО. Редемптористів. В тому часі писав за целібатом, проти жонатого духовенства („Із розважань на часі“). Вкінці дістався до Митрополита на стенографа Його проповідий (голошених у храмі св. Георгія). Колиж Митрополит подякував йому за його прислуги, він хотів допуститися на Митрополиті грошового вимушення, загрожуючи, що перейде на презвитеріанізм, і буде виписувати скандалістику на целібат і на Митрополита. І дійсно вже був зачав писати в тім тоні проти целіту (в „Українському Слові“). З огляду на се, що Федір Сташинський пробував через якийсь час у домі Митрополита, як також з огляду на се, що став писати проти целібату, мів би він вкрататися в довіря нашого духовенства і суспільности, перестерігаємо духовенство і суспільність перед тим певним осбняком. У боротьбі проти целібатної реформи ідемо простою і чесною дорогою, памятаючи слова псалмопівця „накажет мя праведник і обличит мя, влей же грішного да не намастит глави моя.“ Не потребуємо союзників, котрі могли би нас скомпромітувати.

До П. Т. ОО. Кооператорів. Послідні Заг. Збори Кр. Союза Ревізійного зібрали були поважне число наших свідомих, роботящих священиків. Дуже відрадне се явище дав вказівки, куди спрямувати нашу роботу, щоби виповнити свою завдачу свідомого Українця горожанина. Що при сьогорічних виборах до Ради поминено священиків і селян кооператорів, повинно тільки бути товчком до тим усильнійшої праці на поли кооперативи, а будучі вибори належатимуть справдішним зорганізованим працівникам.

Комітет.

і завжди дещо глузу і погорди, а се менше або більше затирає вражіння тої поваги, котрою повинна визначатися проповідь.

Щоби правда подобалася, треба уникати всего, що зражує, що слухачів може якимсь способом відчужити і їх сильно діткнути. Проповідник не повинен також за часто втручувати в бесіду свою власну особу і звертати увагу більше на себе, як на предмет проповіді. Передовсім молодий проповідник не повинен ніколи ані доброго, ані злого про себе говорити. З другого боку непотрібно знов себе оправдувати та вперто переконувати слухачів про свою марноту й неспосібність достойно проповідати.

Потреба оминати прикрі вражіння жадає від проповідника також зручності в представлюванню річий чи подій понурих та сумних. І тут треба в великій мірі проповідничого такту. Проповідник не повинен ані за далеко заганятися, ані вражувати почувань слухачів, не повинен особливо ані правди обмежати, ані тим більше минатися з нею, або прикрашувати її.

Часом заходить потреба зложити слухачам якесь бажання, слово подяки, признання і т. п. Такої нагоди не треба ніколи залишати, але використати її в дусі Христової любови і пастирської проворности. При таких нагодах можна також уділити слухачам якнайкрасших наук. Як з одного боку треба всякі надужиття картати, так з другого боку добре і справедливо вірних, коли вони на се заслужили, деколи похвалити. Ся похвала однак не сміє бути ніколи надмірна, не сміє переходити в підхлібство, крім того не повинна бути вишукана, неприродна, штучна.

Проповідник при голошенню Божого слова не повинен загалом ніколи забувати на святість місця, в котрім знаходиться, і поваги свого місця не повинен ніколи нарушити. Він не сміє не пам'ятати на те, що заступає самого Ісуса Христа і через те мусить заховати повагу як в змісті своєї проповіді, так і в її формі. З проповідниці не повинно впасти ані одно слово, що моглоби викликати у слухачів сміх. Ані жарти, ані дотепи, ані клини на проповідницю не надаються.

Повага проповідниці вимагає дальше, щоби проповідник вистерігався таких слів, що вважаються згідними, простацькими, бршоватими.

Тактовний проповідник буде узгляднати завжди в проповіді свою особу і буде говорити тільки те, що віднобить його спосібностям, його станом, віком, відношенню до слухачів, його повазі і т. д. Не всякому випадку проповідати на всяку тему. Молодому проповідникові пр. ніяково голосити проповіді про супруже життя, про виховання дітей і т. п.

§ 9. Загальні уваги що до предмету проповіді.

1. Відповідно до цілі пастирського уряду повинен священник навчати вірних Євангелія, слова Божого, об'явленого Христом і посвідченого церквою так, як воно міститься в св. Письмі і в переданню.

2. Священик повинен навчати дальше правди. Річ природна, що той, що учить в заступстві Бога, не може нічого іншого учить, як тільки правди, бож Бог се сама правда. Се відноситься як до змісту проповіді, так і до потрібних для представлення науки пояснень, доказів, свідоцтв і примірів.

3. Тільки релігійна правда, самі релігійні ідеї і те, що з ними стоїть у тісній звязи, може бути і повинно бути предметом поучення. Світське, чисто політичне, не належить до церковної науки і про се можна говорити лиш о стільки, о скільки воно має яке відношення до релігії.

Священик ані на проповідниць, ані в школі, ані віде инде не повинен в характері слуги Божого управляти політикою або займатися чисто політичними питаннями. Коли і о скільки політичні питання вяжуться тісно з релігійними питаннями, тоді зобов'язаний душпастир поучити повірених собі вірних і подбати, щоби вони не попали в блуд і не пішли на злу дорогу. Він повинен: а) намовляти до належного послуху супроти законної світської влади, як се поручає Євангеліє і примір многих християн усіх часів; б) тому що політичні злочини приносять суспільності глибші рани, як злочини приватні, повинен душпастир їх осуджувати, перед ними перестерігати, відкривати злобу всяких ворожих суспільному ладові чинників; в) коли поширюються погубні, нехристиянські засади що до взаємного відношення Церкви до держави, душпастир се повинен мовчати, але повинен пояснити своїм вірним правдиву науку у сій так важкій kwestії.

г) Нераз домагання держави до своїх відданих можуть колідувати з обов'язками супроти Бога і совісти: в таких випадках обов'язком церковного учителя поучити повірених собі вірних.

д) Коли варіє через політичні вибори покликаний до співучасті в політичній життю суспільности, тоді зобов'язаний душпастир зі всяким супокоем поучити вірних про вагу виконування сього виборчого права і вказати, як вони можуть із своїх політичних прав користати в згоді зі своєю вірою, як рівнож, що з виборчим правом зв'язаний також виборчий обов'язок.

е) Слуга Церкви не повинен вмішуватися в обсяг ділання держави, як рівнож повинен усіми можливими способами, з усякою любов'ю і проворністю стреміти до того, щоби й світська власть не вмішувалася в обсяг ділання Церкви.

и) Предметом проповіді є наука християнського об'явлення а) у цілім його об'ємі і б) у цілім його значінню.

а) В обсяг гомілетичної науки. входить отже біблійна і церковна історія, ціла наука віри і обичаїв, аскеза і літургіка. Сюди належать не тільки проголошені правди віри, але також побожні думки і звичаї.

б) Зміст об'явлення слід також представити в його правді і певності, в його красі і благодатнім діланню, у всіх його відносинах до нашого життя. Правди віри слід

голосити не тільки поодинокі, відрубні, але також у їх вза-
їмній звязи, бо через те кожда поодинока правда зискує
на ясности, красі й успішности.

Об'єктивні згляди при виборі гомілетичного предмету
модифікують згляди на слухачів. Тут рішає загальна заса-
да: зі скарбу божої правди береться тільки те за предмет
до науки, що серед даних обставин служить до цілі збу-
довання, що є відповідне, конечно або корисне.

Вибір гомілетичного предмету залежить вперед по час-
ти від віку, поваги, становища, духової і тілесної сили
самого гомілетя. Деякі предмети надаються більше для
старшого, як для молодшого проповідника; пр. супружі
відносини, картаючи проповіді і т. п. Важне також, чи про-
повідник виступає як відвічальний душпастир чи ні; влас-
ний душпастир може в деяких випадках зовсім инакше
говорити, як чужий священик, що не стоїть в ніяких близ-
ших зносинах зі своїми слухачами. Узглядняючи свою вла-
сну духову і тілесну силу, не повинен церковний учитель
вибирати такого предмету, до відповідного трактовання
котрого він не доріє.

Вибір гомілетичного предмету мусить також узгляд-
няти: 1) Настрій слухачів, їх бажання і о ж и д а н-
ня, особливо коли сі останні мають свою основу, в бого-
служенню або надзвичайних приключеннях та торжествах.
2) Потреби слухачів. Треба вибирати таку тему, котрої
знання є конечно потрібне до вічного спасення і то або
загально конечно, як основи релігії, правди віри
найважніші, коли і о скільки слухачі в силі їх поняті;
або зглядно конечно пр. ізза пануючого якогось
блуду, гріху, проступку і небезпеки, ізза якихсь особливших
відносин часу, місця, стану і пола, або ізза особливших
індивідуальних відносин та потреб слухачів. Та не тільки
найконечніші, але після них і інші духові потреби слу-
хачів треба мати на увазі і то слухачів всякого
роду. Між слухачами є часто особи всяких станів, гріш-
ники різного роду: побожні християни різних степенів
чесноти: початкуючі, досконалі і такі, що стоять по сере-
дині. Щоби супроти них усіх, відповідно до їх відносин
і потреб, бути справедливим, треба вибирати такі пред-
мети, щоб їх усіх задоволити. Щоби пр. поручити викону-
вання якоїсь чесноти, не поминаючи при тім ніодної часті
слухачів, слід вказати грішникам погань противного гріха
і то по різних його степенях; побожним противно спосіб,
як ту чесноту виконувати, рівнож по різних степенях хри-
стіянської досконалости.

3) Силу розуміння слухачів, їх стан і вік,
їх дійсні відомости, прикмети їх духа, ума і волі. Ісус Хри-
стос навчав своїх слухачів тільки того, що вони були в си-
лі поняті: „Ще много маю вам говорити, та не можете те-

пер знести". (Йо. 16, 12). А св. Павло говорить: „І я, брати, не міг до вас промовляти як до духовних, але як до тілесних, як до малолітніх в Христі. Я поїв вас молоком, не стравою; бо ви ще не були в силі". (І. Кор. 3, 1, 2).

Після сих загальних уваг що до вибору гомілетичного предмету під суб'єктивним оглядом, застановимося тепер докладніше над порушеними увагами.

Коли проповідник забирається до проповіді на слідуючу неділю або свято, то буває справді нераз в клопоті і сам не знає, що і про який предмет має проповідати. Тем, на котрі можна би голосити проповідь, є так багато, що годі було би їх навіть вичислити. Тому нераз буває таке, що священник вибере тему і začне над нею працювати, а після якогось часу відкладає її і шукає за іншою. Часто походить се відси, що він не має сталих засад, по яким повинен би вибирати предмети проповідий.

При виборі предмету проповіді треба передовсім узгляднити за ч а л о, приписане Церквою. Де нема якихсь особливих причин, щоби від нього відступити, там проповідник має вибрати такий предмет, котрий міститься в загалі, чито головну думку зачала, чи якунебудь подію або висказ, що приходить в загалі бодай як побічна обставина. Вправді може хтось замітити, що через рікрічне відчитування тих самих загал трудно все щось нового з того самого черпати. Та хоч порядок уступів св. Письма з року на рік той самий і все маєть відчитувати ті самі зачала, то всеж таки при виборі предмету проповіді можлива сяка-така відміна. Передовсім в однім році може проповідник брати предмет до проповідий з Євангелія, в другім знов з посланій. Сі останні належали би тим більше узгляднити, що нарід з ними мало познакомлений, а без пояснення не зможе порозуміти їх змісту. Дальше, може ужити того самого зачала раз до проповіді, другий раз до гомілії. Таке поступовання можна приложити і до Євангелій і до Посланій, проте була би вже почвірна зміна. Так само може в однім році взяти за предмет головну думку зачала, а в другім знов якусь побічну обставину, що міститься в загалі. Іноді можна ще через порівняннє, заключеннє, символічне толкованнє ужити висказу або події або пригоди, що про неї згадує зачало і вивести звідси правду, котра може бути предметом проповіді. Таке поступовання, що відповідає зовсім бажанню церкви, далобися примінити до неодного нею вибраного зачала.

При виборі предмету треба держатися відчитаного зачала особливо тоді, коли протягом церковного року припадають свята або святі часи. Церква хоче представити нам кожного року найважнійші події і правди з цілого Божого явлення так, як вони після себе слідували, а до перевер-

дення свого свого наміру уживав як св. Літургії, так і порядку зачал.

Тому що головна думка празника виражена звичайно докладнійше в тропарах, як в самім зачалі, міг би проповідник взяти нераз тему до проповіді також зі слів тропа або кондака.

Для приміру наведемо тут кілька правд, що передовсім заслуговують на обговорення в важніших днях і часах церковного року.

В пості перед Христовим Різдвом добре булоби показати, як людскість під кожним оглядом є нещаслива, коли не держиться Спасителя. Через те збуджується у слухачів живу і щиру вдячність за зіслання Спасителя, а також бажання стати учасником в ділі відкуплення. Відтак треба показати, як християнин повинен в різдвянім пості піти за покликком Христового Предтечі, щоби в його душі воплотився Христос і оснував там своє царство.

На Різдво Христове найвідповіднійша тема булаби ся: з одного боку вказати на непоняту любов Бога до людей, а з другого боку представити, як нескінчено великий дар дав нам Бог, коли зіслав на землю свого Сина. Не менше достойним предметом проповіді могло би бути троєке рождство Христа: вічне від Вітця, дочасне від Марії і містичне в душі християнина.

На Новий Рік повинен проповідник нагадати усе добро, котрим нас Бог в минулім році обсилав і зло, котрим ми йому за се відплатили. Перейшовши відтак на початок року, може проповідник показати, як на кождім чоловіці можуть сповнитися бажання „щасливого нового року“, коли вкаже на слова св. Павла: „Тим, що люблять Бога, все допомагає до доброго“ (Рим 8, 28). Чим більше будемо в новім році зростати в любові Бога і праведности, тим щасливіший буде новий рік, хочби навіть навістили нас терпіння або смерть.

На свято Богоявлення дуже відповідною темою до проповіді булаби св. Тайна Хрещення і її дієства.

На Світіння випадало би показати, як Христос через те став нашим Спасителем, що будучи світлом, вступив в релігійну пітьму світа. Якраз теперішній час вимагає того, щоби ясно й основно показати, як чоловік лише в науці Христа пізнає Бога, себе, своє призначення, дорогу, щоби його досягнути і те, що його жде після смерті.

Чотиридесятниця призначена передовсім на те, щоби вірні дійсно й рішучо відвернулися від світа, а звернулися цілим серцем до Бога. Душпастир повинен доложити всего старання, щоби сповнити бажання Церкви і з часу св. посту зробити свого роду місію для громади. Проповідник повинен вибирати особливо такі предмети проповідий, що є

способні навернути грішників, а всім иншим допомогти до достойного прийняття св. Тайн.

В страстнім тиждні слід говорити про муки й смерть Спасителя та про ті многі і сильні правди, що в них криються.

На Воскресеннє годиться, щоби воно було предметом проповіді. В громадах, де загніздилися сумніви що до віри, буде найвідповіднійше доказати основно правдивість воскресення. Такий доказ тим більше пожаданий на Великдень, бо в тім дни приходять на проповідь також гірші християни, що в році мало коли ходять на богослуження. Колиж де в громаді панує сильна віра, повинен проповідник говорити про духове воскресеннє і показати, як його треба осягнути вже в сім життї, щоби досягнути воскресення і прославлення тіла. При тій нагоді можна би ще звернути увагу на се, що часто припинаннє Найсв. Евхаристії причинитьс я найпевнійше до славного воскресення.

В повеликоднім часі слідби проповідати про небезпеку повороту до гріха і про способи, котрих належало би ужити, щоби ніхто не втрапив знову того, чого досягнув у великоднім часі через достойне прийнятє св. Тайн.

На Вознесеннє може проповідник показати, як в Христі треба шукати призначення кожного чоловіка.

На Зісланнє св. Духа предметом проповіді повинна бути трета Божя особа. Діланнє св. Духа найліпше представити в той спосіб, що проповідник зясує помилність і неміч апостолів перед зісланням, а відтак рішучу переміну цілого їх єства й характеру після зіслання св. Духа.

На празник Пресв. Трійці слід говорити згідно з бажанням Церкви про тайнство трьох осіб Божих.

Празник Найсв. Евхаристії домагається від проповідника, щоби говорив про Найсв. Тайну Евхаристії. З того приводу слід о скільки можна оживити в народі віру, надію і любов до неї. Як предмет проповіді на се свято надається також Служба Божа. Так само по честь і набоженство до Найсолод. Серця Спасителя.

Празник верховних апостолів Петра і Павла дає проповідникови нагоду говорити про історію, характер і науку обох апостолів. Відтак може проповідник з приводу сього свята з окрема вказати на велике значіннє апостольства загалом. При тім годиться поучити нарід, як високо має цінити се велике щастє, що належить до католицької Церкви і остерегти, щоби не наразав своїй вірі читанням ворожих Церкві часописів і книжок. В тім дни здалося також час від часу згадати про примат, його потребу, Боже установленнє, прерогативу, як також про обовязки супроти голови Церкви. В теперішню пору самі обставини вимагають того, щоби з сього або иншого приводу показати ви-

разно і наглядно народови, що є тільки одна правдива Церква.

Неділя всіх святих надається особливо до того, щоби тоді докладно перейти науку про „духове сполучення святих“.

Ріжні празники в честь Марії і Святих, що припадають в церковнім році, дають нагоду говорити про почитання і призивання святих. Ріжнородність свят і святих, що їх Церква приводить нам перед очі, дає також проповідникови можливість говорити про ріжні чесноти, як плоди божожности.

§ 12. Вибір предмету з огляду на його плодитість.

Пребогато є правд, що містяться в християнським обявленню і з нього дадуться випровадити. Зате і час призначений проповідникови на сповнювання його уряду і понятливість слухачів є дуже обмежені. Розходиться отже не тільки о те, щоби вибрати загалом щось позиточного на предмет проповідий, але щоби вибрати якраз що найконецнійше та найпозиточнійше і се відтак основно й з користю опрацьовати. Щоби сповнити сю вимогу, треба вибирати й опрацьовувати найбественніші основні правди релігії в тій мірі, о скільки позволяє на се розмірно короткий час, і в тій мірі, о скільки в якійсь громаді не досить поширене знання християнських правд.

Основними правдами релігії називаємо ті правди, котрі належно пізнані найсильнійше ділають на розум, серце й волю чоловіка і в котрих всі інші правди релігії мають свою підставу і на них опираються

До основних правд належать:

1. Бог і його прикмети. Тому, що любов Бога є найбільшою зі всіх заповідий, а боязнь Бога найсильнішим оружжєм проти тяжких гріхів, то проповідник мусить очевидно доложити всіх зусиль, щоби ту любов і боязнь безнастанно будити, удержувати і удосконалювати. Та се неможливе, коли він народови не pomoже пізнати Бога обговорюванням його прикмет на проповідниці.

2. Природа і призначення чоловіка. Про се треба проповідати тим більше, що вже навіть подекуди по селах поширилося нерозумне твердження, начеби зі смертю все кінчилося. Тому ніяк не є злишнім, щоби проповідник доказав безсмертність душі. Що до призначення чоловіка, то дуже багато на тім залежить, щоби про те докладно знати і ніколи на те не забувати. Для того проповідник не лише мусить часом вибрати на тему проповіді призначення чоловіка, але й принагідно на нього нагадувати навіть тоді, коли займається іншим предметом.

3. Гріх. Вправді протягом року безнастанно говориться

про різні гріхи на всіх проповідниках, але про суть гріха і його велике значіння люди мало знають, бо замало про це говориться. Булоби проте дуже порадою, щоби проповідник взяв деколи за предмет своїх наук суть гріха, щоби слухачі справді боялися гріха, як найбільшого зі всіх нещастя. Проповідник повинен класти натиск на грішні думки, бажання і схильності, як рівнож на гріхи залишення доброго, на котрі люди звичайно не звертають уваги.

4. Наука про рознятого Христа. Вона повинна бути осередком усіх проповідей. І не лише, що Христос на хресті повинен бути головним предметом, до котрого ми в проповідях якнайчастіше поверталиби, але й всі інші догматичні та моральні правди (пр. пекло, терпеливість) повинні діставати своє правдиве освітлення й найсильнішу принуку через вказування і зображування Розп'ятого. Найуспішнішим і найпопулярнішим предметом проповіді є передовсім часто подаваний, вичерпуючий опис Христових страстей. Вказуючи на історичного Христа, повинен проповідник крім того звертати часто увагу народу на теперішнього і показати, як він між нами мешкає, живе, ділає і дозволяє нам користати з плодів свого терпіння та смерті головно в Службі Божій, в св. Причастю і в кивоті. В тій цілі мусить наука про жертву св. Літургії так тісно лучитися з наукою про хрестну жертву, щоби вона була для християнина живим уприсутненнем цілого акту відкуплення.

5. Наука про св. Духа. Св. Дух є рівний Вітцю й Синови, тому годиться, щоби говорити про нього і в школі і на проповідниках так само старанно й основно, як про Вітця і Сина. Коли християнин нічого не знає ані про св. Духа, ані про його ділання, то слідом за тим буде менше старатися о ласку св. Духа, буде менше взивати його, не припише йому кожного доброго діла, не буде йому за се дякувати, не буде слухати з почесню добрих рад і не буде почитати свого тіла, як храму св. Духа.

6. Наука про Церкву. В нинішніх часах вона незвичайно важна. Вправді неможливо супроти всесторонніх нападів на объявлені правди кожду з них окремо так ясно й докладно в проповідях пояснити, щоби слухачі добре затамили собі всі докази, але коли їх як слід переконаємо про непомильність Церкви та про те, що належання до неї є умовою вічного щастя, в такому випадку, коли говориться про інші правди віри, подеколи вистарчить їх пояснити і виразно зазначити, що так учить про них Церква і для того слухачі мусять в них вірити. Так само треба час від часу сказати про авторитет, котрим Христос наділив свою Церкву, а се в тій цілі, щоби у слухачів скріпити послух супроти церковних розпорядків і заповідей.

7. Наука про св. Тайни, з окрема про Тайну

Покаяння і Найсв. Евхаристії, муситься безнастанно голосити народови, щоби він научився приймати їх достойно і досить часто.

8 Наука про молитву. Духовне життя душі стоїть на побожності. Проповідник повинен показати, що лише той чоловік знаходиться на дорозі до неба, у котрого молитва і побожність вже на землі є справою його серця.

9 Наука про останні річи. Боязнь Бога є резервою в християнськiм життi, що устоюється ще часто в тяжкій покусі, коли сама любов Бога вже більше не вистарчає. Вона наче той кістяк, що надає християнському життю трітку основу. Щоби сю боязнь Бога збудити, удержати і скріпити, на се нема певнішого середника над живе представлення останніх річий. Обговорюючи однак такі строгі і страшні правди, нехай проповідник вистерігається пересад. Коли проповідник голосить науку про останні річи, мусить конечно показати, як слухачі, навіть найбільші грішники, можуть ще знайти ратунок, коли схотять з правдивим жалем і розкаянням звернутися до Спасителя.

10. Деякі предмети з моральної мусяться рік річно обговорювати; бо коли противні покуси ніколи не устають, то й напiмненє не можна залишати. Сюди належить передовсім чистота і християнська терпеливість

Предметом, про котрий ізза великої його ваги, мусить проповідник рік річно говорити, се християнське вихованє. Так само треба часто говорити про ріжнородні гріхи бесіди, про гріхи з залишення (пр. гріхи з залишення вихованя, ріжних обовязків стану, старання про власну душу, діл милосердя і ин.), про мірність і противний їй гріх немірности (пiянство), про християнське мужество і жертвовлюність і на відворот про самолюбство і людську боязнь.

Вкінці мусить проповідник заєдно пригадувати слухачам, що основними чеснотами християнства є любов, покора і впливаючий звідси послух Богови.

§ 13. Вибір предмету проповіді з огляду на особливші потреби громади.

Коли сповідник хоче каянника поучити і успішно напiмнути, то не задоволиться самим загальним побожним балаканнем, але він можливо докладно примінить до індивідуальних його потреб. Так само мусить поступати і проповідник. Основні правди, про котрі була бесіда в горі, мають то до себе, що вони все і всюди можуть бути пожиточними. А проповідник повинен перш завсе узглядняти те, що в його громаді являється найбільш потрібне. Зле поступавби той проповідник, котрий в убогій громаді про-

повідавби про небезпеку багатства, а в громаді побожній, віруючій наводив докази на божество Ісуса Христа і т. п.

Для того важним завданням проповідника пізнати можливо докладно свою громаду в усіх відношеннях, котрі при виборі предмету належалоби узглядняти. Перше жерело, з котрого проповідник може засягнути інформації про свою парохію се його попередник. Дальше вже само пильне ходження до школи дає священникови по часті можливість пізнати релігійний і моральний стан в громаді. Поведення і бесіда поодиноких дітей виявляють неодноразовно, що діється дома в родичів. Так само багато може довідатися проповідник про характер і спосіб життя громадян від учителя, коли се чоловік безсторонній, розважний і чесний. Інша нагода до пізнання деяких відносин в громаді надається священникови в розмові з особами, з котрими стикається. Таку нагоду може пр. нераз подати пильне відвідування хорих. Обильним жерелом, котре дає проповідникови спромогу пізнати громаду, се сповідальниця.

Згляд на потреби якоїсь громади каже душпастиреви передовсім питати, як стоїть справа зі знанням християнських правд. Бувають такі громади, де навіть дорослі не знають хочби найосновніших правд віри, будьто тому, що за молоду належно їх не учено, або і тому, що з часом їх призабули. Навіть люди, котрі звикли ходити на всі проповіді, зраджують мимо того велике незнання чого тому, що деякотрі проповідники подають свій предмет не досить зрозуміло, чи може тому, що припускаючи знання елементарних християнських відомостей у слухачів, розмірно більше говорять про менше потрібні правди.

Коли проповідник знає, або може припускати, що з релігійними відомостями діло стоїть недобре, в такім випадку конечні є катехитичні проповіді. При тім булоби пожаданим, щоби проповідник взяв за підставу катехизм, уживаний в громаді. І при катехитичних проповідях треба рівнож узгляднювати серце й волю слухачів.

Коли проповідник в найблизшу неділю продовжує катехитичну науку, то за вступ повинно послужити повторення кількома ясними реченнями змісту науки з попередньої неділі. Відтак треба обговорювати по черзі дальші питання і відповіді з катехизму. Очевидно таке поступовання лише тоді получене з великою користю, коли слухачі точно приходять на такі пороповіді, через що треба деколи сказати, що християни, котрі не мають релігійних відомостей, можуть по обставинам бути обов'язані ходити на такі проповіді.

Особи, котрих замолоду як слід не учено, запам'ятовують релігійні правди доволі тяжко, хочби зрештою були і розсудними людьми. Тому то в громадах, де наука релігії перше була занедбана, де отже панує велике незнання,

мусить проповідник науку про найважніші правди ще частіше повторяти, як катехит зі школярами.

Ще тяжше завдання проповідника в тих громадах, де в більшій або меншій мірі вкрився наклін до сумнівів, або таки цілковите невірство. Ся язва поширена особливо по містах. В таких місцевостях мусить проповідник у своїх проповідях показати, як правди віри ніколи не противляться розумови. протинно, як вони задовольють розум, коли тільки він щиро шукає правди. Тому муситься голосити аполгоґетичні проповіді.

Вправді нігби хтось замітити, що ті, котрі сумніваються і не вірають, не придуть на проповіді, між тим, коли присутні се з правила віруючі люди. Однак сих останніх треба скріпити в вірі проти нападів, з котрими стрічаються і в письмі і в слові, і дати їм спромогу представити правди віри докладно і переконуючо иншим, коли вони не мають віри. Зрештою часами в нагода до аполгоґетичних проповідей в часі політичних обходів, на великі свята, при похороні якогось знатного мужа і т. п. При таких проповідях треба однак поступати більше засадничо, а менше полемічно. Замітів не слід зовсім підносити, а труднощі лише там, де треба. Дуже легко може статися, що слухачі зрозуміють і запам'ятовують заміти та труднощі, а відповідей і розв'язок або зовсім не зрозуміють, або скоро забудуть. В часі політичних обходів нехай проповідник не дасться спокусити і нехай не виступав з лайкою проти тих, що лише при таких нагодах приходять до церкви. На великі свята, хочби навіть голосилося аполгоґетичні проповіді, не годиться забувати на головну думку свята.

В неодній громаді може проповідник знайти в такім положенні, що буде приневолений направляти блуди і односторонності, котрими його довголітній попередник проґрішувався на проповідниці. В такім випадку при виборі предметів проповідей повинен таких шукати, котрі до ті цілі були би відповідні. Прим.: попередник проповідав в той спосіб, будьто би все залежало від волі чоловіка, а занедбував поучити належно і візвати до молитви і припинання св. Тайн.

Чи не найважніше завдання проповідника лежить у тім, щоби з найбільшою оглядністю і витревалістю виступав проти морального зіпсуття в своїй громаді. Для того мусить вибирати передовсім такі предмети проповідей, що спосібні поволи усунути закорінене лихо. Проповідник не лише мусить вибирати тему противну поширеному гріхови, але й при инших предметах проповідей час від часу чито через пояснення, чи примір, доторкнути незначно гріха, котрий має бути викорінений.

Зрештою поодинокого блуду не можна ніколи основно викоринити без скріплення релігійно-морального життя за-

галом, для того кожда проповідь, що загалом більше будить релігійний настрій, ділає також на спеціальний блуд; таким чином проповіді тоді найуспішніші, коли ними заохотиться людей до добрих загальних сповідий.

Булоби також порадою, щоби проповідник сказав часом дещо про чесноти, котрі процвітають в громаді, пр. трудолюбність, пильне ходження до церкви. Така заохота по часті піддержить і скріпить ці добрі прикмети, по часті оживить їх.

Сюди належить також питання, чи може проповідник в таких місцевостях, де є брацтва, вибрати в місячні неділі з приводу брацького богослуження такий предмет, що відповідає ідеї брацтва? Може, але лише в тім випадку, коли релігійно моральний стан громади не вимагає інших предметів проповідей і коли до брацтва належить ціла громада або велика її часть.

Бувають також такі обставини по громадах, що хоч самі в собі не є ніяким гріхом, але дають часто привід або являються покусом до гріха. Так пр. фабричне життя може спричинити у великої часті мешканців такий спосіб життя і таку зависимість, що потягає за собою неодну небезпеку під релігійно моральним оглядом. Далше, в громаді можуть бути поширені наскрізь ліберальні, ворожі Церкві часописи, або місцевість положена близько великого міста, а мешканці бачать і чують багато про вислабленість і легководушність міського життя. Навіть вдача і характер, себто темперамент громади, може бути того роду, пр. надмірна честолюбність або фантазія, що проповідник мусить деколи достроїтися до них змістом своїх проповідей. Дуже тяжке завдання проповідників в таких містах та околицях, де поширився соціалізм (радикалізм). І багато ще інших обставин буває по парохіяльних громадах, а розважний проповідник мусить їх узглядняти при виборі предметів проповідей.

Наведені досі засадничі постанови дотично вибору предмету проповідей являються здебільша сталими або правильно повторяються. Та бувають також піби slučajні приключення, що або дотикають цілий край, до которого належить відносна громада, або обходять лише саму громаду. Ті приключення можуть нераз бути того роду, що викликають у мешканців тої місцевости зворушення, смуток або радість. І такі зворушення, як з одної сторони можуть стати спокусом, так з другої тим певніше склонити до доброго. Такі нагоди мусить проповідник вихиснувати. Він повинен виходити з того переконання, що все, що діється, стоїть під спеціальним Божим наглядом, що кожде таке приключення заключає в собі релігійно-моральний зміст, є немов фактичним Божим об'явленням, по часті для про-

диноких людей, по часті для цілих громад і народів і тому вимагає християнського викладу й освітлення.

Дальше, проповідник мусить також зріло застановитися, чи з приводу якогось незвичайного проступку проти обичайности або релігії, не здалобися деколи сказати так зв. картаючої проповіді. Така проповідь має відсграшити від повторення злого, дати ліпшій частині громади сатисфакцію за згіршення і не допустити, щоб інші чимсь подібним провинилися. Деколи мусить проповідник ще й тому голосити картаючу проповідь, бо люди мало що роблять собі з тої історії, що приключилася. Він повинен бути наче по християнськи просвіченою совістю громади, бо має будити і просвічувати своїм словом з проповідниці совість слухачів в тім випадку, коли здичіння і моральний занепад змоглися до тїєї степені, що навіть явна неморальність робить мало вражіння на людей, або що гірше, уважається предметом розривки, розговорів і сміху.

Такими провинами, за котрі належалабися картаюча проповідь, вважаються: безпочесне, гіршаче поведіння в часі богослуження, або в часі інших релігійних торжеств; значне зневаження недільних днів, цілковите, явне маловаження церковних заповідей; забави в м'ясниці і храмові дні, коли переходять в скандали; чинні вибухи ворожнечі між цілими партіями; прилюдно доказані революційні демонстрації і намова до них; безстидне волочіння по ночах; накінаєць гріхи проти шестої заповіді, що стали явними і всі про них знають (при сім однак мусить бути проповідник дуже осторожний в вислові і мусить добре розважити, чи така проповідь не побільшить ще скандалу і чи остаточно більше не зашкодить, як допоможе).

При картаючих проповідях треба ще уважати на оті точки:

1. Факти, що дають привід до картаючої проповіді, мусять бути цілком певні і явно звісні. Коли тільки ходить чутка, або побожні люди донесуть се або те священикови, то на самій тій основі він ще не може голосити картаючої проповіді.

2. Нехай проповідник покаже, що до виступлення проти того, що сталося, не спонукав його гнів, тільки старання про славу Богу і спасення громади. Ганьблячі слова, ужиті на проповідниці, ділають дуже шкідливо.

3. Попри догану нехай проповідник вискаже часом слухачам похвалу за їх попереднє поведіння або інші добрі прикмети. Таким чином догана буде сильнійше ділати.

4. При тім нехай виразно зазначить, що його догана не відноситься до всіх громадян, а лише до тих, що почуваються до вини. Нехай і се зазначить, що незнання, недобровільність і т. п. можуть річ почасти оправдати.

5. Священикови не любленому в громаді або цілком

молодому сотрудникови не слід голосити картаючих проповідий.

6. Нехай проповідник ніколи не виволікає на проповідницю власної кривди.

7. Неодин проповідник може боїться, щоби картаючи острійше на проповідниці, не втратив симпатії у громади або у деяких членів громади. Та примір Спасителя показує, що ревність о славу Божу і спасення душ грішників об'язує також до строгих проповідей.

До особливих випадків, що дають проповідникові привід голосити принагідну проповідь, належать випадки смерті визначніших людей в громаді (вірного душпастиря, побожного учителя).

Личні відносини проповідника можуть бути також того роду, що треба їх конечно узглядняти при виборі предмету проповіді. Зовсім молодий, початкуючий священик тільки осмішувби себе, колиби хотів вибирати такі предмети, котрі вимагають більшого життєвого досвіду і знання світа, щоби могли про них говорити докладно і практично (пр. відносини супругів, виховання дітей). Дальше, для проповідника, що ледви від недавня сповняє свій уряд в якійсь громаді, відповідніші догматичні проповіді, чим такі, до котрих переведення треба докладвішого знання релігійно-морального стану громади. Сотрудникови або завідателеви не випадає голосити вступної проповіді з приводу обняття уряду, за те вимагається її від пароха, котрий в повіреній собі громаді уперше вступає на проповідницю. Так само тільки парохови лицє голосити пращальну проповідь; завідателеви (ще менше сотрудникови) хиба тоді, коли трудився в громаді через більше літ. Пращальна проповідь є з деяких зглядів завіщанням для громади; тому тоді почування привязання до душпастиря, що відходить, будиться звичайно сильнійше, як коли инде. Такий настрій мусить він використати, щоби громаді ще раз коротко і рішучо вложити на серце те все, чого старався її навчити протягом довгих літ, а що їй являється найбільш потрібним, відтак нехай долучить слова подяки, просьбу о прощення і о пам'ять в молитвах; накінець нехай візве громаду, щоби з довірем і прихильно віднеслася до його наслідника.

Особливими зглядами при виборі предмету проповіді повинен руководитися проповідник — гість. Його проповідь для громади чужа. В деяких місцевостях приходять на його проповідь і такі особи, що не приходять на проповіді свого душпастиря. Сього, що він говорить, вони слухають з більшою цікавістю, чим звичайно, отже і з більшою увагою. Він не був ще ніколи в тім положенні, що місцевий душпастир, щоби неподобатися деяким членам громади, отже по його стороні та користь, що має перед собою прихильно настроєних слухачів. При виборі предмету пропо-

віді се його не вяже, що сю або иншу тему обговорювано вже на проповідницї. Неодно може він навіть основнїше обговорити, чим місцевий душпастир, котрий не мігби сього сказати з боязни, щоби не стягнути на себе підозріння, начеби він зачерпнув ті правди і обвинення із сповідий, котрих слухав. Взагалі слово чужого проповідника ділає на слухачів успішнїше і тривкїше, чим слово власного душпастиря, до котрого всі навикли.

Тому отже, що становище проповідника-гостя з деяких зглядів є дуже корисне, бо йому легко приходить вложити слухачам на серце християнські правди, мусить він старанно розважити, про який предмет булоби найкориснїше і найуспїшнїше говорити в тій громаді, де має голосити гостинну проповідь. В тій цілі, коли сам не знає добре громади, повинен з правила віднести́ся з запитанням до місцевого душпастиря, про що можна би з сього приводу проповідати з найбільшою користю.

Найбільше однак добродїйство, котрим парох може прислужитися своїй громаді, лежить у тїм, коли він уладить для неї місію. Місійні проповіді спричинюють звичайно багато навернень і підносять релігійне життя в цілій громаді так, як сього иншими дорогами годі булоби досягнути.

§ 14. Що не належить до релігійної науки?

Ціль церковного учительського уряду — освячення людей і голошенням Божого слова. Що не є Божим словом і не має ніякої звязи з вічним спасенням, се є виключене з релігійної науки. Не належить отже до релігійної науки:

1) все ложне і сумнівне, пр. пояснення противні зміслови Церкви і св. Вітців, нові обявлення, видіння й чуда не апробовані ще церковними властями, пророцтва про будучність, про означений час приходу антихриста або страшного суду; також всяка пересада в науці, ригоризм і ляксизм;

2) все світське; сюди належать: чисто світські річи, часописні відомости, чисто політичні питання, дотепи, пусті казки, сатири, підхлібства, самохвальба, жалоби на мале число слухачів, маловаженне власної особи, оборона себе самого; все, що для слухачів за трудне і для їх збудовання некорисне або навіть шкідливе, пр. вишукані питання про Пр. Трійцю, переставленне, призначенне, осудженне, загалом спекулятивні розважання про догми, критичні пояснення темних місць у св. Письмі, необережна казуїстика, згіршаюче представлення тяжких гріхів і т.п.

Дуже шкідливо й небезпечно, а саме для віри, порушувати заміги, сумніви, ложні засади й науки, котрих слухачі ще не знають і нема обави, щоб коли й довідалися про них. Так само шкідливо й небезпечно говорити про такі предмети, що можуть збаламутити слухачів, що можуть ослабити їх надію й любов, а через те довести їх до скрупулятності, малодушності й розпуки або до отчайдушності, викликати в них грішні або пристрастні почування, як пр. погорду, ненависть, бажання пімсти супроти якоїсь особи або стану, знищити почування благородні або противно над міру їх розвіжнити, як оповіданням про жорстокости і безбожність, про безнастанне пировання, грішення, прокляти, погрози з карами або противно про модну гуманність і сентиментальність. Вкінці особливо шкідливі і небезпечні є такі предмети, котрими легше можна наклонити волю слухачів до гріха, як до чесноти, пр. занадто докладний опис деяких пороків (як: нечистоти), надто виразне пояснення тайних гріхів і середників та оправдування грішників; згіршаючі приміри, несправедлива полеміка, личні обиди, прилюдна нагана тайних гріхів.

4. Поучень і напімнень, котрими лихий умовий стан слухачів можна би ще погіршити, не треба так довго давати, доки слухачі не будуть на стільки розположені, що зможуть їх знести і з успіхом примінити. З чисто матеріяльних грішників не треба робити без потреби грішників формальних. З педагогічних зглядів треба поучення відложити на так довго, аж слухачі будуть ліпше розположені і можна буде сподіватися бодай загально корисного висліді або гріх станеться сам неможливий. Чисто матеріяльних грішників треба тоді поучити про їх гріх, коли вони блудять у злій вірі, с. є, коли вони самі сумніваються або прочувають гріх, що треба припустити при всіх Божих і природних заповідях; коли з поучення можна сподіватися загального доброго висліді; коли інші висші обовязки пр. спасення душ або права третих осіб колідують із оглядом на спасення матеріяльного грішника, пр. при нарушенню прав других настоятелями, судіями, душпастирями. Та кож при людях слабих, обтяжених багатьма гріхами, котрих стан через надто скорі і для них неможливі до виконання упімнення та домагання тільки погіршивби-ся, треба мати терпеливість, не жадати від них нараз за багато і старатися тільки звільна поліпшувати їх стан спасенними поученнями.

Білий, Микола

Поштову напелжитість оплачено гуртом.

Ч. 5.

Р. XX.

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

Адреса Редакції і Адміністрації
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Ідуть на нас!	145
Цензура.	147
З нагоди зборів священичої кооперативи в Станиславові. .	150
<i>Не іксипсильон.</i>	
Місії. <i>Бориславський</i>	156
Потреба українського духовно-музичного товариства. <i>Іван Охримович</i>	161
Повстання баптистів і їх розвій. <i>О. Др. А. Іщан</i>	167
Жмуток думок. <i>Клаврінович</i>	172
Нові книжки.	177
Всячина.	177

ЛЬВІВ, 1925.

З друкарні Ставропільського Інститута.

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

Ч 5.

Львів, за травень

1925.

Рік XX.

Ідуть на нас!

В „Новім Часі“ ч. 26. з 9. IV. с. р. під заголовком: „Українсько - національна Євангельська Церква“ поміщено таку новинку (без усяких коментарів):

„Недавно приїхав до Галичини з Америки о. Василь Кузів, професор презвитеріанської семінарії, — а також вернув з Америки о. Олекса Нижанковський, рівнож презвитеріанський місіонар і проповідник. — І вони розпочали свою „місійну“ працю серед Українців. За короткий час свого побуту в Галичині вони заснували около 50 своїх осередків — громад під назвою Українсько - національної Євангельської Церкви. Навіть у Львові є така євангельська громада, котра тимчасово для своїх богослужень виписувала собі салью в домі Методистів (площа Бернадинська ч. 17). Духовним провідником Львівської Громади є о. Олекса Нижанковський, котрий — у вищезгаданій салі Методистів — улаштовує українські Богослуження покищо кожного понеділка о 7 год. вечера. На останньому Богослуженні було присутних кількохсот Українців — і з кожним днем число вірних нової церкви побільшується. Незабаром має відкритися духовна семінарія для підготовки духовенства для Нової Церкви. У тій цілі їде сюди з Америки кількадесять професорів — місіонарів, а навіть спеціальний жонатий єпископ“!..

Значить: ідуть на нас!.. Ідуть, бо „вітрять“ розклад, пригожу для себе почву. Бактерії за всіди нападають на організм предиспонований для них. Ми вже спершу вказували на се: що се значить повернути церковне життя в пливкий стан. При такому стані навіть передбачити не можна: хто, як і коли шматуватиме нашу Церкву. „Де труп, там збираються орли“. Ще недавні роки, як ми були „орлами“, і літали по українських землях.. А нині наші ролі помінялись. В пововнім часі, коли психічні структури загалом захитані, під боком безбожної а диявольськи агільної большевії, в жменях польонізаційної політики ми діждалися повернення нашого церковного життя в пливкий стан. Хтож перебудовує свою хату в осени, коли дощі і плюта? В такий час ліпша яканебудь хата, чим ніяка.

Наступу американських сект на нашу Церкву не сміємо собі легковажити — особливо презвитеріян. Вони ідуть на нас „у великому стилі“: з величезними матеріальними засобами (говорять про мільйони доларів) і з впливовими зв'язками з політичним могутим світом. Оскільки ми довідалися, їх агітація іде в такому напрямі: обіцяють, що в нашій Церкві ніщо не зміниться, тільки щоби зірвати з Римом, а злучитися з англіканською церквою; при такій „унії“ можна буде виторгувати для української церкви якнайбільшу незалежність і права; намовляють наших видніших людей безпосередньо переговорювати з Лондоном; вказують на політичні користи із „унії“ з могутим англо-саським світом; обіцяють усі наші сироти в краю переняти на своє удержання; і т. ин. Заходять до редакцій наших впливових часописів, щоби їх здобути для своєї пропаганди. Все „по американськи“, достроєно до категорій, якими нинішній світ живе.

Американські секти, промощуючи собі дорогу долярами, по війні в усіх європейських краях усадовилися то з більшим, то з меншим успіхом. А в нас ще до грошевої нужди долучується революційний стан в церковному життю: невдоволення і огірчення ізза целібату, конкордату і їх адгеренцій. Скільки лиха при такому стані можуть заподіяти нашій Церкві американські секти, се для кожного, хто не відстав від життя, вже на перший погляд ясне. „Предиспозиція“ — ось тим вияснюють лікарі ту загадку, що одного чоловіка сухоти чіпаються, а другого ні. Якщо в нас буде далше тревати роздор між Єпископатом і суспільністю, якщо будуть продовжуватися і помножуватися причини того роздору, то нашу Церкву „з'їдять протестантські бакцилі“ — на ганьбу нашій дотеперішній історії, яка передала нам, бодай у Галичині, весь нарід скупчений в одній Церкві — в Церкві правдивого духа Христового. А тепер ось наступає на нас германський раціоналізм — чужий нам по національності, по традиції, по чуттю, по вірі, по всьому. Сльози тиснуться на очі.

Бемо в великий дзвін на тревогу: Стямтеся! Стямтеся всі, котрі задумуєте держати нашу Церкву в пливкому стані, щоби „виліпити“ з неї щось „нового“. Осінь у нас нині, і що виліпите, се дощі розмиють, та ще й підвалини ушкодять.

Кождий з нас нині повинен „перерости себе“ і причинитися до зєдинення всіх сил нашої Церкви до взаїмного, загального, щирого й отвертого порозуміння і до спільної праці. Без такого відродження ми пропаді! „Іміяй уші слішати, да слішит“.

Цензура.

В Львівсько-Архієпархіяльних Відомостях в ч. II з 15 IV с. р. появилася „Закон о попереджаючій цензурі книг“, який наводимо в цілости:

Понеже обов'язуючі в нашій А Епархії закони що до апробати книг допускають деякі сумніви і неясности, Митрополичий Ординаріат засягнувши ради Преосвященного Епископа Суфрагана Боцяна і Всв. Капітули видає слідуючий епархіяльний закон:

§ 1. Під назвою книги розуміє сей закон всі книжки, брошури, часописи і якінебудь письма видавані друком.

§ 2. Без попереджаючої церк апробати не вільно навіть світським видавати: а) Письма св., коментарів до него, перекладів, або трактатів о нім. б) Книг, що відносяться до Богословія, Історії Церкви, Права церк, Природного Богословія, Етики і инших наук стоячих в звязи з релігією і моральністю, книг богослужебних, молитвословів, пісень церковних, творів аскетичних, моральних, містичних і взагалі всяких писем, в яких міститься щось, що має яку зв'язь з релігією і обичайністю в) Образи, образці з молитвами або й без них. г) Листки зі списом відпустів, наданих Апост. Престолом.

§ 3. Наколи Ординаріат, який міг дати апробату (Ординаріат автора або місця, де мали видаватися або розповсюджуватися книги) відмовив апробати, а ця обставина була тут замовчана в просьбі о апробату, Митр. Ординаріат уважавби апробату осягнену тим поданням за неважну.

§ 4. Монахи стараючися о апробату, мають предложити позволення своїх настоятелів.

§ 5. Не вільно священикам без позволення Ординаріату, монахам же без позволення своїх настоятелів і Ординаріату видавати книжок навіть світського змісту; не вільно їм видавати і редагувати часописів, або дописувати до них.

§ 6. В часописах, які містять статі проти католицької віри і христ. обичайности, не вільно і світським католикам дописувати хиба із справедливої якоїсь причини, про яку має судити Ординаріат.

§ 7. Хто би зі священиків дописував до такого часопису (як висше § 6) без виразного позволення Ординаріату, стягає на себе суспензу від всякого священодійства і тратить юрисд. до слухання сповіди.

§ 8. В ту суспензу паде кождий священик через сам факт написання в такому часописі (як висше § 6.) без дозволу Ординаріату якоїнебудь статті навіть безіменної і про

предмет, що не має зв'язи з вірою. За рівнозначне з написанням, узнає цей закон підписання, або подиктовання, або інспіровання такої статті.

§ 9. Розрішення від тої суспензи застережене Ординаріату.

§ 10. Без позволення Апостольського Престола згл. Римської Конгрегації не вільно видавати збірки молитов з відпустами наданими Апост. Престолом і збірки декретів Римських Конгрегацій.

§ 11. Не вільно видавати перекладу св. Письма инакше як під особливим наглядом Ординаріату і з нотами, винятими головню з письм св. ОО. Церкви і кат. учених.

§ 12. Апробати оригінального тексту якогось діла і якогось видання не вистарчає на видання його перекладу ані на друге видання, для якого потреба нової апробати.

§ 13. Відбитки статті апробованої в періодичнім часописі не потребують нової апробати.

§ 14. Назначені Митр. Ординаріатом цензори мають обов'язок в сповненню свого обов'язку не поводитися ніяким людським зглядом і видавати свій осуд опираючися тільки на догматах катол. віри, на науці Вселенських Соборів і Апостольського Престола.

§ 15. Цензори мають обов'язок видати свій суд на письмі. Коли суд прихильний, Ординаріат уділяє позволення на видання, перед яким поміщується суд цензора з його іменем і лиш виїмково і рідко дозволяє Ординаріат опустити згадку за цензора.

§ 16. Авторам не має бути знане імя цензора, заки видав прихильний суд.

§ 17. Позволення на видання уділяє Ординаріат лише на письмі; воно має бути поміщене або на початку або на кінці книги з підписом уділяючого позволення, з поданням місця і часу.

§ 18. Наколи відмовляється позволення, на просьбу автора подається причину відмови, хіба важна причина вимагає чого иншого.

§ 19. Сей наказ обов'язує всіх священників Львівської АЕпархії і поза її територію, а священників чужих Епархій на територіях Львівської АЕпархії.

§ 20. Сей закон проголошений через випечатання в Аепархіяльних Відомостях обов'язує від першого мая 1925. н. ст.

Львів дня 9 квітня 1925.

† Андрей † Йосиф Александер Бачинський Андрей Білецький
Митрополит Еп. Л. Пом. Генер. Вікарій Препозит М. Капігули

Сей закон сформулований на взір відповідних параграфів нового Кодексу канонічного права (Can. 1385—1394), однак у дечому суттєво відхиляється від тих параграфів.

Найважливіші різниці такі: [Can. 1385 § 1, 2° „*ac generaliter scripta in quibus aliquid sit, quod religionis ac morum honestatis peculiariter intersit*“ — в нашім законі (§ 2 б): „і взагалі всяких писем, в яких міститься щось, що має яку зв'язь з релігією і обичайністю“ (але що не має „якусь зв'язь“ з релігією і обичайністю?).

Can. 1386. § 1. „*Vetantur clerici saeculares sine consensu suorum Ordinarium, religiosi vero sine licentia sui Superioris.*“ — в нашім законі (§ 5): „не вільно священикам без позволення Ординаріату, монахам же без позволення своїх настоятелів“. Значить: наш закон зрівнює світських священиків з монахами в тій справі, а Кодекс канонічного права дещо лагідніше трактує світських (бож може бути „*tacito consensu*“, але не може бути „*tacita licentia*“).

§ 2. „*In diariis vero, foliis vel libellis periodicis qui religionem catholicam aut bonos mores impetere solent*“... — в нашім законі (§ 6): „В часописах, які містять статті проти католицької віри і христ. обичайности“. „Містити статті“ а „*impetere solent*“ не є рівнозначне. Після сенсу „містять статті“ либонь усі наші світські часописи є інкриміновані, бож кождий з них деколи дещо помістив, що противилось або катол. вірі, або христ. обичайности. Але після сенсу „*impetere solent*“ („мають звичай нападати, звичайно, пляново, засадничо нападають“) справа виходить зовсім инакше.

В Кодексі канонічного права цілковито нема того, що висказує наш закон в §§ 7, 8 і 9. Значить: нема загрози суспензи і нема того сформулювання, що „за рівнозначне з написанням узнає сей закон підписання, або подиктовання, або інспіровання такої статті“. Як видно, наш „закон попереджаючий цензурі книг“ гострійший, як відповідні параграфи Кодексу кан. права (така наша доля!).

Кождому ясно, що сей закон виданий по причині трясавиці, на якій ми опинилися ізза целібатної реформи і кампанії проти неї.

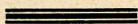
Крім кампанії довкола целібатної реформи загрожує нам ще й инша небезпека: протестантські секти.

Треба признати слухність поглядів, який на днях у „Ділі“ висказав др. Ст. Баран, що з більшим успіхом можуть вести боротьбу проти сект поширені між народом світські часописи, як самі священники з амвон або духовні часописи. А вже тут сильніші аргументи *ad hominem*, чим річеві аргументи.

Презвитеріяни, переняті американським духом, се добре розуміють, і як той „ревучий лев“ обходять всі редакції наших світських часописів, щоби їх здобути-підкупити. Переважна частина тих редакцій мають добру волю для нашої Церкви (бодай задля національного інтересу), в дійсності не належать до тих, котрі „*impetere solent*“ на католицьку Церкву. Не треба би нам аж підкуплювати їх, вистарчило би збільшити наші впливи в їх часописах.

Ось Сциллія і Харибда — відвічна біда в усякій боротьбі. Не думаємо, щоби новий закон, якщо за ним не послідуєть відповідні діла, вивів справу цілібату на чисту воду. А своєю спеціальною гострістю він сковає наш розмах у боротьбі проти сектарів.

„Нива“ в справі цілібату вже не має нічого засадничого сказати понад те, що сказала. Остается нам бути тільки сумним обсерватором, як сповнюватиметься все те, що ми передбачили.

З нагоди зборів священичої кооперативи в Станиславові.

Дня 2. лютого сего року відбулися Заг. Збори організації духовенства станиславівської дієцезії, священичої кооперативи „Власна поміч“. Збори відбулися при невеликій участі членів, всего около 40. Звіт з діяльності і загалом цілий хід зборів зробив на присутних приkre вражіння. Коротенький касовий звіт доповнив сумного образу. Вже саме число присутних членів неміло вражало, а щож сказати про дискусію, яка розвинулася, а радше зовсім не розвинулася, по отворенню її над обома звітами? Довгу прикру хвилю мовчанки — треба було переждати, поки вкінці, ратуючи ситуацію, не забрав голосу таки член управи о. декан Ганушевський, який в кількох словах висказав своє задоволення і признання дирекції за се, що вкінці

вдалося їй спровадити інституцію на властиву їй дорогу економічної діяльності, яка, як вже такий успішний початок вказує, доведе всі справи духовенства до цвітучого розвитку... Одинокa становa організація духовенства в нашій дісцезії сходить на властиву їй дорогу економічної діяльності, і на тій то щасливій і властивій для духовенства напрямній ставлено слабонькі гороскопи дальшої діяльності.

Вже то в нас загально так водиться, що, коли почуємо слово кооператива, так зараз і ввиджується нам крамарська ляда, вага і локоть. Кооператива, хочби і духовенства, мусить і то виключно вести торгівлю, і тому і священича кооператива уважала сповненням своєї „властивої“ ціли, ступити на властиву їй дорогу крамарства, і закупити, як се ми із звіту діяльності довідалися, одну чи дві бочки вина, з котрого половина ще не розпродана, а в сім році гадає розширити круг ділання і закупить ще сотнар або два церковного світла. Ми знаємо всі, що торгівля се справді богате жерело зисків і доходів, якими і духовенство наповняє кишені чужих, нераз нам ворожих, людей, і пора би вже всім, а особливо духовенству схаменутися! Тому і священичій кооперативі годі сего жерела спускати з ока, а 500 зл. зиску з розпродажі одної чи двох бочок вина свідчить, що чужі і свої купці сильно нас обдирають, і священича кооператива повинна взятися за плянову організацію с-ї ділянки. Але щоби се була одинокa властива дорога, на яку ступила наша священича кооператива, отім позволимо собі що найменше сумніватися, а хто її на сю дорогу хоче зіпхати, сей скривлює і ударемнює першу спробу станової організації духовенства, за яку воно слабонькими своїми силами взялося.

Слушно проте, вислухавши заяви о. Ганушевського, нагадав о. Северин Левицький широкі пляни і цілі кооперативи, які в минувшій році зачеркнув був в своїм рефераті на організаційних зборах о. Д-р Фіголь, як сполука розбитого у внутрі і пригнетеного ізвнi нашого духовенства, а які не знати з яких причин спустила з ока сегорічна управа, а вибрала як властиву одиноку дорогу економічну. Д-р Фіголь намагався вправді оправдати діяльність управи, заявляючи, що широкий круг ділання зачеркується звичайно для того, щоби було з чого спускати, ну але такого виправдання годі брати дослівно.

Взагалі на зборах панувала якась нещирість, холод, і дивна якась душна атмосфера, немовби за кожним з присутних стояв комісар поліції, або тайний детектив. Деякі з нас надіялися сердечного братнього зїзду, який своїми актуальними дебатами облекшивби наболілу грудь духовенства, а судилося просидіти кілька годин серед тяжкої

душної атмосфери, в якій дирекція надармо силувалася вимовними цифрами касового звіту оживити мовчанку і студену, як градова хмара, масу присутніх членів.

Чи ми справді упали до ролі низьких повзунів, що в нас поза бочку літургійного вина, не можна було за цілий рік порушити хочби мінімальної частини наших станових потреб і недомагань? Чи ми справді такі щасливі і вдоволені, що не потребуємо в своїх станових справах, дружнього, товариського керівництва, поради, заохоти та підкріплення?

Дирекція заступала погляд, що нам перше треба дбати про матеріальні справи, а як будемо мати гроші, тоді можна буде і за інші справи взятися. Ми думали, що дирекція возьметься до пекучої справи злуки і організації наших сил, щоби спільно скріпити все, що в нас слабе, заповнити наші недостачі і прогалини, та в той спосіб утворити одноцільний оборонний вал перед навалю, що загрожує вірі, церкві і духовенству особливо тут на окраїнах, де через нас перевалюється всяка девастційна новітня орда.

Ми покладали надії, що управа станової організації свідомо сего, що духовенство зайняте в душпастирстві, головно сільське, не має змоги слідувати за розвитком богословських наук і поглиблювати знання потрібних йому фахових відомостей, буде старати зарадити тій недостачі устроюванням відчитів, дискусій і звітів на богословські теми. Буде освідомлювати нас з новітнім видавничим рухом так у своїх, як і чужих, та тим способом буде помагати духовенству удержуватися на відповідній висоті станового і загального образування. Приміром хай нам послужить в тім напрямі споріднене з нами становим званням народне учительство. Воно має для об'єднання і пізнання себе своє станове товариство, має свій становий учительський орган, скликає час від часу учительські конференції, уряджує практичні лекції і устроює спеціальні курси, щоби не обнижувався у них рівень педагогічного і загального образування. А в нас? Хто дбає про такі пекучі духові потреби духовенства?

Правда, се перший початковий рік існування нашої організації і від управи годі вимагати виконання програми в цілій ширині. Але чи ж не можна було вже в сім році скликати раз або другий бодай якихось звичайних сходин, товариських конференцій, хочби для взаємного личного познакомлення?

Ми духовники прибиті кожний своєю личною журбою, ми зовсім собі чужі і незнакомі. А коли случайно зідемося разом, то глядять один на одного з недовірам і жде догідної хвили, колиби чим скорше від себе утіти. Ми не маємо нагоди навязати між собою якоїсь, хочби товариської,

лучности. Хоч усіх нас тисне одна і та сама, не то вже загальна народна, а також наша станова і лична недоля, ми боїмося її між собою порушити, обговорити, бо ми себе не знаємо, ми собі чужі, так далеко, що нині при забороні деканальних соборів навіть найблизші кондеканальні себе не знають. А щож доперва казати про наших настоятелів, крилошан і інші виспі чини?

Коли появляться між нами, то вони чуються не свої між нами, а ми чужі і неосмілені перед ними. Ледво відважнійший зважиться несміло звитатися, а як хто вдасться з конечности в розмову, то хиба на те, щоби дати доказ, що Бог дав чоловікови дар бесіди не на те, щоби висказувати свої гадки і почування, а на те, щоби їх лекше перед другим закрити. А чому? Бо ми собі чужі, ми себе взаємно не знаємо. Бо й деж маємо наблизитися до себе, познакомитися? Крилошанин до звичайного священика не зайде в гостину, ані на празник з целebroю, чи з якою іншою духовною функцією, хиба, не дай Боже, з порученням якоїсь урядової чиности, тож живемо для себе і побіч себе — як два собі взаємно недоступні світи!

Таким лучником між нами могли би бути товариські сходи, скликувані спорадично, бодай раз на чвертьріччє. Там при виповненню якоїсь маленької програми, відчиту, реферату чи звіту, в дружній товариській поговорі, наближувались би ми до себе і до наших настоятелів. Тут могли би ми пізнати, що і вони не такі страшні, як здає, а ми знов не такі ледачі, за яких вони нас мають. Се чейже також кооператива.

Для скріплення впливу віри і церкви на нарід потреба, щоби священича кооператива подбала і зобов'язала своїх членів до постійного, усильного, систематично унормованого поширювання відповідної лектури між народом, щоби витрутити, а бодай ослабити шкідливий вплив протирелігійних книжок і газет. Продукція їх взагалі тепер вправді зменшилася, але поворотна хвиля не дасть довго на себе ждати і певно скоро надійде. Тепер обходиться наш нарід в більшій часті майже зовсім без книжки. Лектура се нива в багато місцях не тикана і вона жде нашої щирої плянкової праці. На нас тяжить обов'язок навчити нарід любити добру книжку, як свого приятеля, заохотити його, та улекшити йому її купівлю. До сего діла покликана в головній мірі священича кооператива, бо ж добра книжка в руках наших вірних, се наш помічник — певний, безупинний і вірний.

Треба здавати собі з сего справу, що, як ми не подбаємо, щоби нарід на селі шукав і одержував книжку і газету з рук священика, то ми стратимо його для нашого релігійного впливу і проводу. Живе слово в церкві, в мо-

гуче, але треба, щоби було кому його з увагою слухати, та і воно прогомонить і затреться буденним заняттям і окруженням, а друковане, коли навчимо нарід любити і цінити його, полишиться і само і його могутий вплив.

Значіння друкованого чи писаного слова, розумів великий Апостол Павло, і для того попри усне голошення Божого слова писав він листи до перших організацій християн і казав їх відчитувати і пересилати з одної церкви до другої. Нині, колиб він жив, то настоював би певно на основування релігійних товариств і став би редактором, видавцем і кольпортером книжок релігійного змісту. Ми маємо добре і доцільно редаговані видавництва о. о. Василян, маємо видавництва „Доброї книжки“ і інші, є що дати людям в руки, та кількож то є ще сіл у нас, де не заходить ні одно число Місіонара, Приятеля, ні один примірник видавництв духовного, релігійного змісту? Якеж се лихе свідощтво про тих духовників і який сумний вид їх темної опущеної пастви?

Сего в першій мірі не повинна спускати з ока наша кооператива. До кольпортажі книжок і газет повинна бути зорганізована окрема секція, що малаб вести дуже докладну евіденцію книжкового руху по селах і зобов'язувати під сим зглядом своїх членів до невсипучої тяглої праці. Кожда парохіяльна канцелярія чи церковна захристія повинна бути місцем кольпортажі книжок рел. змісту. За посередництвом нашої кооперативи і за певним для неї рабством повинні віддавати свої книжки і газети — всі українські видавництва, які на збут по селах рефлектують. Так, як до тепер, іти даліше огся справа не може. Тут треба як найскорійшої організації, бо затратимо безповоротно одну з найважливіших ділянок успішної праці і впливу церкви і духовенства на нарід. Нині є ще між нами много священників, які не то, що не дбають про поширення доброї книжки між своєю духовною паствою, а то і таких, що й самі безкнижки обходяться, а навіть без свого станового органу „Нива“, без котрої годі священникови жити в своїй духовній атмосфері і не затратити ніжного почуття своїх станових завдань і потреб, та не знидіти духово в злободневній буденщині. Се найперша і найбільше пекуча справа, за яку повинна поважно і зріло обдуманим способом взятися наша кооператива. І колиб її управа нічого більше поза се для церкви і духовенства не зробила, то певно сповнила би своє далеке сягаюче організаційне діло.

Дальшою задачею, за яку повинно взятися духовенство злучене в кооперативі, се звернення бачної уваги на се, що належить раг exceleпсе до круга його ділання, се є на церковні богослуження, щоби вони не були мертвими функціями, а живими орудниками піднесення релігійности

і побожності у вірних. Тут треба піднести і поставити на висоті його призначення зіпсований неуками дяками літургійний спів, усунути, що мертве і закостеніле, та йти за потребою часу з духом живої католицької церкви і вимогами нашого багатого обряду. Щоби не бути голословним, зверну увагу на справу, яка дуже пекучо висувається нині на перше місце, с. є. введення живої народної мови до церковних молитов, додаткових богослужень, а навіть і до самої літургії та інших церковних відправ і требів.

Богослуження не на се, щоб його обов'язково до крайнього умучення, нераз майже до обезсилення в церкві відстояти; воно є одним з найбільше могутих середників, які образують релігійне чуття, що є чейже головною спонукою християнського релігійного життя.

Правдивий жаль бере, коли освідомити собі, що тільки скарбів, зложених церковними св. отцями в наших богослуженнях, переходять непомітно перед душею нашою глибоко віруючою простолюдина і не торкають його вразливості, хоч він з такою витрезалістю і девою вислухує їх до кінця. „Научіте всі народи“ — сказав Христос, а нашому народови запертий доступ до сеї солодкої науки, задля чужої незрозумілої йому мови. Ми образуємо його ум, вчимо його всіх правд догматичних, але рівень його релігійного життя через се не підноситься, а по війні бачимо, що воно упадає, байдужніє для церкви і релігії і від неї відвертається.

Треба формувати і розвивати у народі релігійне чуття, впливати на нього і потягати його релігійними практиками, а сего не досягнуть богослуження, хочби такі чудові, як наші, в чужій незрозумілій нашому народови мові, як колись мертве язичіє держало в оковах красу і розвій нашої народної мови і письменства, так церковний мертвий язик держить в оковах піднесення і розвій релігійного чуття нашого народу.

Отворім, розбиймо тих сім печатей, якими сковані скарби передані нам св. церковними отцями, що їх нагромадили, як колись Єгипетський Йосиф хліба, на час душевного голоду нинішніх часів. Спішімся, як найскорше се зробити, щоби не було колись за пізно.

Впровадженням народної мови до церковних богослужень віддамо в тяжкий час „руїни“ велику прислугу і нашому народови як такому і зєднаємо собі його неперемінно вдяку, бо його мова понижена нині і викинена зі всіх державних інституцій і шкільництва, найде право громадянства в церкві, що була завжди охороною і опорою народності.

Правда, до порушених нами справ потреба людей, щоби розділили між себе працю в кооперативі, яка своїм

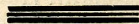
широким статутом уможливляю всяку роботу. Але чи ж в Станиславові, де тільки священиків, не найдеться людей до праці? Чи ж для них вистарчить роля мудрого глядача здалека? А ініціатива і провід у працях чи ж не надається для них ліпше як для сільського душпастира, якому різні труднощі стоять нераз на заваді?

Ми пізнали на загальних зборах з кількох кинених слів о. мітратом Гордієвським в справі торгівлі світлом, що під покришкою строгого настоятеля, бб в нього шире серце давнього сердечного народнього робітника. Зі слів признання для о. крил. Щепковича довідалися ми, що сей тихий і мовчаливий референт і строгий іспитователъ був ширим дорадником і оборонцем нашої інституції, а і о. ректор Д-р Бойчук широко інтересувався і віддавав великі прислуги нашій кооперативній організації. Тож є і найдуться ще сили, лиш сміливіше гуртуймося всі до праці, яка злучить нас і обєднає обоюпльним довірям і любовю, а зникне холоднеча і байдужність!

Тих кілька гадок насунулося мені, з нагоди перших Загальних Зборів свящ. кооперативи, які попри признання і вдяку дотеперішній управі і ініціаторам великого діла, уважав за потрібне прилюдно висказати. Щастя Боже новій управі — до дальшого успішного розвитку нашої організації, складаймо скоро і обильно уділи, бо в єдності сила!

Не-іксинсильон.

Заввага Редакції: З поглядами автора повисшої статті не годимося в її цілости. Не думаємо, щоби кооператива була покликана до того, щоби українізувати наші богослуження — особливо ж в першому році істнування кооперативи. Треба признати отсю правду, що кооператива спершу мусить розростися, збагатіти матеріально, а щойно опісля зможе причинятися до здійснювання тих ідей, які авторови стоять перед очима, — кажемо причинятися, бо проводити на тій ділянці ледви чи зможе таке товариство, як кооператива. Цінна думка автора про видавання і поширювання книжок потрібних для народа може бути здійснена тільки в той спосіб, коли всі три священні кооперативи — у Львові, Станиславові і в Перемислі — поведуть спільну акцію в тому напрямі. А до того повинно прийти чим скорше.

М і с і ї.

Борислав (деканат Бориславський).

В Бориславі відбувалась в часі 24/5—3/6 1924. місія під проводом оо. Редемптористів. Отці Місіонарі приїхали в суботу 24/5 рано. Вечером о 6 годині по маєвім набоженстві в процесійнім поході о. крилошанин Федорович

з Тустанович, місцевий о. парох Ліщинський і місцевий катехит о. Адріанович спровадили 3 отців Місіонарів з приходства до церкви. При гарно прибраній зеленню і українськими прапорами брамі, на котрій пишались написи „Св. Місія“ і „Вітайте нам“, привитав оо. Місіонарів короткою промовою іменем місцевого громадянства п. Йосиф Кулинич, а 2 робітники воскові в гірничих одностроях, подали отцям Місіонарам „хліб та сіль“. Перед церквою прибраною зеленню і електрикою освіченою, привитав оо. Місіонарів промовою місцевий парох о. І. Ліщинський.

Опісля зачалась перша місійна наука. Здавалось, що в Бориславі не удасться місія, що даремна праця оо. Місіонарів, тимчасом дійсність що иншого виказала. Тисячі народа — робітництво і інтелігенція, — які були на привітанню, з кожним днем більшали. Тисячі народа що двір громадились на мавве богослуження, яке правилось на дворі в спеціально збудованій каплиці, щоби послухати наших золотоустих о. Григорія і Якова. Проповіді вечірні мусіли голоситись на дворі, бо церков не могла помістити численно зібраного народа. Гарна погода тревала через цілих 10 днів місії. До св. Сповіді приступило понад 3000 робітництва і інтелігенції, яка своїм поступком дала як найкрасший примір. В неділю $\frac{1}{6}$ уладили оо. Місіонарі процесійний похід улицями Борислава, який дуже імпозантно випав; Борислав ще ніколи не видів такого великого здвигу народа (около 15.000). Процесії з кількох дооколичних церков, дівчата з Мразниці і Борислава в народних строях і лентах, 2 величаві зеленню прибрані хрести, які несли місцеві хлопці-робітники, і гарні співи церковних пісень, все те оказувало, що в Бориславі серед „polskiego przemysłu“ а жидівських богацтв — живе на українській землі — український народ.

Місія мала тревати 12 день аж до Вознесення, на яке мав приїхати наш преосвященний Владика з Перемишля. Але що через нечайний виїзд до Риму відкликав Владика свій приїзд, длятого місія закінчилась вівторок вечером т.б 10-ого дня. Многотисячна товпа народа зібралась знова вечором, щоби послухати в останнє прощальної гарної бесіди о. Якова і попрощати своїх дорогих проповідників.

Серед грімкого співу „Многая літа“ відпровадили всі оо. Місіонарів на приходство.

Раненко о 4 год. позбігались знова вірні до церкви, щоби вислухати Служби Божої оо. Місіонарів, розлягся знова голосний плач і ридання серед зібраних, залунало знова грімке „Многая літа“, а повіз прибраний зеленню і цвітами уніс любих проповідників Слова Божого в дорогу до дальшої праці для нашої церкви і народа.

Бориславський.

Заболотці (в Олеськім деканаті) від 8 — 12 червня 1924 р.

Дня 8. червня о год. 4. пополудни про великім здвизі народа розпочато св. Місію. Чудово прибрана старенька церковця і гарно побудована каплиця і проповідниця на дворі яскраво вказували, що весь нарід брав живу участь в приготуваннях до місії. Місійні торжества відкрив Впр. о. Декан Ал. Левицький з оо. Місіонарами-кондеканальними.

Проповідали: оо. Степан Рудь, парох Закомаря з науки, о. Євген Давидович, парох Ожидова 2, о. Іван Тимчук, парох Туря 2, і о. Микола Марків, парох Підгорець к. Золочева 4 науки. Ціле місцеве населення брало участь в усіх науках, а багато народа з доколичних сіл приходило на науки в поодиноких днях. Співав, гарно ведений, місцевий хор. Сповідалося приблизно 1500 народа і уся шкільна молодь. В закінченню місії взяло участь понад 3 тисячі людей.

Потрясаюче вражіння викликав обхід з місійним хрестом, де старенький парох о. Степанів, 80 літний старушок двигав зі своїми парохіянами тяжкий хрест серед плачу тисячної товпи народа. Проповідь під хрестом виголосив о. Микола Марків. При кінці весь нарід цілував св. мощі св. свящмуч. Йосафата.

Учасник.**Олесько від 29. червня до 7. липня 1924.**

Дня 29. червня о год. 4. пополудни вийшли усі мешканці Олеська, Юськович, Хватова і усіх доколичних сіл на стрічу оо. Місіонарів, що мали надїхати зі сторони Підгорець Гарний сам-собою краввид набрав чудової краси, коли крутий під Підгорецькі гори гостинець вкрила 4 тисячна товпа народа, молодь у вишиваних одностроях, багато шкільних дітей, процесій, духовенства з Впр. о. Деканом і парохом Олеська, Ал. Левицьким, усе наче море широкого лану маків. Привітання оо. Місіонарів було зворушаюче.

При дверях св. храма Чудотворної Матери Божої Олеської привітав оо. Місіонарів Впр. о. парох і декан Ал. Левицький. Привітання щире і гарне. Відповідь провідника Впр. о. Манька ЧСВВ проста і гаряча, з чого народ зрозумів, що до нього прийшли Любимці Христа голосити Його Божу науку. І зачалися палкі науки.

В протягу десятиох днів розбили оо. Місіонарі тверду (пововенну) скалу і зладили Христовий шлях. Усе кондеканальне духовенство оо. Місіонарі і багато чужих свящ. (усіх около 25) сповідали народ три дні днями і ночами. Висповідано около 10.000 (десять тисяч) душ.

Кінець місії припав на свято рожд. Св. Йоана Крести-

теля. Храм в Олеську і великий на цілу Брідщину і Золочівщину відпуст., а до того вістка, що приїде на закінчення Місії Преосвящ. Єпископ Луцький Д-р Йосиф Боцян. Цілу ніч наряд гомонів по місточку, бо про відпочинок й мови не було. Зібралось понад двацять тисяч (20.000) народа.

Ранним ранком надїхав з Підгорецького Монастиря оо. Василиян Преосвященний Владика. На стрічу вийшов народ процесії свої і з Підгорець, орхестра, духовенство, діакони і асиста. Церемонію цілого свята провадив о. Микола Марків, парох Підгорець. Народ заляг усі улиці, ринок, паркави, а навіть повилазив на дерева, щоби побачити Владика. Зачалась Служба Божа Арх. тиха при асисті. Після Сл. Божої засів Пр. Еп. до слухання св. Сповіді.

Торжественна співана Служба Божа і спів місцевого мішаного хору випали дуже гарно. Після Спів. Сл. Б. була виголошена остання місійна проповідь, а після цього зачався похід з місійним хрестом. Тут удержати потрібний підчас закінчення Св. Місії порядок, то було треба Божої помочи. На переді походу процесії, брацтва, орхестра; за ними великий дубовий хрест; за хрестом Преосвящений Владика, духовенство, почесна сторожа Олеських міщан. Довкола хреста дівчата в укр. одностроях, два ряди в руках несли довгий вінок зі сосини і цвітів. По боках тисячі народа. За хрестом 15 тисячна маса шептала після бажання Преосвящ. Владики молитви. Прегарну і до глибин потрясаючу казань під хрестом виголосили їх Преосвящ. Йосиф. Народ плакав із зворушення. По проповіді народ укляк. Весь простір залягла тиша, лише слова Владики змістом Архієрейського благославлення неслися понад масами народа до їх сердець, а звідтіля подяка Богови за таку ласку св. Місії.

Народ був одушевлений. Сердечні прощання Преосвящ. Владики і оо. Місіонарів були сердечні—дуже рідні. Кілька кілометрів ген за Олесько—майже під Підгірці, куди відїжджали Пр. Владика Йосиф і оо. Місіонарі—народ провадив любих гостей.

Проповідували: о. Манько ЧСВВ провідник, о. Іван Лучинський ЧСВВ і о. Теодорович ЧСВВ.

Певно довго остане св. Місія в пам'яті побожних Олещан і усеї околиці.

М.

Утішків: *св. Місія відбулася в днях 27/9—1/10, 1924.*

Народ приладився до св. Місії дуже торжественно. Гарно прибрана церков і сердечні слова привітання місцевого пароха Впр. о. сов. В. Белкота, виголошені перед церквою до оо. місіонарів, дали вислів, що народ і їх трудолюбивий о. парох хотіли відновлення духовного життя

в св. Місії. Проповідували кондек. оо. місіонарі під проводом Впр. о. декана Ал. Левицького. Відбувалася катехізація дітей. Усі парохіяни висповідалися і певно віднесли успіх в праці над своїми душами.

В часі усіх відправ співав гарно ведений місц. хор.

С—ів.

Ожидів: Бажанням парохіян Ожидова — а вже сердечним бажанням їх Впр. о. пароха Євгена Давидовича, що весь труд і життя вкладає в працю над своїми дух. дітьми — було уладнати св. місію.

Приготування були довгі і всесторонні — тому і око постороннього обсерватора мало чим налюбуватися.

Св. Місію проводив Впр. о. Сов. А. Гавришак, парох Пикулович — Борщович. В своїх приступних і палких науках так потряс душі народа, що праця прочих о. о. місіонарів була уже далеко лекша — як сподівалися вони самі. Прочим Опцям определив о. провідник теми так влучно за попереднім кількомісячним порозумінням, що дійсно гарно випали усі науки і принесли успіх. Проповідували: Впр. о. Декан — проповідь під крестом, о. Тимчук, парох Туря 2 науки і о. Микола Марків, парох Підгорець — Заповіді божі.

Вдаряв взірцевий усюди порядок, так в розложенню богослужень, катехизації і усіх церемоній — як рідко де підчас місії стрічається. До св. сповіди приступили усі парохіяни і багато чужих. Сповідали священники Ол.-деканату.

Належить зазначити, що під умілим проводом і при добрім доборі тем і проповідників рівно гарно і успішно удаються св. Місії о.о. Василиянам і о.о. Місіонарам зпоміж світського духовенства.

М.

Соколівка: *Архієрейське посвячення нової церкви.*

Одеський деканат збагатів одною новою церквою — після воєнного труду і жертв. Її посвячення це релігійна і національна маніфестація.

6/IX о 3-ій г. пополудни на дорозі з Цішок до Соколівки між широкими дібровами на початках волинських рівнин уставилися козацькі діти, на конях, в одностроях сокільського одягу, під проводом провідника проф. М. щоби привітати Преосв. Еписк. Д-ра Йосифа Боцяна, який надїзджав на посвячення церкви. Після привитання бандерія привела гостя перед тріумфальну браму села (місточка) Соколівки. Пресвящ. Епископа витав також кагал жидів. В старенькій церковці зачався молебен, а опісля процесія, Владика і на-

род попращав стареньку матір і пішов до нової. Зачалася вечірня, на якій виголосив Владика проповідь і пояснив таке свято, яким є для народу посвячення нової, двигненої власними трудами і кривю твердині-церкви. Проповідь була поучаюча, патріотична, народня, свята.

Раннім ранком зачалось торжество посвячення. Хто його не бачив, цей не зрозумів краси і глибини нашого обряду. Після посвячення зачалась Архієр. Служба Божа при численній асисті. Проповідь підчас Служби Б. виголосив (ad hoc) о. Микола Марків, парох Підгорець. Підчас торжеств посвячення прочі священники сповідали через оба дні. Побожні Соколівчани разом зі своєю інтелігенцією приступили до св. причастія. По усіх обходах і торжествах весь народ Соколівки, процесії і бандерія попращали Достойного Владика, дякуючи сердечно за таку високу для Соколівки честь і пам'ять.

Від соток літ Соколівка не бачила такого чудового свята, яким платиться тільки тим, що трудом, кривю і саможертвою піднімають на своїх зболілих кістках такі релігійні і народні твердині, якими нині для нас наші церкви.

Біля двигнення церкви заслужалося Соколівське міщанство дуже. Повні свідомости і патріотизму дали знак свого життя релігійного і народнього, бо хоч бідні — дуже бідні Соколівчани, хотіли показати своїм потомкам, як високо цінили вони свою церкву — а ворогам: якою цінністю нині є для нас церков, віра і обряд.

Не можна поминути тут заслуг і вложених трудів їх духовного пастиря о. Івана Біляка. Колись як парох, а опісля як завідатель ех сирг. будував через три роки сей божий храм. Дай Боже, щоб усюди після пововного знищення наших домів божих і народніх твердинь їх так пильно будували душпастирі, як це робив о. Ів. Біляк у Соколівці.

Observer.

Потреба українського духовно - музичного товариства.

В 1 ому числі журналу „Наука й Письменство“ помістив Др. Ст. Людкевич статейку з приводу надходячих 100-их роковин смерті нашого найбільшого духовного музика компоніста Дмитра Бортнянського. В ній апелює до української музикальної інтелігенції, щоби з приводу тих роковин завязалось у нас духовно музичне товариство ім. Дм. Бортнянського, яке малоб видати неопубліковані його

твори та спопуляризувало всі його твори в цілях поглиблення й кращого розуміння їх змісту та краси.

Гадка справді дуже цінна, а її зреалізування для нас кінцеве, якщо візьмемо під увагу теперішній стан нашої духовної музики. Думаю, що Др. С. Людкевич, говорячи про завдання майбутнього товариства, не мав на увазі виключно лише опублікування і популяризацію творів Дм. Бортнянського, але і вважав, що цілі новозаснованого товариства повинні бути далеко ширші. Кожний галицький Українець, що дивиться здорово на стан нашої духовної музики, кому залежить на розвитку тої-ж музики, признасть, що в нас давно відчувається брак такого духовно-музичного Товариства, яке-б занялося видавництвом духовно-музичних творів, нашими хорами, які жадні вказівок—науки, щоби могли розвинутись, — і взагалі церковним співом, який у нас в такім занедбанню.

Духовно-музичного видавництва в нас нема, хоч маємо подостатком хорів і то хорів при церквах, які потребують добре зредагованих і виданих відповідних творів. В наслідок того браку діються непростимі прогірих. Одні від других переписують, часто з похибками, твори, які переходять з рук до рук, набирають знова нових похибок так, що стають зовсім неподібними до оригіналу. Я бачив один твір перероблений невмілою рукою з мішаного хору на мужеський; той твір пішов в світ і в деякім місці хтось другий після свого знання переробив назад з мужеського на мішаний хор; не знав, що первісний стан того твору є автором уложений на мішаний хор! З тої перерібки вийшла страшна мішанина голосів і та лиха перерібка зовсім не подібна до первісного її стану. Другі знова „фабриканти“ гармонізують на свій лад мелодію такого твору, який вже є згармонізований самим автором; авторська гармонізація їм не подобається. Коли-б хто зібрав один і той самий твір того самого автора від всіх наших хорових організацій, то переконавби ся, що, кільки хорів, тільки редакцій; не знайшов би мабуть двох таких самих редакцій. А якби хотів хто знайти правдиву, без похибок копію оригіналу пр. Служби Божої М. Вербицького, то чи знайшов би її?! Котра копія найлучша?? Лихо очевидне, а причина його лежить у тому, що в нас духовно музичні твори не видані дотепер авторитетною чи фаховою людиною чи відповідним товариством.

А як у нас представляються хори і взагалі церковний спів? Числом маємо досить хорів по містах і селах і то хорів, що співають духовні твори. Варгість їх дуже маленька, вони ледви животіють, не мають доброго проводу, а вже зовсім не розвиваються в напрямі артизму, і через те все не сповняють того завдання, якого вимагає Церков. Дірі-

Генти-самоуки, які не чули добрих хорів, яким не дав ніхто практичних вказівок, як провадити хор, які твори вибирати і як їх виконувати, не зуміють добре попровадити хору. Не дивно отже, що наші духовні влади виступають проти хорів і радше заявляються за громадним т. зв. самоілюковим співом. Та і не краще представляється громадний спів в церкві; передовсім і тут провідники - дяки не дбають про спів, не стараються, щоби громадяни співали рівно, вимовляли разом і виразно слова; часами той спів виглядає радше на змагання крикунів, а про те, щоби з нього віяв дух побожності, нема мови. Так отже хоролий, як і громадний, спів знаходиться у нас в дуже лихому стані, а то тому, бо дотепер загал тою справою не займався, хіба лиш одиниці тут і там.

Щоби хор добре розвивався, треба, щоби був добрий голосовий матеріал, провідник дірігент, що розумівби свій фах, та щоби були добре видані відповідні твори. Якщо нема доброго голосового матеріалу, тоді безумовно хору закладати не треба, натомість треба подбати, щоби вірні враз зі священником і дяком занялися громадним церковним співом. Є голосовий матеріал і чоловік, що умів би провадити хор, тоді треба занятися організацією хору. В тім случаю відіграє провідник хору головну роль, бо від нього залежить розвиток хору. Він повинен знати, які твори вибирати та як їх виконувати; треба йому дати найкращі теоретичні і практичні фахові вказівки. Дірігенти-самоуки потребують отже опіки, науки, поради і вони радо користали би з неї, якби мали де. — Чому духовно-музичне життя так гарно розвивалося по тамтїм боці Збруча? Чому кождий, хочби з найнищої кляси утворений хор співав так, що приємно його слухалось, бо дійсно віяв з їх співу дух побожності? Чому духовна музика стояла в них о много вище, чим у нас, галичан? Відповідь ясна: там від Єлисавети, Петра В. існували духовно-музичні товариства, які дуже ревно занималися і дбали про розвій духовної музики; вишукували добрі голоси до хорів (найкращий голосовий матеріал був на Україні, як признає російський історик Михневич), учили співати і виконували та видавали дуже много духовно-музичних творів. Зогсам певно, що якби так у нас дбали про духовний спів, то тоді приніс би він велику користь так для розвою нашої музики, як для Церкви і загалу. Добрий хоролий спів причинився би до торжественности богослуження, до поваги і величности нашого обряду, збудив би і підніс чувство побожности та притягнувби нарід до Церкви. Тоді й духовні влади не будуть виступати проти хорів, лише будуть їх попірати, їх співом любоватись, повторяючи за св. Августином: — „Скільки слез пролляв я при піснях і гимнах,

які співано з сердечною побожністю в Твоїй Церкві, о Господи! Як дуже слуханням їх було потрясене моє чуття! Спів приємно вражав моє ухо, а правда співаного проникла в моє серце, а з нього пліло святе чуття побожності!“

Вище сказане домагається в нас оснування духовно-музичного товариства, якого завданням булоб зайнятися нашою духовною музикою у всіх її видах, усунути всі хиби і поставити її на дорогу розвою. Осідком товариства повинен бути Львів. При товаристві повинен існувати добре зорганізований, взірцевий хор, який уряджувавби духовні концерти та співав підчас Богослуження пр. в катедрі св. Юра. Дірігент того хору повинен бути музично-інтелігентним, теоретично і практично здібним до ведення такого хору, що мавби бути взірцем, школою для других; він мав би вести курси хорального співу та курси для дірігентів, отже мавби бути разом і учителем; він мавби давати практичні фахові вказівки менш образованим дірігентам-самоукам; в його руках головню лежавби розвій наших духовних хорів.

Товариство малоб зайнятись і видавництвом духовно-музичних творів; воно малоб видавати всілякого рода духовні твори не лиш для хорів, але і для громадного самоілкового співу. Товариство розглянулоб, котрі твори надаються до видання та які твори поручати поодиноким хорам, довідавшись про їхні сили.

Отсе булиб головніші завдання українського духовно-музичного товариства в нас. Я певен, що справою оснування такого товариства займеться наша духовна власть, бо це лежить в інтересі Церкви; вона стане меценатом товариства і прийде так з матеріальною як і з моральною помічю. Матеріальна поміч не страшна, а моральну поміч далиб наші священики, наколиб були в контакті з товариством і помагали йому в праці.

Др. С. Людкевич піддав гадку оснування, а я отсею дорогою хочу діло посунути о один крок вперед: вказую на анкету як на останню стадію до переведення гадки в діло. Якщо отсею ціль досягнеться і попровадиться товариство так, що дійсно духовно музичне життя в нас розцвітеться, то тим ушануємо найкраще 100-тні роковини смерти нашого найбільшого духовного компоніста Дмитра Бортнянського.

Іван Охримович.

О. Др. А. Іщак.

Повстання баптистів і їх розвій.

(Докінчення).

В Румунії появилися перші баптисти 1862 р. в Букарешті, а в Добруджі 1867 повсталася перша громада в Тульчі, де посвятив їх зборище сам Онкен.

У Франції удалося американським баптистам зєднати вже 1832 кількох прихильників, але шойно 1838 р. повсталася в Парижі громада з членами, а рукоположений баптистами французький проповідник утворив шість громад з 142 членами і заложив 1879 р. проповідничий семінар.

Також на поганські народи поширили свою місію англійські баптисти. В Індіях проповідав Віліям Карей вже 1793 р. і розповсюднув тут біблію в 44 мовах. Баптисти втиснулися зі своєю проповіддю також до Хін, Японії, східної Африки, Камеруну, а навіть між Кафрів в полудневій Африці. Американський „трирічний конвент“ (місійне товариство) вислало своїх місіонарів до Індохіні, Сіаму, Гіндостану і Японії вже 1814, а баптисти полудневої Америки урядують від р. 1844 місії в Мексику, Бразилію і на Кубі.

Число дійсних членів баптистичної секти, коли не рахувати дітей і прихильників, які не прийняли нуркування, виносило в 1913 році 6.715.000, з чого на Америку припадає 5.905.000 в 58.352 громадах. В Європі найбільше баптистів числить Англія (418.000 в 3.000 громадах), по ній іде Швеція (51.159 членів в 607 громадах), і Німеччина (46.208 членів в 214 громадах). Дальші місця що до числа баптистів займають: бувша Росія (37.127 членів в 296 громадах), Данія (14 082 членів в 31 громадах), Норвегія (3 437 членів в 40 громадах), Фінляндія (2 958 членів в 54 громадах), Франція (2347 членів в 643 громадах), Італія (1762 членів в 53 громадах), Швейцарія (811 членів в 7 громадах), бувша Австрія (1028 членів в 6 громадах), Румунія, Болгарія і Іспанія. Разом в цілій Європі є після статистики з 1912 року 581.734 членів в 4552 громадах і 3.356 проповідників. Азія числить 186 000, Африка 14 785, Австралія 27.594 членів.

Крім одноцільних (регулярних) баптистів зачислити треба ще до сеї секти 10 побічних партій, які різняться від одноцільних в деяких правдах віри. І так: 1. *Вільні баптисти*, що визнаючи науку про загально-спасаючу божу волю, допускають вже ненуркованих членів до Господньої Вечери. Вони мають кілька висших шкіл і видавниче підприємство в Бостоні.

2. *Сепаратисти*, визнають так само свободний доступ до Господньої Вечери, але становлять одну організацію з 6.000 членів і 48 проповідників.

3. *Американські загальні баптисти*, визнають армініянську науку про всеспасаючу волю божу, але практикують лиш „замкнену“ Господню Вечеру.

4. *Протимісійні баптисти*, визнаючи строгу науку Кальвіна, є противні місіям, бо „коли Бог хоче спасти перед призначеного, то може зробити це так само добре без місій“.

5. *Суботники баптисти* признають суботу для відпочинку. Мають своїх 112 громад і 9.000 членів на полудне від Ньюйорку.

6. *Шістьартикульні баптисти*, кладуть на підставі Ап. Павла (Євр. 6,1-2) натиск на рукополягання, якого уділяють зараз по хрещенню на знак ділання св. Духа. Число їх у Америці доходить до кілька тисяч, в Англії числили 11 громад в 1690 р; але невдовзі щезли зовсім.

7. *Чисті нурки* (Tunkers) або „браття“ вірять в щасливість всіх при кінці світа, не роблять військової служби і не складають присяги, як Меноніти, вони навіть противні образованню проповідників і недільним школам. Се німецькі кольоністи, які виїмігрували до Пенсильванії в 1719 р. і числять нині 100 000 членів в 630 громадах.

8. *Божья громада* практикує, як Меноніти, умивання ніг і „замкнену“ Господню Вечеру, на яку збираються лиш в вечер. Устрій переняли від методистів: щорічне зібрання старших і трирічне зібрання колегії старших. Числять 30.000 членів в 475 громадах Пенсильванії. Мають два научні заведення і накладню.

9. *Християнська громада*, яка повстала з презвітеріян, методистів і баптистів в Америці, не признає божества Христа, як Арій, не признає собору в Нікеї, лиш „апостольську науку“. Їх називають унітарськими баптистами. Числять нині 90.000 членів.

10. Кампбеліти самі називають себе *учениками Христа*. Вони, хотяй визнають божество Христа, але перечать вічне походження Сина від Вітця, перечать особовість св. Духа. Баптисти не признають їх „евангельськими християнами“ і не запрошують їх на зібрання, які часами уряджують спільно з методистами і презвітеріянами. Числять 850.000 членів.

Баптисти заложили на загальнім своїм конгресі в Лондоні 1905 р. „світовий Союз баптистів“, на яким були заступлені також деякі побічні партії. Ціллю цього союзу є „неварушуючи самостійности осібних церков, скріпити єдність баптистичних церков цілого світа і духа братерства праці і взаємної помочи“. Другий конгрес „світового Союзу баптистів“ відбувся в 1911 р. в Філядельфії. Третій мав відбутися в р. 1916 в Берліні, але перешкодила сему війна. Зате утворено в сім році в Берліні, на пропозицію

союзу берлінських проповідників вільної церкви, „Головний відділ євангельських вільних церков в Німеччині“. Відділ сей складається з 6 делегатів від німецьких баптистів, єпископальних німецьких методистів і споріднених євангельських громад, як також з делегатів від „вільних євангельських громад“ і має на цілі „обезпечення і поширення спільних інтересів“.

К. ЛАВРІНОВИЧ.

Жмуток думок.

З приводу появи нової книжки Гавриїла Костельника).*

Безладдя, яке тепер переживаємо, — не звичайне безладдя, бо й коріння його також не звичайне. Воно не тільки-що „змішало поняття“, але й сплутало в один клубок усі почування і так витворилося те чудне становище, коли кажеться — „своя своїх не познаша“...

Наслідком того повстало якесь „суспільне сектарство“, де в потопі дзвінкого „словоізверження“ гинуть найкращі прояви творчости, від чого — загальна розгубленість та безрадність...

У цій безрадности майже нема людини, душа якої не нагадувала-би слимака, який, бажаючи висунутися зі своєї шкаралущі, ще глибше вшивається у неї. Значить є причини, що змушують остерігатися навіть тоді, коли внутрішня тривога сягає поза межі всякої терпеливості. Тоді єдиним світлом сучасного стає світло минулого, до якого спрагло тягнуться руки тих, чії душі ще не стратили первісної здатності відчувати „одвічну музику всесвіту“, де все нове, — старе і де все старе, — нове.

Все від тієї „музики“, що зродила Слово, а тому виною нашого безладдя власна-ж безчуттєвість, яка не дає змоги відчутти те Слово, від якого початки руху, а то значить — творчости.

Загально-ж є так, що шукаючи „раціонального“, нехтуємо „дороговказами серця“ й губимося на звичайних манівцях. Губимося не тому, що „завели політики“, що „нас поділили“ і що „ми не держава“ (держава — голова!), а тому, що „ми — не ми“...

*) Гавриїл Костельник: Великі Люди — з біблійного музею. — Оповідання під теперішню й усяку пору. Вибліотека „Логос“, 4. Львів, 1925. Стор. 168.

Це „ми — не ми“ знаємо ще від Шевченка і тут цілком зайвими будуть усякі „приклади із загалу“, бо загал — загал, а звернемо увагу лише на тих, що репрезентують його і є відповідальні за нього. Це передовсім наші письменники, твори яких мають свідчити про духовний стан загалу.

Але, на жаль, наші письменники також безрадні, бо коли вони „старики“, так нищать „молодиків“, а коли-ж навпаки, так і все навпаки, від чого нічого певного, бо замість своєї історичної повісти, маємо „перелицьованого“ Фенімора Куппера (очевидно з того „заложення“, що „мексиканські прерії“ цілком легко дається (?) змінити „нашими степами“); замість своєї лірики, — кепську імітацію французького „вільного віршу“; замість своїх мистецьких творів сучасного, — гидке папквілянтство, від якого тхне нездоровим духом герметично замкненого гробівця, з якого годі ждати змертвихстання...

Підвалини цього гробівця лежать у пресі, яка ніби-то „веде перед“, але та обставина, що у більшості випадків у ролі „начального“ навіть тих видань, що претендують на „літературу й мистецтво“, виступає якийсь будь „бувчий політик“, або просто „бувчий герой дня“, ставить письменника просто в невідільницьке положення...

Звідсіля загальне бажання письменників „мати свій орган“, але так, як письменники майже всі злидарі, то за справу творіння таких „органів“ береться перший ліпший вуличний хлопчак, а тоді „гріхи молодости“ старих поетів еднаються з неоправданим зухвальством, як от: „приступаю чи до незвичайно важної праці обнови нації, по лінії її умолодження(?), домогаємося всебічної піддержки“ і т. д. і т. д.*)

Далі-ж же так, як і взагалі у „пресі“, лише з тією різницею, що коли у „справжній пресі“ день у день змінюються „напрями“, так тут усе перевертається („апріорі!“) „горі дном“, бо все воно не-що инше, як звичайна ознака існуючого безладдя, на ґрунті якого можливе хіба-що виховування ярмаркових блазнів, але ні в якому разі не — „умолодження“(!) нації.

Ясно, що при таких умовах ослаблюється та праця, метою якої є пробудження дрімаючої дійсності, яка ось уже протягом двох літ не бачить ні одного оригінального літературного твору, який хоч би на якийсь час міг її розворушити...

*) Журнал „Наука й Письменство“ під начальною редакцією Ярослав Цурковського. Львів, 1924. кн. I. ст. 4.

І коли при таких умовах якась творча одиниця намагасться висловити своє „вірую“, то це робить таке вражіння, ніби у п'їтму гробівця падає яскрава смуга соняшного саява, що у перший мент просто осліплює...

* * *

Смугою такого саява є поява збірки оповідань „з біблійного музею“ Гавриїла Костельника п. н. „Великі люди“, яка містить у собі те, чого не знаходимо в новому. Власне ця, артистично написана і так же артистично видана, скромна книжка ставить перед нами цілий ряд образів минулого, що при сучасному безладді можна було б назвати „дороговказами серця“. Інша річ, що не все у ній може сподобатися якому будь „опікунові суспільної моралі“, який навіть у сфері передуховленої творчості шукатиме того, до чого привчили газетні фейлетоністи.

Інакше мовити, книжка оповідань Гавриїла Костельника є першою спробою (після Лесі Українки) використати те джерело, де все нове, — старе і де все старе, — нове, що має у собі Біблія. Досі ще ніхто у нас не звертався до цього джерела з чисто творчою метою, бо коли хто щось і черпав із нього, так виключно для „спеціального завдання“, але ніколи не так, як „старчик“ Сковорода...

„Матеріялістична“ постать Франкового „Мойсея“, як і „анархістична“ постать Хоткевичевого „Авірона“, це скорше постаті їх власного характеру, що не мають у собі нічого спільного із тим, — як каже Сковорода, — „символом великим“, яким є Біблія.

Цим я зовсім не хочу сказати того, що біблійний мотив мусить використовуватися лише так, як-то він накреслений, але необхідно відчутти його внутрішність, себ-то — дух і тон, як це зробив Купрін у своїй „Суляміт“.

Правда, завдання Костельника цілком протилежні тим, що ставив собі Купрін, але, однак, що до тону, то вони майже дорівнюють собі. Особливо яскрава під цим зглядом „Самсонова любов“, де ліричний елемент не уступає драматичному, творячи потрясаюче тло трагедії людини, як останніми зусиллями волі спромагасться на той чин, який змітає слід помилки, що рівнозначна злочинові перед народом. У цьому власне вся великість Самсона, бо не поставна поза, а передуховлений чин є ознакою великості. Очевидно так розуміє „біблійний музей“ і сам автор, коли в перевагу Самсонові ставить старого Єфтая, який за волю народа віддає у жертву Ягве свою єдину й улюблену доньку. Знову ж таки не сила, а чин роблять славним старого Мататію Макавея, який у час найбільшого чужинецького гніту над Ізраїлем спромігся знайти те Слово,

що запалило до борні й привело до вічної слави, бо не одна лише перемога, але й смерть увінчує велике діло. Таким великим ділом є передумування Мойсея і сумування Ілїї, бо коли перший кличе: „О браття мої! Як вас зберу? Як вас притулю до себе? Як поможу вам?“ (стор. 11), то другий „посмертною людською тінню“ блукає у пустині, покутуючи всю вину своїх братів. Почуття духовної єдності з народом робить старого Абба бен Асса „головою й серцем жидівського Назарету“, хоч у той час виростав у Назареті Тесля, призначенням якого була перебудова цілого світу. Того Теслі ще не! добачали, але старого Абба бен Асса всі знали і були певні, що у слухний час він перший вийде на зустріч Месії.

Коли-ж прийшов Христос, то хоч Абба бен Асса чув ясно, що він „добре говорить“, але — „Єшуа бен Йозеф — Месія? Ні! Це смішне! Ні, не смішне, а богохульне! Месія як грім з неба з'явиться, а цей непомітно виховувався між нами — син теслі!“ (сор. 101). — Хиба-ж цей назаретський Абба бен Асса не нагадує нам наших „корифеїв“, які задивлені у власну величність у минувшині, ніяк не можуть погодитися з тим, щоби хтось, кого вони пригадують собі дитиною, міг стати перед ними?..

Та як не мудрував бен Асаф, щоби погодити в собі слова Єшуї бен Йозеф із поглядами фарисеїв, але все-ж таки не погодив, а тому й не уник помилки, яка стала йому зрозумілою щойно тоді, коли „свершилося“. Пізнавши помилку, став одним із перших, що „пішли за ним“, бо бачив ясно, що інакше — „проти волі народу“...

Більш чуло відчули ту загадку „волю народа“ старець Никодим та Йосиф із Ариматеї, які жертвуючи своїм високим становищем „батьків“, сміливо вчинили те, що веліло їм їх сумління й прийняли на себе всі наслідки гніву дикої, розфанатизованої юрби.

Автор зазначає, що „історія не переказала нам, яка була дальша доля благородних радників Йосифа й Никодима із-за їх геройського діла у Велику Пятницю“, але це й так зрозуміло, бо ж ясно, що гнів юрби не минув їх, як ясно також і те, що у днях загального безладдя тільки такі люди заслуговують назви „батьків народу“.

Почуття обов'язку до ближнього, а передовсім глибока віра у „новий світ“ зміцнює сили Павла на шляху терпіння, бо знає, що „не в слові царство Боже, а в силі“, хоч як-би не був малий гурток її вірних серед певної себе юрби.

Жадоба правди є світлом життя, якого прагне остужена безладною буденщиною душа сотника Корнелія, до чого знову нема жадного діла римському панові Нігерові, що з цілою головою пірнув у бундючно-гучну суперечність

столиці імперії. В особі сотника Корнелія — світ духа, як в особі римського пана Нігера — „світ живота“, що все потребує постачати матеріал для мозку. Та „не хлібом єдиним“ живеться, як і не все мечем перемагається і сотник Корнелій ясно чує, що — „Рим, дорогий Рим пропаде“ враз зі своєю препошиною культурою, а тоді „мусить прийти якесь велике діло, що створить нову душу, що посує людську природу на її властиве місце“, бо — „думки німецькі“. (стор. 147). — Німецькі думки, але дуже віра, від якої — переможне світло неба...

Ідея оповідань Гавриїла Костельника — ідея духового відродження нації, яка йде не по лінії якогобудь „умолджування“. Як і не по пактах якогось партійного програму, чи „приписаної моралі“, а виключно на ґрунті духової чужості, людяності та сумлінності. Хто це зможе зрозуміти, так зрозумів, а хто — ні, значить ні!

Однак, навіть для тих, що не схочуть розуміти, знайдеться у цій збірці „з біблійного музею“ чимало чого цікавого, що зверне увагу своєю новістю.

* * *

Збірка „з біблійного музею“ присвячена „українській Новій Молоді“ і це слушно, бо тільки вона одна „не спускає в діл прапора“ а у цій збірці вона знайде собі не тільки одну втіху, як від мистецького твору, але й заохоту до дальших змагань і витривалости.

Непримним є лише той факт, що один із молодиків“ поспішився побавитися „у рецензента“ й умістив на сторінках зродженого сучасним безладдям „органу“ замітку, в якій закидає авторові.. „прихопливість“ та... європейську термінологію“...*)

Не дарма ті росіяни кажуть — „поспішиш, так людей насмішиш“. Так і тут. — Шановний „рецензент“ очевидно „прихапцем“ читав, коли „прихопливість“ бачить; а що до „термінології“, то вже дуже сумніваємося, щоби він знав єврейську мову, якою говорили люди „з біблійного музею“. Коли-ж знову говорити щось про характер тієї „термінології“, так хай порівняє мову й образи „Пісні пісень“ із мовою й образами хоч-би навіть „книги пісень“ Гайного, а тоді й побачить, наскільки багатший є поет „біблійного музею“. Отже коли біблійний поет міг мати свою мову, то чому ж не міг її мати біблійний вождь народу, а особливо там, де йому приходилося говорити про устрій

*) „Золотий Гомін“, 1925 р., ч. 1. шє. Стор. 9.

громадського життя та суспільні взаємовідносини клас, груп та партій? — Справа не в тому, хто і як себе називав, а в тому, що то має значити, бо т. зв., „європейська термінологія“ так-же змінна, як і європейське життя, на постійність якого старий Абба бен Асса з Назарета ніколи не поклався-б, але на книжку Гавриїла Костельника багато з нас можуть покластися і то тому, що вона твір душі, а не виплід розумуючого мозку..

Весна 1925 року, у Львові.

Нові книжки.

Богословія, Кн. 1—2 за рік 1925. Зміст *Dr. Josephus Slipuj*: De valore S. Thomae Aquinatis pro Unione eiusque influxu in thelogiam orientalem. — *Др. Микола Чубатий*: Про правне становище церкви в Козацькій державі. *О. др. Гавриїл Костельник*: Границі вселенної. *О. Др. Йосиф Сліпий*: Св. Тома з Аквіну і схолястка. Відділ „Огляди й оцінки“ в цьому числі дуже багатий.

Georg Hofmann S. J. Profesor der Orient. Kirchengeschichte im P. I. O.: *Ruthenica*: I. Die Wiedervereinigung der Ruthenen, II. Der Hl. Josaphat. Roma 1925 (Видання Папського Орієнтального Інституту). Стр. 272. Містить у собі історичні документи по більшій частині ще *незвісні* з кількома фотографіями важливіших документів. Наші музеї, бібліотеки і історики рішучо повинні набути сю книжку.

Alberto Vaccari S. J.: *La Grecia nell' Italia Meridionale* Studi letterari e bibliografici. Roma 1925. (Видання Папського Орієнт. Інституту) Стр. 56.

Ks Marjan Morawski: *Dogmat łaski* 19 wykładów o porządku nadprzyrodzonym. Z papierów autora. Kraków 1925. Стр. 317. Wydawnictwo Księży Jezuitów.

Ks. Jan Rostworowski. T. J. Przewodnik Sodalicyj Marjańskich. Kraków 1925. Стр. 386. (Малий формат). Wydawnictwo Księży Jezuitów.

Ключ до неба або Доскональний жаль ключем до неба. Написав священник епархії Майнц, переклав свящ. Й. Н., катехит в Отинії. Львів 1925. стр. 96 (малий формат). Видала „Добра Книжка“.

Тарас Пастушок, сценічний образок у II діях для діточих театрів, написала Северина Кабаровська. стр. 30. Видала „Добра Книжка“.

До Редакції прислано 13 чисел „Духовно музичних творів“ Йосифа Кишакевича.

Видані випуски обнимають: наші Коляди; Вінчання; Панахиду і похоронні пісні; Гимн в честь Богородиці (слова Шевченка); дві пісні в честь св. Свм. Йосафата; Йорданські пісні; національні гимни; пісні підчас С. Божої; Сл. Божу після самоїлки; Воскресні, святочні і евхаристійні пісні. — Як видно, дуже богата збірка партитур на одnorodні (жіночі і мужеські) та мішані хори, видання дуже старанне і стосунково дешеве: 13 випусків обмистих коштує 28.50 злп. Видання поручається особливо для наших церковних хорів, та для виконування через шкільні (гімназійні і семинарицькі) хори.

Що до укладу названих композицій, то всі вони визначаються наскрізь правильним гармонійним обробленням та приступною мелодикою, а з аранжованих знаних церковних пісень вибрав композитор що найвдячніші до виконання. — Ціла ся збірка духовно музичних творів Йосифа Кишакевича є не тільки многоцінним вкладом у стосунково убогий наш музичний церковний доробіток, але разом є невичерпаним жерелом для освіження нашого церковного співання. Неструженому композиторови належить ся за сю збірку повне признання і щира дяка.

Зі світа.

Австрія. В Відні підчас того, коли католики л. обр. обходили ресурекцію, новітні погани („Naturfreunde“) й собі урядили торжественний обхід по вулицях міста з музикою і тд. на честь „воскресення сонця“ (весни). Товпа в поході займала кілька кілометрів. Ось застрашаючий примір, як за „нових влад“ шириться новочасне поганство.

Болгарія. Стан католицької Церкви. Католическа Церква в Болгарії має дві єпархії: одна з Престолом в Русці, друга з Престолом у Софії. Перша числить 18.000 душ і 16 церков (храмів), друга 21.000 душ і 22 церкви.

Католицьких шкіл є: народних 18 з 1440 хлопцями і 1830 дівчатами; своїми грішми болгарські католики удержують 8 низших і 4 висші гімназії з 3700 учениками (розуміється, що потрібні гроші не походять тільки від болгарських католиків).

Італія. Рим. Місійна вистава. З нагоди ювілейного року Папа Пій XI відкрив у Ватикані місійну виставу, яка має за ціль познакомити ширші круги з місійним рухом. Є там памятки з історії місії, портрети най-

визначніших місіонарів, пам'ятки по них, географічні мапи, моделі домів, церков і т. д. Особливу увагу присвячено медицині, яка грає велику роль в місійній праці.

Китай. Апост. Престол уповажив бенедиктинського опата Аврелія Stehle (з Пенсильванії) урядити катол. університет в Пекінгу. Новий університет буде підданий Пропаганді. В чотирох роках має бути готовий. Католиків Сполучених Держав завізвано достарчити потрібних грошей.

Палестина. Дня 1./IV. с. р. в урочистий спосіб отворено жидівський університет в Єрусалимі.

Росія. Неуспіх антирелігійної пропаганди. Для підсилення та об'єднання антирелігійної пропаганди большевики організували в Москві „Общество друзей газеты „Безбожник“, яке мало відкрити на провінції свої філії. Однак успіх цієї пропаганди невеликий, і в 1925 р. „Безбожник“ буде виходити в скороченому вигляді.

Виступи католицького духовенства. Радянська преса в останні часи звертає багато уваги на виступи деяких католицьких священників у Радянській Росії. В Витебську настоятель костела Св. Варвари кс. Хшонович опублікував в радянській пресі заяву про те, що добровільно складає з себе чин на знак протесту проти політики католицького духовенства в Росії, яке він обвинувачує в контрреволюційній діяльності й аморальності. Хшонович, як пише рад. преса, має виступити з брошурою, в якій ніби-то викриє „Контрреволюційну діяльність та життя архієпископів Цепляка й Роппа“.

Другий католицький священник, широко знаний в Росії росіянин о. Николай Толстой, надрукував в одеських „Вістях“ відкритий лист до Папи. В листі цьому він каже, що теперішня політика польського католицького духовенства в Росії дуже шкодить інтересам католицької Церкви. Польське духовенство в СРСР, як твердить о. Толстой, цілком залежить від польських дипломатичних представників і єсть знаряддям польської польонізаційної політики. О. Толстой висловлює ту думку, що тепер Росія лекше, як коли інде, могла би приєднатися до Риму, але перешкоджує цьому політика польського клиру, що керує життям католицької Церкви в СРСР. О. Толстой закликає Папу призначити в Сов. Росію католицьких єпископів, які підлягали би безпосередньо Ватиканові. (Дух. Бес.)

Румунія. Встановлення патріархату. Синод автокефальної румунської церкви 7/II. с. р. рішив установити патріархат в румунській церкві. Гідність патріарха надасться букарештенському митрополитові з титулом „Ар-

хієпископа Угро-Волоського і Патріярха Румунського". Теперішній патріярх, Мирон Кристі при тій нагоді висловив такі побажання: 1) щоби як найбільше число молодих румунів виїздило на захід для студіювання богословія; 2) щоби в Букарешті реорганізовано богословський факультет, доповнюючи його катедрами словянської і грецької літератури; 3) щоби засновано академію східно-православної музики; 4) щоби для пам'яті про сю подію вибудовано величний собор.

Відновлення бесарабської митрополії. В зв'язку з установленням патріярхату має наступити реорганізація устрою православної румунської церкви. Проводиться встановлення кількох митрополій — між ними й бесарабської. Після прилучення Бесарабії до Росії в 1812 р. була там установлена митрополія, але після смерті першого митрополита Гавриїла Бадулеску, митрополита більше не назначувано. В Бесарабії налічується тепер 55 міських і 927 сільських парохій з 1082 церквами та 1127 священниками.

Гноблення конфесійних меншостей в Семигороді. „Не дай Боже із Івана пана“ — а в Румунії „із цигана став пан“... З усіх нових держав у Румунії „іногородцям“ має бути найгірше. Американський комітет, який досліджував стан релігійних меншостей в Семигороді, видав справоздання, в якому говориться: „якщо не знайдеться якогось порішення нинішніх проблемів расових, язикових, релігійних і економічних, то Семигород останеться найнещасливішою країною в Європі, і безнастанно становитиме небезпеку для світового мира“. „Семигородод виставлений на немилосердний утиск румунського правительства. Протестанти і католики є жертвою переслідування і тиранії“. Ствердження комітету румунський уряд просто заперечив (се чудова одерна метода!). Дещо однак признав, як пр. се, що кожду особу, про яку урядник ствердить, що вона є румунської народности, силоміць записується як православно... От як панують вчорашні гельоти! Алеж відвічна Немезіс не подарує їм сього.

Туреччина. Прийшло до порозуміння між Туреччиною й Грецією в справі царгородського патріярхату.

Туреччина згодилася, щоби царгородський патріярхат дальше оставав в Царгороді та що члени св. Синоду не будуть підлягати виміні. Одначе Туреччина жадає зложення теперішнього патріярха й вибору нового, на що Греція згодилася.

Україна. Доля лаврських цінностей. Президія Всеукраїнського Виконкому ухвалила передати сконфісковані в Київопечерській Лаврі цінности до розпоря-

димости „Комісії для несення помочі безпритульним дітям.“ Але фактично до тої Комісії попала лише незначна частина відобраних цінностей, — більша частина дісталася київським чекистам з Коганем-Івановим на чолі.

Релігійний процес в Житомирі. В Житомирі відбувся на днях процес проти релігійної секти Каламарчука, якого його секта уважає за Христа. Секта вірить, що син Каламарчука походить від Богородиці і буде жити 1000 років. Каламарчук проповідує, що одноженство це гріх, діти то нечистий плід, а тільки бездітні можуть бути спасені. Окрім Каламарчука обвинувачений другий член секти, Цимбалюк, який згідно з наукою секти спалив своїх четверо дітей.

Релігійна секта діточого цілопалення. На радянській Україні в Одещині відкрила влада релігійну секту, яка пекла живцем дітей з метою лікування спеченим мясом усіх можливих недуг. Виявилося, що секта була велика та що таких жертв діточого „цілопечення“ було не мало. Секта лікувала дітей також і іншими методами, бо члени її відрубували здохлому коневі голову та варили її цілу. Вивар давали пити дітям та купали їх у ньому.

Ось куди заводить релігійний інстинкт, коли його не розвивається нормально. Дурні чари й огидні практики засіди були вислідом релігійного виродження.

Франція. Новий уряд Пенлеве не буде звивати посади представника французької влади при Ватикані.

Чехословаччина. В праській парламенті поладнано справу обходження св. т. Всі католицькі свята державою признані, а крім того установлено державними святами: день св. Кирила і Методія таї день Гуса. В народних і виділових школах запевнена є наука релігії в 2 годинах тижнево. Учеників в клясі не сміє бути понад 40.

Греко-католицька каплиця в Ольомунці. Дня 22. марта с. р. посвятив в Ольомунці прашівський гр. кат. єпископ др. Діонізій Няраді в ольомунецькій семінарії гр. кат. каплицю, щоби було можна гр. кат. богословам і священникам, на ольомунецькому богословському факультеті студіючим, брати участь в богослуженню по нашому обряді. В Ольомунці перебуває гр. кат. священник Ігор Соколов, котрий хоче зорганізувати гр.-кат. церковну громаду між російською еміграцією і так працювати дальше для зєдинення церков.

Всячина.

На поміч „Голодному Селу“. Дня 15. березня с. р. на Ширшій Краєвій Нараді українських громадських діячів покликано до життя Краєвий Комітет Допомоги „Голодному Селу“. Комітет має на цілі збирати грошеві й матеріальні датки, розділяти їх між потребуючих помочи, як також удержувати бюро правної поради в податкових справах. Всюди повинні повстати Повітові й Сільські Комітети Допомоги „Голодному Селу“. Грошеві пожертви треба висилати до Краєвого Комітету на адресу: Центральний Кооперативний Банк (Краєвий Союз Кредитовий), Львів, Ринок 10 (число конта книжечки 14000). Пожертви in natura задержати покищо в себе, повідомлюючи Краєвий Комітет. Письма до Краєвого Комітету адресувати: Волод. Целевич, Львів, Ринок 10. Обов'язковим датком є: одноденний заробіток. Сподіємося, що наші оо. душпастирі возьмуть діяльну участь в тій акції, ратуючи наше населення, на яке, крім інших хрестів, сього року задля неврожаю впав ще й хрест голоду (в деяких місцевостях дуже прикрий).

Науковий зїзд в справі орієнтальних студій. За згодою св. Вітця в днях 12—16. липня с. р. відбудеться в Любляні (Югославія) науковий зїзд в справі орієнтальних студій. Відчити матимуть оо.: d' Herbigny, Sprail, de Meester, Janin, Salaville, Viller, Višošević, Grivec і ин. (о. Вішошевіч, Хорват, гр. кат. обряду, який через довший час пробував в Галичині в чині оо. Василян, тепер є ректором гр. кат. дух. семинаря в Загребі).

Похвальні такі зїзди, однак — се годі промовчувати — вони до нічого в практиці не доведуть. Зерном для практичних успіхів є практика. А така практика, яка в нас розвивається від повстання Польщі, кидає колоди під ноги унії. От над тим нехай би призадумались учасники зїзду.

Священічі покликання на Западі. Ось що пише Przegląd Powszechny з р. 1924. ч. 1, стор. 94 в статті „Powołania duchowne zagranicą“. В 1920 р. 4 провінційальні семінарі і 3 дієцезальні, в яких виховувано священників для 95 єпархій полудневої Італії (3.800 парохій, 10 мільонів католиків), числили ледве 36 семінаристів з вищими священнями. В тім самім році в півн. Італії Турин мав 10 діаконів і субдіаконів, Фльоренція 7, Генуя, 4, Венеція і Болонія — ані одного. Виїмково медіолянська дієцезія і Люка мають достаточне число і семінаристів і священників.

Значно гірше під тим оглядом є в Португалії. По 1910 р., по провалі монархії і переведенню розділу церкви від держави, семінарі, що передше числили 100 до.

120 питомців, стали майже вилюднені: з року на рік число питомців в кожній семінарії важилося між 25—30. А брак священиків є страшний; один священик обслуговує 4 або 5 парохій. Від 1910 р. до 1921 число висвячених єреїв не переходить 27 на цілу Португалію.

В Чехії, в Празі, де перед війною семінар числив 150 питомців, по війні число спало до 35.

Епархія Загреб в Хорватії на 1 мільон 400 тисяч католиків має ледве 15 кандидатів до духовного стану. В р. 1910 *Congres de l'Alliance des Séminaires* числив 6.530 питомців в цілій Франції; в протязу 5 літ число семінаристів зменшилося майже до половини в порівнянні з 1905 р. (в якому число священиків в Франції дійшло до висоти майже вистарчаючої). Війна ще більше погіршила положення. Питомці і священики полишили на полі борби до 3000 трупів. В виду тих страт криза значно побільшилася. Ось як пише єпископ Eyssantier з La Roche в пастирському листі до вірних в 1921 р.: „83 єреїв стратили ми в часі війни, з того 25 на полі слави. В протязу сего часу ані одного єрея не висвячено. В порівнянні до 1891 р. дієцезія числить о 131 священиків менше. Число парохій без постійного пароха доходить до 230. Семінар, що 1866 р. числив 90 питомців, а в 1913. лиш 10, нині по 7 літах безділности, згромадив ледви 40 кандидатів“. І майже нема дієцезії (за виємкою свіжо прилучених Мец і Страсбург), деби положення під цим оглядом було краще: Reims за останніх 10 літ стратив 144 єреїв, а нових прийшло 26; в Clermont вмерло 96, прибуло 2; в Verdun 86 умерло, висвячено 2. Найбільше поразення поніс Lyon: 57 єреїв і 91 семінаристів впало на війні, 200 вмерло на парохіях, а не висвячено ані одного за послідних 5 літ (*Documentation Cath.* t 5, ст. 46—52). Один з катол. журналів, що виходить в Тулузі, подає, що на 36.258 парохій в цілій Франції 9.047 не мало священиків в 1919 р. Нині обчислюють в приближенню, що 10.000 парохій в Франції остає без духовної опіки. Як видно з чисел, Франція на цім полі зробила рекорд. Католицькі дієцезії в інших державах Заходу не переходять тої кризи в такій острій формі, як Франція; мимо того маємо всюди, навіть в Бельгії, дається відчутти поменшення покликання до священства. Деякі потішаються, що то все наслідки війни; час буде для них найліпшим лікарем. На жаль, пововнні роки не принесли ніякої поправи; видно з цього, що зло лежить десь глибше, а війна була для нього лиш нагодою до запуснення глибших корінів в суспільности. Се дає багато до думання!

Двообрядові місіонарі працюють. Довідуємося з виленських часописів, що осідком двообрядових місіонарів є Альбертин під Слонімом на Білій Русі (розуміється: на „kresach“). Місіонарями цього „дволичного“ уніяцтва є два єзуїти: Ks. B. Bourgeois, француз, і ks. M. Malinowski, поляк. Не знаючи білоруської мови, вони проповідують по російськи, на що жалуються деякі виленські часописи.

о. Ільків про наше жонате духовенство і целібат. На соймі 25. III. с. р. при нагоді дебати над конкордатом „хлібодський“ посол о. Ільків (целібс) говорив таке (подаємо за „Ділом“ ч. 73. з 2. IV. с. р.): Він зазначив, що конкордат не звертає достаточної уваги на місію й заслуги уніяцького духовенства. Та це вина самого духовенства, яке далося втягнути у вир політики. Воно наразилося на підозріння, що улагоджує тайні зібрання у св. Юрі у Львові, через що в Римі найшли лекший послух ті, яким інтереси того духовенства так дуже не лежали на серці. Підчас пошести тифу латинські духовники радо спішили з помічю вірним, а греко-католицькі духовні, будучи жонатими, відтягалися. І ця обставина причинилася до неприхильного відношення Риму до уніяцького духовенства. Тому питання заведення целібату для греко-кат. духовенства є незвичайно актуальне, бо безжонне духовенство представляє собою більшу боеву вартість. А яке згіршення не раз було, коли священнічі сини голосили не раз по сільських читальнях інші принципи, як їх батьки з проповідниць. Та положення жонатих священників в переходовому часі до моменту заістнування загального целібату повинно бути забезпечене.

Ільків поставив резолюції, в яких просить уважливости польського уряду для жонатого духовенства, обтяженого родиною, при здійснюванні земельної реформи в обсягу церковних земель; парохії, зайняті жонатими священниками до хвилі обсади їх целібсами повинні бути винятково трактовані. В другій резолюції Ільків просить уряд, щоби він в інтересі гр.-кат. церкви і її духовенства в порозумінні з Римом і єпископами не ставив перепон що до заведення целібату. В кінці з інших резолюцій годиться згадати виставлене домагання заспокоєння духовних потреб уніяцьких жовнірів польської армії.

Сойм прийняв резолюцію про целібат (себ-то не буде „робити перепон в заведенні целібату“) і резолюцію про заспокоєння духовних потреб жовнірів. За те відкинено резолюцію про ревіндікацію гр.-кат. духовної семінарії у Львові.

Крім того сойм прийняв багато комісійних резолюцій, що торкаються виконавчих розпоряджень до конкордату, які мається видати на протязі двох місяців, дальше переговорів про знесення приватного патронату, упорядкування оплат за церковні послуги, розтягнення опіки над польськими католиками поза межами держави, емеритального випosaження священників-емеритів і т. и. Крім того прийнято резолюцію про наділення землею органістів і захристіанів (себто дяків і паламарів), взагалі церковної служби. —

о. Ільків є барометром польської політики відносно українських проблемів. Що він говорить, не говорить сам від себе — його „наустиша“; а він за се прийняв, що звик приймати, як ті жовніри, що стерегли гробу Христового.

Ганебне очернення, кинене на наше жонате духовенство перед польським соймом, було би дуже болюче, колиб не було висказане о. Ільковом, який для нашої суспільности є „символом продажности“, і з тою „славою“ піде в історію українського народу. Тому й не вважаємо за потрібне опрокидувати се ганебне очернення. Вважаємо се за низше нашої гідности. Гекатомби жертв наших священників, що від 1914 р. померли на заразливій хороби, говорять самі про себе — одначе, розуміється, тільки до людий доброї волі. А звісні нам навіть такі приміри, де наш душпастир обслуговував також латинників і заразився пошестною недугою, та помер. Оборона „боєвої вартости безженного духовенства“ передовсім не лицює о. Ільковови. Вінжеж для нашої суспільности є якраз відстрашачим приміром целібса. Але — целібатна реформа в нас має просто „пеха“: що хтось вирветься в її обороні, то ще більше її знеславить. Яку „боєву вартість“ представляє собою о. Ільків, се в нас усі знають. Не знають же хиба того, як то теперішній о. Ільків, посол, во время оно „штурмував“, щоби дістатися до духовн. семинаря: встав на коліна перед молоденьким префектом (либовь своїм ровесником), ноги йому обхопив і благав — так, що молоденький префект стидався за себе і за кандидата — по причині його незвичайної „боєвої вартости“.

Розпорядки старостів. До нашої Редакції напливають зарядження старостів, в яких вони домагаються від наших парохіяльних урядів виставлювання метрик вже не в латинській, але в правдивій польській мові (отже видно поступ!). Так пр. староста в Тернополі до всіх гр. кат. парох. урядів розіслав обіжник (ч. 8078/6 з дня 16 III. с. р.), в яким, покликуючися на „ustawę językową“ (нова фортеця для „szlachciców na zagrodzie“ т. є. пп. старостів), повчає гр. кат. парох. уряди, що на метриках дуже часто знаходяться „ruskie“ написи (друки), підписи, печатки і т. д.,

що „wykracza przeciw ustawie językowej, a w dodatku utrudnia tok urzędowania . . .“ І грозить: „Spostrzeżone usterki i niewłaściwości muszą być bezwarunkowo usunięte pod zagrożeniem skutków administracyjno-karnych“.

Дивна отся практика, яку тернопільський староста хоче накинути „язиковій уставі“: атже та „устава“ 1) ніщо не говорить про урядову мову гр. кат. парох. урядів; 2) припускає вона українське „толковання“, якщо сторони собі того бажають — але п. староста собі того не бажає, і баста!

Єзуїти. На підставі „Catalogus provinciae Austriae societatis Jesu anni MCMXXV“ чин Єзуїтів, яких генеральним препозитом є о. Володимир Ледоховскі в Римі, тепер числить 18.718 членів: 9052 священиків, 5472 схолястиків і 4194 коадьюторів. Приріст з огляду на попередний рік виносить 414 членів. На місіонарських територіях є 2061 членів (1341 священиків, 261 схолястиків і 459 коадьюторів). Найсильнішою є іспанська провінція (батьківщина Єзуїтів), найслабшою італійська.

Визнання автокефалії православної церкви в Польщі. Царгородський патріархат дня 13. падолиста 1924. р. визнав православну церкву в Польщі за автокефальну. От нема то як примховата доля: деякі люди стають проти своєї волі „панамі“. А російський патріарх Тихон, як пишуть, ще й своєму тестаменті не годиться на автокефалію православної церкви в Польщі.

Смерть патріярха Тихона. Дня 8. IV. помер в Москві перший по часах царського режиму патріярх московської православної церкви. Від смерти останнього московського патріярха Адріяна (1700) патріярхів не було. Від 1700 р. до 1721 р. не було нічого, що репрезентувало би верховну вярхію тої церкви. В 1721 р. цар Петро I ввів на місце патріярха „синод“.

Револуція змела весь старий режим, не пощадила й синоду, й тоді московська православна церква в часах большевицького перевороту вибрала патріярхом Тихона.

Тихон (Василь Іванович Бєлявин) походив із священичої родини. Родився. 1865 р. Духовну освіту одержав в псковській духовній семінарії та Петербурській Духовній Академії. Потім вступив до монашого чину під іменем Тихона. В 1897 р. став єпископом-вікарієм холмсько-варшавської дієцезії. По році їде до Америки на становище американсько-аляського єпископа. В 1907 р. повертає до Росії на становище ярославського архієпископа, а в 1916 р. став московським і коломенським митрополитом.

В часі большевицького перевороту із трьох кандидатів стався патріярхом Тихон.

„Голос дяків“. Від 1. IV с. р. виходить у Коломиї становий дяківський двотижневик „Голос дяків“. Видає видавництво „Запорожець“ в Коломиї. За редакцію відповідає Нестор Вовчук, дяк. Часопис, оскільки можна судити по перших двох числах, редагований інтересно і річево. Треба одначе побоюватися, щоби видавництво „Запорожець“ не надало часописови радикальної закраски. Священики повинні остерегти дяків.

Ложечка чи пальці? До статті о. Престашевського мущу примітити:

В р. 1884. зараз по прийнятті презвітерату, призначено мене зі Службою Божою до жіночого заведення св. М. Магдалини у Львові, на котрій я причащав около 100 каянниць гр.-к. обряду — ложечкою, почім спожив я як слід решту св. Причастія, і живу до нині здоров. Алеж там була поміж причащаючимися, так сказатиб, сама есенція можливих злочинниць давних і нових з міліярдами всіляких бакцилів і мікробів. Я спожив не вино і хліб, але Пресв. Тіло і Кров Господа Нашого Ісуса Христа, що чейже предвидів той спосіб причастя і по криміналах. Провидіння для віруючого „все може“ перемінити.

Спосіб подавання св. Причастя в нашім обряді мавби бути для інтелігентних людей „відражаючий“ — се трохи чи не гіпербола. Змінимо спосіб той, а відтак стане „відражаючим“ клякати коло кожуха, хлопської свити — знайдеться все вимівка, тим, що її шукають, аби тільки не сповнити свого обовязку. Вониж остаточно моглиб клякати до Причастя перед иншими перед самим Престолом. „Ложечка чи пальці?“ ой ті пальці, правда „старші як відельці“, але все таки беремо цукор мілкий не пальцями, а ложечкою, а сіль кінцем ножа. У Відні читав я написи коло складу яблук, помаранч, солодошів „Nicht tasten“ — „nicht mit der Hand greifen!“ А як хто діткнувся пальцями, то вже і мусів заплатити — вже другий, що бачив то, не купивби... То вже хіба грей мусівби вчитись „manicure“ і то все о тім памятати — і ще і тоді інтелігент, що шукає вимівки готов сказати: „я з чужих пальців не приймаю“ (а ще як „табачник“ або налоговий курець „з пальців“ бувби саме тим подаючим греєм). — Дивує мене, що в Тироли в місцевости Гірлян (bei Ernan), як подає о. Престашевський, якийсь монах і священник видячи причастіє в нашім обряді виразився „das ist ja abscheulich“, а чи він не бачив, як монахи або священники, як много инших світських в дорозі по реставраціях пють пиво, вино з тих самих посудин, з яких може перед хвилию пив якийсь „мікробоносець“, а може сіфілітик. А звісна річ, що услуга в поспіху не дуже то дбає о дезинфекцію посудин. А чи не бачили не-

раз ті монахи в костелах на святого Івана — як пють вірні з одної чаші не Тіло і Кров Гда Н. І. Христа, але тільки вино — на спомин весілля в Кані Галилейській, і то їм не було „abscheulich“? А може і той священник, який побоявся якоїсь слабости, був деколи в реставрації або бодай на приймах в домі якого сифілітика? Пощо все складати на св. Причастіє? Трохи побожної рефлексії! Аби „хтось третій“! не тішився, коли будемо чимраз більше „бабратись“ в квестії мікробів,

Мене вчили, що не вільно ложечки обтирати по кождім поодинокім причастію, а то можливе тоді неосторожне спричинення упадку на землю частиці, яка случайно лишилася під ложечкою, або таки при березі ложочки.

Пропонована перегорода чаші на 2 половини не відповідна, бо все таки по причастію всіх остане в одній половині часть Крови, а в другій части (окрухи) Тіла. Трудність в спожиттю: зачну від „Крови“, висиплються окрушки „Тіла“; а зачну від „Тіла“, виточиться на лице „Кров“. А так на разі треба оставити все, як є — а коли вже захочеться кому в часі тих незчисленних реформ — реформувати ще і ту, то раджу таки у Львові уладнати Комісію, яка устно справу передискутує, узглядняючи обі статті Вп. о. Престашевского і мою, а тимчасом прошу світлу редакцію „Ниви“ ще помістити той раз, що ту подано з тим, що дальші примітки має відсилатися не до „Ниви“ до уміщення їх, але до редакції „Ниви“ для передачі майбутній комісії.

о. Теодор Цегельський.

Протестантський світовий собор. Сього року в днях 11—30. серпня протестанти мають зіхатися до Штокгольму на перший свій світовий собор. Надіються, що на тім соборі будуть заступлені всі христ. конфесії, крім католицької. Православні обіцялись приїхати. На соборі не буде розправлятися про догматичні правди, тільки про спільні христ. засади практичного життя.

Православний богословський факультет у Варшаві. Як ми вже донесли, дня 8 П. с. р. в урочистий спосіб відкрито при варшавському університеті „факультет православної теології“. Як виглядає сей „богословський“ факультет, се найкрасше ілюструє склад його професорів і предмети, які вони викладають. Отже: Ордин. проф. В. Гандельсман: Вправи в лат. мові (2 год. тижнево).

Проф. В. Смоленські: Релігійні відносини в Новій Польщі (2); старославянська граматика (2). Проф. С. Слоньські: Словянський просемінарій (2). Проф. Б. Брудзінські: Історія польської літератури XVII ст. (2); введення в історію польської літератури (2). Проф. Ф. Зелінські: елінізм

і юдаїзм (1). Митрополит Діонизій : пастирське богослов'є православної церкви (6). Проф. Кроківіч : Грецька історична грамати́ка (2). Проф. Др. В. Татаркевич : філософічний семіна́рій (2).

І ось се називається „богословський“ факультет ! Митрополит Діонизій викладає по російськи, а всі інші професори по польськи. „Духовна Бесіда“ (ч. 4. з с. р.), відки беремо сі інформації, висказує бажання, „щоб на частину кафедр були покликані українські професори“. Певно, що *такого* „богословського“ факультету під кожним оглядом на цілому світі нема.

Кооператива „Священнича Поміч“ в Станиславові
Із печатаного „Звідомлення“ сеї кооперативи (3 марта 1925) довідуємося, що вона має 81 членів, на уділи зложено 210 зол. (стидно мало, бо випадає навіть не по 3 зол. на одного члена!). На Заг. Зборах порішено, щоби уділ виносив 25 зол. Оборотовий капітал виносить 340 зол. 29 сот., а зиску (на вині) було 572 зол. Чи не чудовий зиск — тільки треба рушитися і зложити бодай 25.000 зл. Тоді щось буде можна зробити.

На церков у Києві зложили (дальше): о. Степан Ратич 10 зол., о. А. Сумик 5 зол., о. Филиповський (збірка) 40 зол.

До Всч. і Впр. Духовенства. Подаємо до ласкавого відома, що узглядняючи загальну грошеву скруту приймаємо членські уділи в довільних ратах. Один уділ виносить 20 зол., вписове 5 зол., — разом 25 зол.

Крім вписового й уділу треба іще **конечно** прислати підписану **деклярацію** вступлення в члени.

Всіх Впр. Отців, що прислали гроші, а не прислали такої деклярації, просимо о чим скорше її надіслання, бо інакше не можуть бути втягнені в реєстр членів.

Просимо вибачення, що **уділові книжечки** доручаємо поодиноким членам тільки **принагідно**; правильно не висилаємо їх по причині високого порта. Інтересовані Впр. Отці звольять собі їх відібрати в нашім бюрі, чи то при нагоді самі, чи через своїх посередників.

Письма і гроші слати ласкаво на адресу: Свщ. кооп. „Власна Допомога“ Львів, вул. Домініканська, 11.

Подаємо до відома, що 1. ч. „Ниви“ з с. р. вже не маємо на складі.

Адміністрація.

Ч. 11/Орд.

Позволяється печатати.
Львів, дня 8. мая 1925.

† Андрей
Митрополит.

Редактор-видавець О. Д-р Гавриїл Костельник.

ДРУГИЙ ВІДДІЛ:

Гомілетична форма.**§ 15. Поняття гомілетичної форми.**

Гомілетична форма або представлення лежить у випрацюванні і уділенні людям гомілетичного предмету. Як вибір предмету науки, так і її форма має на меті освячення чоловіка; через те мусить вона бути того роду, щоби чоловік міг подану науку вповні пізнати й взяти її як правило свого ділання. Для того треба Божу правду пояснити і доказати: представлення мусить бути ясне і основне. Божу правду треба даліше так представити, щоби вона сильно поділяла на чоловіка, щоби викликала в нім християнську надію і боязнь, любов Бога і висших дібр, щоби чоловік відвернувся від злого, щоби доступив святости і правдивого супокою. З огляду на серце мусить бути проте представлення повне чуття. Вкінці треба Божу правду або Божу волю так представити, щоби вона вплинула і на волю чоловіка та спонукала його сповняти добрі діла, с. є. представлення мусить бути з огляду на волю плідне і практичне.

Гомілетична форма є внутрішня і зовнішня. Внутрішня форма, або вибір обіймає розвинення і диспозицію, зовнішня форма або уділення, подання предмету обіймає з'одягнення того предмету в слова (стиль) і виклад його (виголошення і акція).

Перша глава. Внутрішня форма або випрацювання гомілетичного предмету.**І. Член. Розвинення гомілетичного предмету.****§ 16. Поняття і ціль розвинення.**

Розвинення (переведення) гомілетичного предмету лежить у доцільнім виборі і приміненні відповідних орудників та доріг, щоби через те релігійна правда могла стати для розуму ясною і основною, для серця повною чуття і сили, для волі плідною так щоби слухачі правду пізнали, її полюбили і виконували. Через те розвинення гомілетичного предмету має насамперед на цілі: а) поучення розуму, б) порушення або приєднання серця і в) нахилання волі; вкінці освячення чоловіка вірою, любов'ю і виконанням Божої правди.

А. Поученнє розуму.

1) Ясність представлення.

§ 17. Поняттє і конечність ясного представлення.

Кожду правду, котра має ділати на чоловіка, мусить він насамперед пізнати. Пізнати правду значить знати її зміст; пізнання є яснє, коли зміст правди так основно представлений, що легко можна її відріжнити від кожної иншої.

Загалом кожда правда повинна бути ясно представлена; щойно через докладне пізнання правди ми набираємо переконання про неї і щойно тоді може вона вплинути на наше серце й волю.

В конкретних випадках ясність є більше або менше конечна. Те, що слухачам і так яснє, не треба більше пояснювати; зате треба пояснити те, що потребує пояснення, а саме: 1) такі поняття або правди, про котрі знаємо або припускаємо, що вони слухачам, бодай більшій їх часті, є незнані будьто тому, що вони їх пояснення ще не чули, або його знов забули. Так пр. треба завсїгди наново пояснити, коли сього вимагає предмет науки, археологічні або літургічні питання, котрі легко забуваються, а без котрих годі зрозуміти деякі місця св. Письма; 2) такі поняття і правди, що мають особливше значіння для релігійно-морального життя, без розуміння котрих те життя булоби неможливим або мусілоби остати незвершеним; сюди належать так звані основні правди християнської віри, як про пресв. Трійцю, божество Христа, діланнє св. Духа, призначеннє чоловіка, середники до його осягнення; 3) такі поняття і правди, про котрі є поширені мильні погляди і на котрі, якраз для того, нападають часто вороги віри, пр. чеснота, свобода, честь, любов, щастє, поступ або наука про церкву, про почитаннє святих, про пости; 4) є ще багато звичайних церковних слів, котрі своїм значінням різняються цілковито від значіння в буденнім життю і через те потребують пояснення, пр. „друге родженнє“, оправданнє, надолженнє, ласка, світ, тіло, дух, умертвленнє, смерть, життє, спасеннє.

§ 18. Середники ясного представлення.

І. Поясненнє.

Середники, що служать до ясного представлення якоїсь правди, є двоякого роду: властиве поясненнє і у з м и с л о в л е н н є.

Властиве пояснення є або пряме і тоді зовється буквальним чи предметовим поясненням, або непряме через противенство.

а) Буквальне пояснення лежить у тім, що ми якийсь висказ, суд або поняття віддаємо іншими, слухачам більш знаними словами. Щоби сей рід пояснення міг свою ціль осягнути, конечно, щоби ті слова, котрими слухачам поясняється висказ, суд чи поняття, були для них дійсно зрозумілими, щоби їх змісл відповідав вповні зміслови пояснюваного висказу, суду чи поняття. Слово, котре мається пояснити, не повинно приходити в поясненню. До буквальних пояснень належать також парафрази, котрі віддають змісл іншими словами, не перериваючи ходу бесіди, пр.: „Одягніться в Христа“, наслідуйте його, будьте лагідними як Ісус, сердечними як Ісус.

б) Предметове пояснення лежить у тім, що ми подаємо ціхи пояснюваного поняття. Сі ціхи можуть бути або суцні або випадкові. Коли в поясненню приходять самі суцні ціхи, котрими пояснюваний предмет відрізняється від кожного иншого, тоді зовється воно льогічним; коли воно містить в собі також випадкові ціхи, тоді називаємо його реторським. До льогічного предметового пояснення належить: 1) дефініція, котра лежить в докладнім наведенню суцних ціх поняття, пр.: гріх се свідоме і добровільне переступлення Божої волі; 2) дистинкція, котра підносить розрізняючі ціхи подібних понять, пр.: очернення се приписування ближньому гріхів, котрих він зовсім не допустився, а обмова се розголошення дійсних промахів ближнього без потреби. До реторського предметового пояснення належить: 1) з'ясування. Воно лежить у докладнім представленню одної або більше ціх поняття; пр. коли ціху видимого знаку в поняттю св. Тайни так поясняємо: „Кожда Тайна має щось внішнього, щось, що видимо, що чуємо. Ви бачите пр. як священник при Тайні Хрещення поливає голову хрещеного водою і чуєте слова, що їх при тім вимовляє. Ви бачите в Найсв. Тайні Евхаристії білого, чотиригранного агня, котрого можна дотикатися. Так само є при інших Тайнах. При кожній є щось, що ми бачимо, чого дотикаємося, що зміслами помічаємо. Се є той видимий знак при св. Тайні.. 2) Описання. Се є конкретне, доволі означене представлення предмету наведенням його прикмет і ціх. З'ясуванням суцних і несущних ціх дає воно рівнож образ предмету так, що ми можемо його, як то кажеться, зміслами поняти. Таке описання дає пр. св. Павло (І. Кор. 13, 4 сл.), щоби унагляднити єство любови. Подібно можна пояснити і унагляднити терпеливість, лагідність, гордість, ласкімство. Коли описання відзначається особлившою живістю

і наглядністю, називається зображенням; зображення прикмет поодиноких людей, їх способу думання і обичаїв називаємо характеристикою. Удалі характеристики, що малюють вірно й живо життя та людей і спонукують людей призадуматися над собою, мають особливше значіння.

Усі пояснення релігійних понять і правд повинні бути в дусі Церкви; даліше повинні бути: а) правдиві, с. в. повинні містити тільки такі ціхи, що відповідають справді пояснюваному предметови, пр. ложне булоби пояснення відпусту: „Відпуст се відпущення гріхів“, бо така ціха не відповідає відпустови; б) повні, виразні і докладні; вони мусять подавати усі ціхи, що є конечні до належного представлення пояснюваного предмету, а передовсім такі, що його відріжнюють від інших подібних предметів; мильні булиби пр. такі пояснення: „Відпуст се відпущення кар“, або: „В Тайні Покаяння відпускаються сповнені гріхи“, бо в першій випадку не достає ціхи: „до часних кар за ті гріхи, котрих вічна вина і кара вже відпущена“, а в другім випадку: „після хрещення сповнених гріхів“; в) належно упорядковані, як сього домагається природа річи, логіка і понятливість слухачів; так пр. при пояснюванню „безкористолюбної вірності у званні“ природний порядок вимагає пояснити вперед, що таке „звання“, відтак „вірність у званні“, а вкінці „безкористолюбність“ у тій вірності свому званню.

Основність представлення.

§. 19. Поняття і конечність основного представлення.

Завданням церковного учительського уряду не тільки так виложити зміст християнського обявлення, щоб його слухачі зрозуміли, але старатися також про те, щоби слухачі про правду того обявлення переконалися. Про правду якогось твердження переконатися, значить, пізнати причини, що говорять за його правдою і спонукують признати ту правду. Такі причини називаємо доказами.

Чи голошену правду треба доказувати, се залежить: 1) від предмету і ціли викладу і 2) від спосібностей, відомостей, потребі переконань слухачів. З огляду на слухачів докази потрібні передовсім: а) коли їм не достає основного переконання, коли між ними є сумніви, а головнo блуди і ложні переконання; б) коли йде о релігійну, певну і важну правду, від котрої залежить вічне спасення чоловіка, як пр. о *dogmata necessaria necessitate medii vel praescripti* і о інші науки, що серед певних обставин мають великий вплив на

віру і обичаї (пр. читання заборонених книжок). Шкідливе є надмірне нагромадження доказів, бо воно може легко якраз викликати різні сумніви і ложні погляди на віру. Не потрібне знов доказування там, де й без того є основне та сильне переконання.

§ 20. Середники й методи основного представлення.

Про якусь релігійну правду можемо переконатися позитивною або негативною дорогою. Позитивна дорога лежить у тім, що ми дотичну правду до казуємо с. в. наводимо причини, на котрих вона опирається і котрі виказують її предметову реальність. Негативна дорога лежить у тім, що ми усуваємо перепони (сумніви, заміти, пересуди), що противляться переконанню. Першу дорогу зовемо до ка зу ва н н е м, другу з б и ва н н е м. Від основності й повноти обоїх залежить сила переконання у слухачів.

§ 21. Доказування.

Доказування має подати причини, з котрих показується предметова реальність релігійних правд. Сі причини можна брати з отсих жерел: з Божого об'явлення, з розуму, з історії, з досвіду, зі свідості учених і побожних людей. Відповідно до того розрізняємо докази з об'явлення, розуму, історії, досвіду і авторитету.

1) До ка зи з о б'я в л е н н'я. Докази з об'явлення є двоякого роду: докази зі св. Письма і з передання.

До ка зи зі св. Письма займають в релігійних науках перше місце, бо вони, оперті на Божім слові, дають більшу певність, як всякі інші докази, що опираються на виводах людського розуму. До того причинається ще й та обставина, що многі релігійні правди не дадуться jinakше доказати, як тільки висказами св. Письма, а нарід, переконаний сильно про правду св. Письма, кладе на ті докази найбільшу вагу. Для того проповідник, як учитель об'явленої правди, повинен наводити докази зі св. Письма; бо хочби його розумові докази були не знати як ясні і переконуючі, то ніколи не будуть вони мати такої певності, як докази зі св. Письма. З тої причини покликають ся і Спаситель і Апостоли на Старий Завіт.

При уживанню доказів зі св. Письма повинен проповідник придержуватися таких засад: а) наводити тільки такі місця св. Письма, в котрих лежить дійсно доказуюча сила; б) наводити тільки місця класичні, котрі в данім випадку є найвідповідніші; в) вибирати по можності такі місця, котрі для слухачів є ясні, або котрі

можна легко пояснити; г) не наводити за багато місць св. Письма, бо се утрудняє спам'ятання і ослаблює увагу; д) місця св. Письма треба наводити дослівно й докладно; коли наводиться місце не зовсім знані і зрозумілі, треба їх докладно пояснити.

2) Докази з церковного передання. Після св. Письма займають докази з церковного передання головне місце. Проповідник повинен отже в своїх науках покликуватися на передання. Місця з церковного передання повинні бути короткі, ясні і не численні. Досить навести одно або два клясичні місця, що відносяться до правди, котра є предметом науки.

3) Розумові докази. Розумові докази се заключення із загально прийнятих правд. Сі докази в церковних науках дуже пожиточні. Св. Письмо і св. Вітці часто їх уживають. Розумові докази потрібні особливо в наших часах. Невірним мають вони доказати достовірність об'явлення, і показати, що об'явлена правда відповідає вимогам здорового розуму та що сам розум чоловіка чує потребу об'явлення. Ложновірцям показуємо на основі того, що вони ще признають, що вони повинні й всі інші правди признати, коли не хотять спротивлятися здоровому розумови. Вкієнці віруючі дістають через розумові докази яснійший погляд на правди віри і моральности і пізнають, як ті правди слід в різних хвилях життя заховати.

Не треба однак уживати розумових доказів на першій місці і виключно; таке поступовання було би противне християнству, як позитивній релігії, підкопало би віру і пособляло би раціоналізмови.

До розумових доказів належать: а) властиві заключення; б) вискази і правди загально прийняті і г) приповідки. Приповідки в поученнях дуже корисні, бо вони улекшують значно розуміння правди, лекше переконують, викликають увагу та задержують науку в пам'яті. Приповідки повинні бути: а) правдиві с. в. такі, що не ширять блудів; б) повинні відповідати повазі релігійної науки і в) повинні бути слухачам добре знані.

4) Докази з історії і досвіду. Побіч доказів з об'явлення і розумових може і повинен душпастир послугуватися при справованню учительського уряду також доказами з історії; він може і повинен наводити на потвердження голошених правд деякі події. Також історичні докази мають дійсно доказову силу як рівночасно справдішні свідчення Божі. Але тільки важних подій, долі цілих народів або суспільних клас і поодиноких, але визначних особистостей можна уживати як доказів. Як догматичні, так і моральні правди можна скріпляти історичними доказами. Так пр. справедливість Божу можна доказати

з долі багатьох народів, а передовсім народу ізраїльського. Конечність Божої ласки і неспроможність людей перед Христом дійти до пізнання правдивого Бога та до правдивого життя в Бозі, можна ясно доказати з історії поганства. Силу й непоборимість церкви, безнастанну присутність у ній св. Духа потверджує безперечно історія християнської церкви. Наслідки деяких чеснот і гріхів найкраще унагляднюює якраз історія.

До історичних доказів подібні докази з досвіду. Докази досвіду основуються на власнім, або на чужім, на внутрішнім, або на зовнішнім досвіді. Такі докази є дуже корисні і сильні, бо кождий чоловік є сильно про те переконаний, що сам бачив, чув, або иншим способом досвідчив. Коли проте проповідник покликуються на досвід, то тим скорше промовить до серця слухачів. Далше — між людьми є ложні погляди й заги, що походять з ложного й одностороннього досвіду; такі ложні погляди й засади не дадуться нічим иншим скорше справити, як доказами з правдивого загального досвіду. Для того Христос і Апостоли уживали в своїх науках доказів з досвіду, пр. Спаситель покликуються в науці про Провидіння Боже на птиці небесні і цвіті пільні.

Докази з досвіду повинні бути правдиві, не видумані, не пересадні, не односторонні і всім знані. Ті докази є особливо придатні тоді, коли проповідник хоче показати можливість виповнення якої чесноти, або коли хоче показати різницю між чесною і противним гріхом. При тих доказах можна покликуватися на власний або чужий досвід, особливо порадою покликуватися на те, що в власній громаді або в сусідстві всі досвідчили і всі знають. Молодий проповідник нехай не наводить багато доказів з власного досвіду. Дуже великої обережності треба також при наводженню досвідів зі сповідальниці; їх можна уживати тільки загально і не говорити, що ми їх знаємо зі сповідальниці.

5) Докази з авторитету. Доказ з авторитету се відклик на свідцтво учених і побожних людей в користь якоїсь релігійної правди. Сюди належать: 1) свідцтва св. Вітців і учителів Церкви, о скільки беремо їх як таких, а не як свідків передання. Хоч їх свідцтво в ділах релігії не має Божої поваги, то все таки є воно дуже важне з огляду на їх глибоку ученість і святість їх життя, передовсім, коли більшість їх годиться що до якогось питання. Доказів зі св. Вітців уживається при догматичних правдах або при нових на око правдах та твердженнях, при збиванню старих пересудів і блудів, при обговоренню деяких гріхів та пороків і при викладі місць із св. Письма. Не треба однак вибирати за багато, за довгі і темні місця, але мало, короткі, сильні, ясні місця, а пе-

редовсім такі, котрі справді доказують те, що хочеться доказати. 2) Після свідощв св. Вітців і учителів Церкви мають велику вагу вискази інших святих і учених мужів Церкви пр. Томи Кемпійського, Франца Салезійського, Белярміна. 3) Також вискази визначних мірян, світських учених, признання ворогів віри, жидів і поган можна навести на ствердження доказів. Се однак треба робити рідко і обережно; також не слід називати на проповідниці без особлившої причини імени ворога віри. 4) Часом можна через порівняння поглядів та наук поганства з висказами Евангелія піднести красу, велич і спасенність останнього.

§. 22. Вибір доказів.

Котрі із наведених доказів слід уживати в поодиноких випадках, се залежить від предмету науки, від успособлення слухачів і від сили самих доказів.

а) З огляду на предмет уживається в догматичних проповідях усі наведені в горі роди доказів, хоч перше місце належить доказам взятим з поваги; в проповідях моральних можна також уживати усі роди доказів, але найсильніше ділають докази з поваги і досвіду.

б) З огляду на успособлення слухачів треба при виборі доказів узглядняти їх спосіб думання і ступень образования. В науках для простого народу найвідповідніші і найліпші докази з поваги і досвіду; в науках для образованих слухачів слід при доказах з поваги узглядняти належно докази розумові. Перед мішаними слухачами треба уживати всі роди доказів, щоби науку зділати для всіх приступною й корисною.

2) Вкінці треба при виборі доказів уважати на їх силу, котра залежить від більшої або меншої звязи між доказом і доказуваною правдою, та від вражіння, яке вони роблять на слухачів. Є докази, котрі для кожного чоловіка мають одинакову доказуючу силу, як докази зі св. Письма, і сі докази роблять на кожного однакове вражіння, та є інші докази, котрі одного чоловіка переконують про якусь правду, а на иншого не мають ніякого впливу, бо сей або не розуміє відношення і звязи доказу з доказуваною правдою, або самі докази є для нього чужі ізза недостатчі условин потрібних до їх розуміння, пр. необразований чоловік не піме глибоких розумових виводів і вони не переконують його про правду доказуваного твердження; противно, ті самі докази цілковито переконують образованого чоловіка про правду того самого твердження. Так само можуть докази з досвіду переконати необразованого чоловіка, бо йому ві-

Почтову належність оплачено гуртом.

Ч. 6.

Р. XX.

НИВА

місячник присвячений церковним і суспільним справам.

Адреса Редакції і Адміністрації
Львів, Корняків ч. 1.

З М І С Т:

Настрій невдоволення	185
Ще в справі місій . <i>О. Волод.</i>	
<i>Лиско.</i>	188
Дар пророкування в первісній Церкві <i>о. С. Ковалів</i>	
Моральне зло. <i>О. Д-р. Г. Ко-</i> <i>стельник</i>	198
До Всечесних Отців Духовних го- ряча просьба!	207
До всечесного духовенства ста- ниславівської єпархії	216
Нові книжки.	216
Всячина.	217

ЛЬВІВ, 1925.

З друкарні Ставропілійського Інститута.

вісти обов'язані навести по імені, бо ми, наш часопис, брали визначну участь в спорі: як їх усунути? Маємо на думці боротьбу, яку викликала целібатова реформа. Також тут декотрі — по одній і по другій стороні — захопилися „чаром боротьби“, і ведуть „боротьбу для боротьби“, використовують своє невдоволення для продовження й збільшення свого невдоволення, бо воно стало для них „чаром“. І продовжуються підозріння, очернення — сеж має свій спеціальний „смак“ (чар.) Алеж вести „боротьбу для боротьби“ — се руйнування, а не будівництва. Нині, по однорічній борні, кожному, хто слідив справу, а тверезо думав, повинно бути ясно: 1) що ми, священики, котрі брали участь у тій борні на сторінках нашого часопису, а так само цілий загальний нашого духовенства, котре противне целібатовій реформі, се не збір якихось Сташинських чи навіть „збольшевизованих“ духів, але вірні сини католицької Церкви, яких журбою й бажанням є, щоби наша Церква й народ в тих переворотних часах не постраждали; 2) що наш Єпископат, вводячи целібатову реформу, думав тим якнайліпше прислужитись Церкві і народови (й тому всякі підозріння були для Єпископів якнайбільш кривдячими); 3) що св. Отець не дав ніякого приказу для переведення такої реформи в нас; 4) що нинішній стан вже не такий, який був тому пів року, бо в львівській Аєпархії вже повний спокій і вирівнання поглядів.

Значить, що ціла справа нині вже знаходиться в зовсім іншому стані, як тому рік чи пів року. І якщо хтось ще й нині оперує давнішими категоріями, то він поневолений „чаром невдоволення“, і не вміє визволитися з під нього.

На закінчення знову вертаємо до загального біографічного правила, яке в тих тяжких для нас часах повинні ми постійно мати в пам'яті:

Настрій невдоволення в людській душі природа для того робить сильнішим, щоби нам дати можливість поконати причини невдоволення, — а не щоби ще збільшувати ті причини.

Редакція.

Присилайте передплату на II. половину року!

О. ВОЛОД. ЛИСКО.

Ще в справі місії.

Один рік ювілейних торжеств в честь св. Йосафата вже за нами, а ще два перед нами. Цей рік повинен бути досвідом, як належить даліше ті обходи і місії уряджувати. Головно розходиться про місії, бо цей ювілей повинні ми використати в тім напрямі, щоби наші вірні по воєнних злиднях вийшли морально скріплені і духово відновлені. Не маючи досить заводових місіонарів, щоби могли обняти провід усіх місій, мусіли сього року в більшості случаях світські священники провадити місії. Так певно буде і в слідуєчих літах. Тому досвід, набутий в минулім році, повинен бути використаний на будуче.

З тої причини хочу подати деякі свої заміти і спостереження з сьогорічної практики.

1. Наперед треба би поставити питання: як довго повинна місія тревати? Вже були в пресі підношені заміти (може в невідповідний спосіб), що коли уладжується з нагоди ювілею в якій парохії торжественніший день храмовий або одно — або дводневне ювілейне торжество, то цього не належить називати місією. Це зовсім слушно. Місія має цілком иншу ціль як торжество. Коли ювілейне торжество має піднести хвилю і возвеличити ювілята, то місія має відновити духово громаду, має відновити її духове життя і побудити до християнських практик. Правда — це за особливим діланням ласки Божої може статися і в одній хвилі (чудесні навернення), але звичайно навернення так легко не приходить. При звичайнім наверненню каяльник мусить перебути звичайний духовий процес. Як чоловік на бездоріжжі сходить помалу, через виставлення на довший час на грішний вплив, так і навернення потребує певного часу на перебуття душевного процесу, щоби з дороги гріха рішитися на дорогу чеснот. Маємо досвід на собі підчас вправ духовних. Ми відчуваємо се, що перша половина реколекцій так зв. дорога очищення (*via purgativa*) є далеко тяжша і більше коштує енергії, як друга часть (*via illuminativa*).

Місія — то духовні вправи. Між місією і реколекціями заходить різниця лиш що до способу подавання матеріалу до розважань. Коли в реколекціях подається правди віри в формі точок до розважань, то на місії той самий матеріал подається в місійних проповідях.

Тому так, як в духовних вправах, муситься в місійних науках подати основні правди віри (про призначення чоловіка, гріх, смерть, про кари за гріх...) Ті

правди вірні певно нераз вже чули чито в звичайних проповідях чи в катехизаціях, але на місії вони цілком инакше те слухають. Там ділає особливий настрій, новість проповідника, а головню особливша ласка Божя. Тому місійні проповіді роблять далеко більше вражіння, як проповіді звичайні.

На місії треба бодай в трох або чотирох науках вияснити заповіді Божі. Треба бодай дві науки про Тайну покаяння (услівя доброї сповіді), бодай одну науку про св. Причастя, бодай одну науку про церков і обряд з узягдненням св. Йосафата.

Додавши до цього ще катехизації дітий, вступну науку і закінчення під хрестом, маємо 12 до 14 наук, які конечно належалоб на місії сказати.

Як довго отже місія повинна тревати? Це залежить від часу і місцевих обставин. Якщо на місію вибирається час на селі, коли нема пильних в поли робіт, коли можна сказати денно чотири науки, то місія повинна тревати найменше три дні без вступу і закінчення. А коли денно не дасться сказати чотирох наук, то місія мусить тревати довше. Найкрасша місія тижнева. Так щоби зачати в неділю по полудни, а скінчити на другу неділю Службою Божою і посвященням місійного хреста.

Треба числитися з тим, що нарід не розуміє докладно, що то є місія, і не відразу до неї як слід горнеться. Се говорю з практики. Є громади, які люблять паради. Вони бачучи, що ту і там відбувалася місія, чули, що тут і там було більше священників, торжественні богослуження, просять, щоб і в них урядити місію, щоб і вони могли перед другими повеличатися. Щойно по перших науках пізнають, що місія то не парада, але важна справа їх душі. Декотрі будуть думати, що місія є для тяжких грішників. А що себе за таких не уважають, тому не так дуже спішаться на науки. Щойно від других довідавшись, що то є місія і що на місії говорить, стягаються і самі, щоби послухати. Коли отже місія треває коротко, от хочби три дні, то по такіх місії і місіонарі чуються невдоволені, бо не вичерпали матеріялу, і нарід чується ніяково, бо доперва він зачав вслухуватися і інтересуватися науками, а тут вже місія кінчиться. В одній місцевості відбувалася п'ятиденна місія. А коли кінчилася, люди приходили просити о продовження. В иншій місцевості по скінченню місії, по закопанню місійного хреста люди лишилися довго ще коло церкви і не розходилися. Ясно було, що нарід якраз був розположений до слухання місійних наук.

2. На місії треба конечно звернути особлившу увагу на діти. Раз тому, що тут наша будучність, а по друге: в нашім народі, а особливо в теперішніх обстави-

нах діти є дуже занедбані. Много дітей задля убожества і задля теперішніх невідрадних обставин нашого шкільництва не ходить до школи, а много також не ходить до церкви. В літі не ходить до церкви, бо пасе худобу, в зимі не ходить, бо зимно, не має в що вбратися. Отже много молодіжи не користує з науки релігії ані в школі, ані з катехизації в церкві, бо не ходить ані до школи, ані до церкви. В моїй парохії, хоч населення не перевищало 1.500 душ, приступило на місії до сповіді і св. Причастя 385 дітей. Правда, тут могли бути і діти сусідніх парохій. Але се дало мені багато до думання. Звідки взялося тільки дітей? Бо і на місійних катехизаціях було все пів церкви дітей. Я тих дітей ніколи не бачив — ані в школі, ані в церкві. Доперва опісля я переконався, що є много дітей, які не ходять ані до школи, ані до церкви. Це переконання — зістало стверджене ось і тепер підчас Різдвяної сповіді. Коли була заповіджена сповідь шкільних дітей, я подав це ще до загального відома і в церкві, щоби родичі на той а той день прислали дітей до сповіді. І от показалося, що крім дітей шкільних є більша друга половина, яка до школи не ходить.

Колиж отже так много дітей не користує з науки релігії ані в школі ані в церкві, то якаж перспектива на будуче?

Місія мусить той брак хоч в часті виповнити. На місії, коли кожний старається, хоч часть наук вислухати, а головно діти, коли їх інтересно завізветься, все дуже радо і то всі приходять. Тоді муситься ту спосібність використати, подаючи їм бодай у двох науках головні правди віри і услівя доброї сповіді, а перед св. Причастям про св. Причастя.

Це буде мати ще й ту користь, що душпастир — як висше згадано — пізнає, кільки він має таких дітей, котрі з його наук не користають і обдумає, як опісля ними зайнятися.

Нераз діти можуть бути на місії добрим агітаційним средством. Через діти можна впливати, щоби і старші брали участь в місійних науках. Добрий наслідок має також, коли зарядиться молитву дітей за навернення грішників в парохії.

3. Колиб місія тревала довше як три дні, належалоб дати станові науки. І то зачавши від другого дня по обіді. Наперед дати науку для дівчат, слідуемого дня для молодців і так дальше для жінок і муштин. Ті науки мають великий успіх і велику притягаючу силу: треба лиш уміло приготувати їх.

Такий плян мають в місіях ОО. Редемптористи. ОО. Ре-

демтористи по кожній становій науці зараз той стан сповідають.

Та міг би хто закинути: Як припускати до сповіди, коли пенітент ще не вислухав навіть половини місійних наук?

Та цей закид легко уступає, коли пізнаємо їх методу ближше. ОО. Редемптористи зачинають станові науки другого дня по полудни, коли вже була наука про призначення чоловіка і про гріх. Значиться: каянник вже може бути розположений до доброї сповіди. Вправді не знає ще докладно заповідий, щоби міг добре зробити обрахунок совісти, але цей брак заступить йому станова наука, в якій він пізнає основні свої обов'язки, еwent. занедбання цих обов'язків. ОО. Редемптористи звичайно зобов'язують сповідаючихся, щоб в дальших трох днях приступали до св. Причастя, а тим притягають до релігійних практик до слухання дальших місійних наук.

Та обставина має ще і ту користь, що при кінці вже не так багато пенітентів до сповіди, так що можна обійтися з меншим числом священиків.

4. Та скаже дехто: Добре уряджувати довшу місію, алеж це потягає більші кошти.

На це така відповідь. Правда, місія коштує, але чи місія 3-днева чи 5-днева, то майже той сам кошт. Бо коли місія триває довше, то треба менше місіонарів. Вистарчить трох, а навіть двох. А коли місія тижнева, то при кінці о много менше треба священиків до сповіди як при місії тридневій.

По друге: нарід, коли видить старання і добру волю душпастиря, допомагає на урядження місії.

Вправді душпастир багато мусить положити труда і старань, але має опісля ту сатисфакцію, що має відновлену парохію і облегчену працю в дальшій духовній провадженню.

5. Коли в якійсь місцевості не можна урядити навіть триднівки, — чи то задля місцевих обставин, чи не потрібно місії, бо може недавно там місія була або вірні брали участь в більшому числі в сусідній громаді, то належить урядити ювілейне торжество. Тоді не треба числитися з науками і часом. Таке торжество може тривати день чи два дні, але цього не треба називати місією, лише ювілеєм. Тоді не треба вкопувати місійного креста, який є ознакою місії. Лише яко ювілейну пам'ятку належить освятити віктар або образ св. Йосафата або бодай справити пам'яткову таблицю і вмурувати її чи вставити на видне місце в церковній стіні. А що таке торжество получене з повним відпустом, тож треба старатися, щоб як найбільше вірних приступило до сповіди і св. причастя.

6. Коли місію зачинати?

Початок місії повинен бути торжественний. Треба, щоб на початок місії стягнути як найбільше людей, щоби їх місією зацікавити. Головно цього потрібно, коли місія має бути коротша. Щоби люди пізнали ціль місії, це власне подається у вступній науці. В іншому случаю, коли початок назначиться на буддень або в навічереі якогось празника чи свята, нарід звичайно не допише — хіба би був дуже добре приготований — раз тому, що много не буде знати цілі місії, а инші тому, що будуть заняті ріжними роботами, головно перед празником. Тому місію зачинати з празником, є дуже непорадно.

Найкраще зачинати в неділю по полудни, коли нарід є вільний від щоденних робіт, коли може взяти участь і в привітанню місіонарів і у вступній проповіді.

7. В многих случаях сего року парохі не маючи заводових місіонарів, а хочачи у себе урядити місію, радили собі в сей спосіб, що просили сусідних або чужих священників, щоби виголосили одну чи більше місійних проповідей. Значиться, самі парохі укладали плян наук або брали пляни з чужих місій і посиляли дану тему до священника, який зобов'язався виголосити одну чи більше проповідей. Священники звичайно не відмовлялися, приїзджали, в визначенім дни і годині виголошували свою проповідь і вертали назад домів, маючи свої душпастирські обов'язки.

Та такі місії лишали звичайно великі прогалини. В них не було провідної ідеї і цілості. А на місії мусить бути цілість. Все і проповіді і Богослуження мусять стремити до тої самої сіли — до віднови життя. Тому проповідь одна другу повинна доповняти. Щоби це осягнути, належить, щоби упрошені місіонарі перед місією зійшлися, уложили в порозумінню з парохом плян наук і Богослужень, розділили поміж себе проповіді, вибрали зпоміж себе, коли нема, деканального провідника місії, який мав би уважати на точність і порядок в науках і Богослуженнях, слідив перебіг місії і в данім випадку, коли заходить потреба, щось зарядив або змінив.

При точности і порядку і в переконанню, що ця праця має вийти на хвалу Богу і для добра народу, можна все числити на добрий успіх.

о. С. Ковалів.

Дар пророкування в первісній Церкві.

Заки Ісус Христос розлучився з своїми улюбленими учениками, приобіцював їм кількакратно Св. Духа, котрий мав бути їх утішителем, провідником і вчителем. „Іншого

Утішителя дам вам, щоби був з вами по віки. Духа правди, котрого світ не може прийняти, бо його не бачить, ані не знає його“ (Йоан. XIV, 15-17). „Коли ж прийде він, Дух правди, навчить вас всякої правди, бо не сам від себе говорить, а що почує, говоритиме, і що настане, звістить вам“. Йоан. XVI, 13) Якраз в сих виразах міститься обітниця дару пророцтва, якого Св. Дух мав уділити вірним апостольській Церкві.

Щоби витворити собі правдиве поняття о дарі пророкування в християнській Церкві, треба вперед сей дар дослідити в старім завіті. У жидів тим даром наділений чоловік звався „Набі“ або також „Рое“ і „Гозе“. Сі два останні вирази означають видючих. Що до значіння виразу „Набі“ не всі на одно годяться. Гесеній, а за ним чимало раціоналістів виводить іменник „Набі“ від коріння „Наба“-кипіти. Після сеї етимології властивою прикметою пророка бувби рід ентузіастичного кипіння, виносячого чоловіка понад нього самого і відбираючого йому свідомість власних вчинків. В такім случаю належало би пророків віднести до ряду фанатиків, повних галюцинації, а всякі їх видіння були би мріями помішаного ума. *) На доказ сего наводять навіть раціоналісти IV книгу Царств (III, 15,) де пророк Єлісей жадає, щоби йому спроваджено граючого на арфі, щоби міг використати свій дар пророкування. Музика—говорять—була конечною умовою до побуждення нервової вразливости пророка і до впровадження його в пророчий шал. Нині скаже дехто може, що се був спосіб впровадження пророка в гіпнотичний стан. Зате католицькі ексегети загально думають, що Єлісей не длятого спровадив арфіста, щоби сей збудив у ньому пророче чуття, але щоби привернув рівновагу та спокій його організови, розбурханому святим гнівом, який викликала в нього присутність ізраїльського царя, котрий поклонявся ідолам. — Вираз „Набі“ не має ніщо спільного з коренем „Наба“. Відноситься він радше до арабського кореня „Наба“ а „звіщати“; а що дійство страдальне виразу „Набі“ доповняє значіння коріння, тому вираз „Набі“ буде означати чоловіка, промовляючого під чиймсь впливом. В тім пр. значінню Арон є „Набі“-м Мойсея. (Ісход XII, 1). В точнішій значінню „Набі“ є чоловіком промовляючим і діляючим під впливом Бога. Таким без сумніву був Савло, коли, Божим Духом натхнений, прилучився до гуртка пророків і став з ними співати пісні на честь Єгови. Затісня-

*) Се не слідує з поданої дефініції. Можлиж пророки бути в екстазі (що психологічно зовсім „на місці“), а екстазу годі так собі без застережень зачислити до категорій „помішаного ума“. —
Р е д а к.

ючи ще більше се поняття, „Набі“ - м називаємо того, що в імя Бога звіщає людям річі для людського розуму недоступні. Вкінці в найточнішій значінню сего виразу „Набі“ се чоловік, котрий через Боже обявлення пізнає і з цілковитою певністю предсказує будучі події, для його природного розуму недоступні. Всі ті пояснення містяться в певній мірі в тім поясненню пророка, яке Бог дав Ізраїльтянам через Мойсея: „Пророка їм збуджу з посеред братів їх, подібного тобі, і вложу мої слова в його уста, і говоритиме до них всьо, що йому прикажу“ (Второзак. XVIII, 18). Грецький вираз „профетес“ етимологічно відповідає вираженому повисше найточнішому значінню; в дійсности однак сей вираз вживається у всіх тих значіннях, які посилає його корінь.

По тім поясненню легко зрозуміти, чому Жиди дали Йоанови Хрестителеви назву пророка, чоловікови післаному з неба до голошення покаяння; — чому на вид чудес Ісуса кликали: „великий пророк встав між нами“; длячого сей сліпий від уродження назвав пророком незнаного собі чудотворця, котрий його уздоровив. Для тих людей Ісус був чоловіком, ділаючим під особливим натхненням Божим. Коли св. Лука оповідає, що двацятьох Єфесян, св. Павлом охрещених і миропомазаних, стало говорити різними мовами і пророкувати (Діян. Ап. XIX, 6), то хоче через те сказати, що люди ті зачали говорити ріжні речі о Бозі під особливим натхненням Св. Духа, котрий на них зійшов.

А тепер приступім до пояснення під тим оглядом клясичного місця в першій посланню до Коринтян. Св. Павло дає тут до зрозуміння, що прив'язує незвичайну вагу до дару пророкування; ставить його далеко висше ніж дар язиків: „Бажайте духових дарів, особливо же дару пророкування... Бо хто пророкує, говорить людям на збудованне і напівнення і потішення.. Хто пророкує, жертву Богу будує. А хочу, щоби ви всі говорили язиками, більш однак, щоби ви пророкували. Бо більший, хто пророкує, як хто говорить язиками... Тепер же, брати, колиб я прийшов до вас, говорячи язиками, що вам поможу, коли не буду вам говорити або через обявлення, або через знання, або через пророцтво, або через науку?... Колиб отже зібралася вся церква разом, і всі говорили незрозумілими мовами, а прийшли би невчені або невірні, чи не скажуть, що ви божевільні? Колиж би всі пророкували, а увійшов який невірний, або невчений, всі його переконають, всі його осудять; тайни його серця виявляться, і так упавши на лице, поклоняться Богу, заявляючи, що справді з вами Бог. Коли сходитеся... пророки нехай говорять по двох або трьох, а інші нехай розбирають. Колиж іншому, що сидить,

буде уділене обявлення, перший нехай мовчить. Бо можете всі, один за одним пророкувати, щоб усі навчилися і всі були напімнені. І духи пророків коряться пророкам. Бо Бог не є Богом незгоди, а мира... Для того, брати, старайтеся пророкувати і не бороніть говорити чужими мовами. А все нехай діється прилично і по порядку". (І Коринт. XV, 1—40)

Дар пророкування, о котрім тут мова, не є даром предсказування будучности. Його предметом є навчання і збудовання вірних. Пророк промовляє на зібранню, навчає, заохочує, порушає серця невірних і невчених обявляючи їм те, що на дні їх душі діється.*) Ділання сего дару є спокійне і розважне, бож духи пророків є їм піддані; користають зі свого дару тоді, коли се за властиве вважають, ніколиж не даються пірвати понад зачеркнену їм питому міру.***) Після сего начерку дар пророкування був се дар говорення під Божим натхненням річий надприродних, що дотичать віри і обичаїв. Пророцтво є самою лиш натхненою мовою, яка тим різниться від обявлення, що се останнє є сказанням річи укритої, уділеним пророкови через Св. Духа. Знання і наука, о котрих згадує апостол і котрі відрізняє від пророцтва, полишали більшу свободу людському діланню в пророкуванню, в дослідах і обявлюванню тайн віри.

В новім завіті знаходимо небагато примірів дару пророкування, понятого як знання і предсказування будучих укритих подій. Бачимо Агава, котрий віщував духом, що має бути великий голод по цілім світі (Діян. Ап. XI, 28)

*) Наведені слова Ап. Павла „тайни його серця виявляться, і так упавши на лице, поклоняться Богу, заявляючи, що справді з вами Бог“ живо пригадують нам розмову Христа Спасителя із Самарянкою. Христос сказав їй тайни її серця, т. є. інтимну історію її жаття. Без сумніву має Ап. Павло якраз се на увазі, коли говорить про пророків. Отже річю пророків було (після сформулювання Ап. Павла) не тільки „навчати, заохочувати, порушувати серця“, але передовсім: скриті і правди обявляти; а чи ці правди є щойно майбутні, або вже минулі, або теперішні—се не зміняє річи.—Р е д а к.

**) Наведені слова Ап. Павла „все нехай діється прилично й по порядку“ кажуть догадуватися чогось противного. Апостол не мав би радї радити і бажати, щоби все діялося „прилично і по порядку“, якщоб удійсности деколи й інакше не бувало. Але — люди, просуджуючи божі річи, завсіди наслідують дітяй, — думають: що в Бога все так мусить діятися „шабльоново свято“, як се вони собі представляють. Авжеж після того шабльово Божови не випадало би сотворити змії, крокодили й т. ин., а доброму духови ніяк не випадало би „під ліжком писати..“ — Наведена рада і бажання Ап. Павла кажуть догадуватися, що ділання пророчого дару не було завсіди „спокійне і розважне“, але часто по кількох пророків говорило нараз, може в захопленню й на землю падали (як Валаам) і т. ин. Та хто не соблазняється іншими процесами на світі, сей тим не має чого соблазнюватися.—Р е д а к.

і предсказув ув'язнення св. Павла (Діян. Ап. XXI, 10 - 11); бачимо самого св. Павла, котрий впевняв своїх товаришів о захованню їм життя (Діян. Ап. XXVII, 22 - 25), відтак пророкував о наверненню Ізраїля (Рим. XI, 25 - 26) і о сліпоті ложного пророка, чародія Вар-Ісуса (Діян. Ап. XXI, 11); бачимо св. Петра, предсказуючого день Господній, в котрім небеса переминуть з великим шумом, а живла від огню розтопляться, земля ж і діла, що на ній, згорять. (II. Петр., III, 10).

Дар пророкування, уділений для загального добра Церкви, не чинив з конечности ліпшими тих, що його посідали. Іноді навіть бував власністю злих людей, як пр. Валаам і архіреї Каяфа. Звичайно однак пророки були мужами, які відзначалися правдивою святістю життя. Впрочім бували се люди, які належали до всяких суспільних станів. Пророк Давид був царем. Ісаїя походив з царського роду, Амос був пастирем овець, Єремія і Єзекиїль — священниками Всевишнього і т. д. Знаємо також і пророчиці-невісти, як Дебору, Марію, сестру Мойсеєву і т. п. Дар пророкування отримували деколи ученики, зваві синами пророків, котрі під наглядом пророків, своїх учителів, вправлялися в совершеннім життю і пособляли їм в співанню пісень на честь Єгови. Оначе не всі з них одержували дар пророкування.

В ріжнородний спосіб уділявся Бог пророкам старого завіта. Лише сам Мойсей мав привілей розмовляти безпосередно з Богом. Інші отримували прикази з неба у сні або в видінню. „Коли єсть пророк між вами, так се я, Господь, у видінню йому відкриваюсь, у сні говорю з ним. Нетакий слуга мій Мойсей. Він вірний в цілім домі моім. Устами до уст розмовляю з ним, не у видінню, і не в загадках, а образ Господній бачить він“. (Числ. XII, 6 - 8). Деколи видіння показувалося пророкови в стані його чування, на яві, деколи знов підчас захоплення і екстази. В такім стані знаходився св. Петро (Діян. Ап. X, 10) і св. Павло, коли був взятий аж до третього неба (II. Коринт. XII, 2). Який-небудь впрочім був спосіб Божого промовлювання до пророків, то завсіди ділав Бог на них в сей спосіб, що давав їм до пізнання, що річі, котрі в них діялися, походили від Бога.

Мова пророків остає в стислій звязи зі способом обявленя, які ті пророки з неба отримували. Їх слова майже завсіди є образіві; послуговуються заєдно вираженнями образівими. Події представляються їм часто без докладного розрізнення часу і простору, наслідком чого пророцтва бувають часто наче образи без перспективи; будучі річі показуються їм деколи як сучасні події. Саме тому так трудно схопити докладне значіння пророцтв, і визначити

кождій річі властиве місце, яке їй припадає в порядку місць і часів.

Пророки найчастіше вивідають свої гадки словами, але деколи пророкують також символічними вчинками. Єзекиїл отримав приказ зідження вказаної йому книги, приготування кітла (Єзекиїл II, 8; XXIV, 2—12). Єремія дістав приказ з неба купити собі льняний пояс і сховати його на берегах Євфрату, а згодом опята його взяти, коли цілий зігнів і став підочого (Єрем. XIII, 1—9). Іншим разом велено йому для всіх царів землі принести чашугніву Єгови (Єрем. XXV, 10—29). Правдоподібно пророк виконував ті чинности не в дійснім зовнішнім життю, але в самім видінню або сні пророчім.

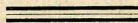
Сі пророчі чинности, як рівнож деякі на східний лад уложені вираження були колись предметом посміховища і сарказмів зі сторони Вольтера та його приверженців. До сих безбожників можна примінити отсі слова св. Письма: „Все чисте для чистих, для опоганиених же і невірних ніщо не чисте, а опоганився і розум їх і совість“. (Тит. I, 15) Хтонебудь розважає дар пророкування в його цілості, сему представляється воно як інституція зовсім достойна величі і святости Бога. Якщо деколи в приміненню сього дару пророкування замічаємо якісь особливости, котрі на перший погляд видаються нам дивними і без жадної поважної цілі сповнюваними, то треба передусім узгляднити наше незнання обставин, які товаришили сим пророцтвам, а відтак не треба також забувати, що наші уподобання й обичаї в багатьох річах різняться від обичаїв і уподобань східних народів, ще й до того в тих давних часах, коли дар пророкування став появлятися.

Після теорії раціоналістів профетизм так старого, як і нового завіта є собі найзвичайнішою людською інституцією. Пророки мали би бути люди буйної фантазії; звичасні до теоретичного поглиблювання різнородних подій, набирали небувалої вправи в своїх припущеннях, комбінаціях та заключеннях, і тим способом удавалося їм деколи предсказувати будучі події, яких інші предвидіти не могли. Тому уходили за людей, які отримували обявлення що до річий будучих. Часто навіть свої власні бажання брали за дійсність; звідси походять сі мнимі пророцтва месійні, котрі є лиш поетичним виразом мрій о великості, якої для свого народу пророки бажали.

Щоби звернути цілу ту систему толкування пророцтв, то вистарчить вказати в св. Письмі на предсказування будучих річий котрих пророки з певністю не знали, а котрі що до йоти сповнилися. Таких пророцтв можна чимало навести. Але звернім увагу лиш на деякі. Пророк Натан предсказує цареві Давидови близьку смерть його синка

що його вродила йому жінка Урії, Вирсавія; хлопчик знечевя справді занедужав і смого дня помер (II Сам. XII, 14—16). Пророк Гад сповіщає тому ж цареві Давидови морову пошесть, котра треватиме через три дні — і пророцтво дослівно справджується. (II. Сам. XXI, V.14—15). Елісей в часі облоги Самарії предсказує проти всякої правдоподібности, що зголоднілий нарід матиме другого дня доволі хліба; колиж один з лицарів насміхається з нього, відказує йому пророк: „Побачиш своїми очима, та не їстимеш з того“. Слідуючої ночі неприятель, що облягав місто, втікає, полишаючи на місці цілий табор переповнений живністю; з жаждою кидаються на нього Ізраїльтяни, а згаданого лицаря, який був доглядником, толочить і роздавлює народ у самих воротах так що він і вмирає. (IV. Царств VII, 1—20). — Ісус, переходячи попри смоковницю, проклинає її, кажучи: „Нехай ніколи з тебе плоду не буде по віки“. Рано ученики стверджують, що дерево всохло з коренем. (Мат. XXI, 19—20; Марк. XI, 20). Св. Павло предсказує чародієви Вар-Ісусови, що осліпне, і той в млі ока зір тратить. (Діян. Ап. XIII, 11). Св. Петро освідчає Сафірі, жінці Ананія, що смертю буде укарана. І вона в одну мить упала перед його ногами і сконала. (Діян. Ап. V, 9—10).

Зі сказаного слідує, що дар пророкування такий, який нам представляють св. книги, є чудесним привілеєм уділеним через Св. Духа наперед народови жидівському, а відтак цілій Христовій Церкві; що сей дар причинився в чималій мірі до оказання надприродного Провидіння Божого та до пізнання спасенних правд і практики християнських чеснот.

О. Др. Г. КОСТЕЛЬНИК.

Моральне зло*).

1. Під моральним злом розуміємо те, що в звичайному світі розуміється під гріхом, якими н. пр. є: невдячність, зрада, крадіж, лож, облуда і т. д. У вузшому значінню належить тут тільки гріх, яко такий, себто: саме грішне діло; а в ширшому значінню належать тут гріхи з усіма їх наслідками. Сі наслідки можуть відноситися або до тої особи, котра допустилася гріха (так н. пр. грижа совісти, втрата здоров'я) або до інших людей (так через крадіж терпить той, кому щось украдено). Може бути отже моральне зло

*) Огся розвідка становить III. розділ мові (ще не випечатаної) праці під загал. „Причини атеїзму“.

Автор.

або а) заподіяне, або б) прийняте. Прийняте моральне зло се те, котре приходить ся нам зносити задля гріхів інших людей. А заподіяне се те моральне зло, котре ми самі спричинюємо.

Наслідки гріхів можуть бути або моральні (грижа совісти, сум, душевний біль і т. д.), або також фізичні (втрата здоров'я, майна і т. д.). При моральному злі без сумніву бере участь також фізична наша сторона, одначе, коли говоримо про моральне зло, то абстрагуємо від фізичних ділань, і маємо на думці лиш ті внутрішні ріжниці, які заходять між чоловіком, яко єством, що має розум і свободну волю, а між німим створінням. Моральне зло (як загалом моральна сфера) є доступне лише там, де є розум і свободна воля. Маємо тут розслідувати проблему: як моральне зло є можливе? Як свідчить воно про Абсолюта: чи Абсолют є свідомий? чи несвідомий? Входить тут під розвагу головно заподіяне моральне зло. Заподіяне моральне зло є ділом, яким зневажаємо моральні закони. Якже се можливе? Які се закони, коли їх можна зневажати?

2. Розріжнюємо закони природні і людські. Найвиразнішим представником природних законів є фізичні закони. Вони такі сильні та зневолюючі, що піддані їм єства не можуть їх переступити. Се їх характеристика. Так н. пр. не може матерія відмовитися від закону гравітації. А характеристика людських законів така, що піддані можуть їх переступити, а се може статися або негативно (не сповняти того, що закон приказує), або позитивно (ділати якраз те, що закон заборонює). Звідки така ріжниця? Звідси, що фізичні закони є дані в формі факту, а людські закони тільки в формі ідеї. В кожному законі можемо розріжнити два моменти: даний плян (що треба робити?) та б) екзекутиву сього пляну. В фізичному законі оба ці моменти нероздільні, і саме тому отсі закони годі переступити. А в людському законі піднесені моменти є розділені: даний плян тут є зовсім іншою подією, як екзекутива. Сила людського закону залежить від сили екзекутиви: якщо сила екзекутиви мінімальна, то загалом сила закону мінімальна — можна буде отже такий закон переступити.

Однак уже й з того приводу, що в людському законі екзекутива відділена від даного пляну, сей закон дасться переступити всюди, де він відноситься до діл, які можуть статися тільки волею підданого. Так н. пр. нема сили на се, щоби когось змусити виректися своїй віри, якщо він того не хоче. Колиж людський закон не має відповідної екзекутиви для переведення даного пляну, то йому остається ще один орудник: примінення кари. Кара має

на цілі або „крутими“ дорогами таки перевести даний плян закону, або — де вже нема тої надії — усунути неслухняного члена з області, на якій володіє людський закон, щоби сей упірний член не зазнавав добродійств, яких пильнує людський закон, та щоби иншим членам суспільности не марнував тих добродійств.

Друга різниця між фізичними і людськими законами така, що фізичні закони є незмінні, а в наслідок того: всюди однакові; зноваж людські закони є змінні, а в наслідок того: в різних краях та часах, в різних суспільностях різні.

3. Чи моральні закони є природні? чи тільки людські? Чи вони є природними процесами? Чи тільки людським витвором?

Хто механічній стороні природи приписує рішаче значіння, а духові появи в природі розуміє тільки як спеціальні випадки механічного ділання природних сил, чито як „надбудову“ до механічної природи, чи тільки наче якийсь „позір“ у протиставленню до „одинокі дійсности“, механічної природи, — хто має такий погляд на світ, сей уважатиме моральні закони чисто людськими законами — людським витвором. І тут знайде він причину для свого атеїзму.

Велика різниця в моральних поглядах різних народів може стати причиною атеїзму навіть у людей віруючих. Віруючий чоловік уважає моральні закони за „волю божу“, а що Бог один таї святий, то також його воля може бути тільки одна і незмінна. А в дійсности доводиться бачити таку змінність і такі різниці в моральних поглядах і звичаях народів! Так н. пр. у католиків подружство нерозривне, а вже в православних розривне (іза передлюбу); в східних народів ще й донині панує багатоженство, в народів з християнською культурою одноженство; жидам і магометанам не вільно їсти свинини і ин., а християнам вільно; се вже саміі людськіі природі протівне, щоб їсти людське м'ясо, а декотрі дикі народи (людоїди) вважають се за особливо „святу“ страву і т. д.

Се звисний факт з історії, що купці, які подорожували світом, і пізнали різні людські звичаї та погляди, то приносили нові релігійні і моральні погляди до своєї вітчизни, то знов ставали індеферентистами або навіть атеїстами, не вмючи в инший спосіб побороти трудностей іза великих різниць у релігійних і моральних поглядах народів.

Навіть в одному й тому самому народі моральні погляди зі зміною обставин можуть змінитися. Так н. пр. перед світовою війною поширений був погляд, що державна власть походить від Бога, а Бог її дає королям; тепер же поширилася думка, що державна власть походить від на-

рода; комуністи називають „новою етикою“ своєю думку, що всі добра в державі (чи може: на цілому світі) повинні бути спільною власністю всіх мешканців; підчас війни вбивання людей ворогів уходить за героїство— себто: за особливу честь; не тільки допустимим, але навіть похвальним тут уважається підступ, облуда, перевісництво (шпіонажа), а в часах спокою се входить за нечесть; держава дуже часто руководиться у відношенню до інших держав такими моральними засадами, за які в себе карає і т. д.

Сю змінність і неоднаковість моральних поглядів можемо вважати за виломи в логічній послідовності моральної сфери загалом. Чи ці виломи не свідчать проти Бога і проти моральності в християнському розумінню?

4. Також ті, котрі перечать існування духа і свободної волі, мусять признати, що появи нашого життя треба поділити на природно-конечні та довільні чи то свободні бодай під означеним зглядом. Так н. пр. різні науки та штуки, яких чоловік може вивчитися, не є природно-конечні, лише довільні для чоловіка. Можна чоловікові навчитися писати, рахувати, шити, якоюсь чужою мовою говорити і т. д., алеж до того наша природа не силує нас безвихідно. А те „можна“ протягається на велику сферу в нашому життю. Колиж чоловік вже привикне до якогось способу ділання чи то до якогось погляду, котрий „може“ бути, але „не мусить“ бути, так се називаємо звичаєм. Ось вихід для атеїстів: моральні закони вважають вони звичаєм — тільки людським звичаєм. Так стає ясно, чому моральні погляди є змінні та не всюди однакові.

Після атеїстів моральні закони не є виразом божої волі (атже атеїсти не признають Бога), лише виразом людської мудрости в практичному житті. Ся мудрість залежить від стану розвою таї культури даного народу. А складається вона з досвідних спостережень і зі здобудків бистроумности. Через історичну залежність старші покоління переказують свою практичну життєву мудрість молодшим поколінням. А в наслідок психології громадського життя (або завдяки силі згори, або завдяки примірови, що пориває за собою, або завдяки вихованню) отся мудрість стає в суспільности загальною обов'язуючою — стає „святим“ звичаєм, „законом“.

Таке пояснення моральних законів є аналогічне до атомістичної теорії в області річий. Воно однаково плитке й вузке. Воно бере під увагу вже готову людину, яка має розум, свободну волю, совість; людину, яка вже в собі моральна, бо вже розрізняє між моральним добром і злом. Щонайбільше ся теорія могла би пояснити, в який спосіб сей або той моральний погляд (н. пр. „будеш любити бли-

жнього твого, як себе самого“) розвинувся. Та не всіли вона пояснити, як прийшло до того, що люди загалом зачали розрізняти між моральним добром і злом? як і чому чоловік став моральним вством? звідки в чоловіка взялася совість? і т. д.

5. Атеїстичну теорію про моральні закони, яка ґрунтується на звичайному понятті звичаю, поглиблює еволюціоністична теорія. Ся теорія змінює поняття звичаю. Після звичайного поняття звичаю звичай переноситься з родичів на дітий тільки зовнішніми середниками: через мову, примір таї зовнішню силу. А після еволюціоністичної теорії звичай переноситься з родичів на дітий також в н у т р і ш н и м способом: довголітний звичай відбивається на мозковій організації родичів і сю організацію через родження — правом одідичування — переказують родичі своїм дітям; а разом з тою організацією переказують вони дітям також свій звичай.

Що для предків спершу було лише довільним звичаєм, з часом стало се для них звичаєвою потребою, зноваж для їх пізних потомків се стається неминучою konieczністю, бо вони вже одідичили таку мізкову організацію. В той спосіб з німого створіння поступенно розвинувся чоловік з моральною вдачею — „*homo sapiens*“ — відповідно до того, як змінювалася його тілесна організація. От так н. пр. засада „будеш любити ближнього свого“ колись зовсім не була звісна на землі між животинами. Але ті животины, котрі вже висше поступили (з котрих опісля розвинувся чоловік), зачали спостерігати в різних нагодах, що ліпше виходиться, коли по доброму відноситися до инших животин. Отся нова думка щораз сильніше утверджувалася в людській організації так, що ми нині вже не всіли инакше й думати.

Совість після сеї теорії — се одідиченням переказаний нам страх усіх наших предків, страх перед непожаданими наслідками поступку, який є противний одідиченій нами практичній мудрості наших предків. Отже совість має спеціальну свою комірку в організації нашого мізку. Ясно, що після еволюціоністичної теорії моральні закони є нам так природою дані, як. н. пр. наш розум, або наші очи, вуха і т. д. Все тут якось ішло би, колиб тільки не був такий поглядний „*hocus posus*“ з тим „всеви́сяннючим“ одідичуванням. Нема в людському роді такого одідичування, яке приймає еволюціоністична теорія. Так н. пр. потомки пристрасних курців повинні би бути пристрасними курцями вже правом одідичення; потомки геніяльних людей повинні би бути геніяльними; потомки малярів малярами і т. д. А всього того нема! А на підставі тих випадків одідичування, які нам звісні, сміло можемо ствердити, що злі склон-

ности родичів (склонність до різних хоріб, невилічимо пошестні хороби, склонність до пиянства і т. д.) далеко лекше переходять на дітий, як добрі склонности. Отже досвід радше свідчив би про деволюцію (себто: розвій від ліпшого до гіршого) в людському роді на підставі органічного одідичування, чим про еволюцію (себто: розвій від гіршого до ліпшого). Як всюди на світі, так і тут зло більш офензивне, та лекше поширюється, аніж добро.

6. Після атеїстичного погляду моральна відвічальність є тільки зглядна, а не абсолютна. Нема Бога, нема абсолютного судді людських діл. Остается отже тільки відвічальність перед своїм власним розумом таї перед иншими людьми (перед державою, суспільністю, родиною і т. д.). А що се значить? Значить, що нема ані гріха, ані чесноти; єсть тільки життєва сила, або неміч, мудрість або немудрість. Властива моральна — себто: внутрішня — духовна сфера тут перечеркнена, а її місце займає фізична сфера. „Сильний тілом таї розумом“ а „чесний“ — се тут тотожне. Здоровий кінь або слон так само „чесний“, як чесний чоловік. Прецінь зовсім однакова їх остаточна „моральна“ ціль: зберегти своє якнайліпше уложене життя в боротьбі за єствування. Spinoza перший в нових віках послідовно розвинув сей погляд (сю „звірячу етику“), послухаймо отже, як він говорить.

„Стремління зберегти своє життя (*conatus sese conservandi*) се перша і одинока основа чесноти“.¹⁾ „Ніхто не хоче зберігати svojого життя задля якоїсь иншої річі“.²⁾ „Чим більше хтось своїй користи (*suum utile*) шукає, се є: чим більше хтось старається і може зберегти своє життя, тим більшою чеснотою він вивінуваний і також противно: оскільки хтось не старається зберегти своїй користи, се є: свого життя, остільки він немічний (*impotens*)“.³⁾ „Ясно отже з усього того, що ми ні до чого не стремимо, нічого не хочемо, не бажаємо, не жадаємо тому, що про нього думаємо, що воно добре; але противно: ми тому думаємо про щось, що воно добре, бо стремимо до того, хочемо його, бажаємо або жадаємо“.⁴⁾ Отже добрим є те, що нам до в подоби!

„Під добром тут розумію всякий рід радости і все що спричинюється до неї, а головнo се, що сповняє бажання, яке не будь воно було би (*quod desiderio, qua-*

¹⁾ *Ethics*, Pars IV, Prop. XXII Coroll.

²⁾ *Ibid.* Prop. XXV.

³⁾ *Ibid.* Prop. XX.

⁴⁾ *Ibid.* Pars. III, Prop IX Schol.

lesumque illud sit satisfacit); під злом розумію кождий під смутку, а головню се. через що бажання вдаремнюється¹⁾

„Абсолютно взявши, кождому найбільшим правом природи вільно се робити, що вважає корисним для себе“.²⁾ Так річ маєтся поза державою — „in statu hominis naturae li“. „Але що (люди) є піддані афектам (пристрастям), які могутість чито чесноту людську далеко перемагають, тому часто простують у противних напрямх (diversi trahuntur), і стаються взаїмними противниками, коли міжним взаїмної помочи потребують. Щоби отже люди могли згідно жити й на поміч собі бути, конечно, щоби зреклися свого природного права та взаїмно забезпечилися, що не будуть нічого такого робити, що могло би випасти на шкоду иншого“.³⁾ А як се може статися, коли люди піддані пристрастям, непостійні? „Ані один афект не дається повздержати инакше, як тільки сильнішим афектом і противним тому афектови, котрий треба повздержати, і тим, що кождий повздержується від шкоди, яку хотів би заподіяти, страхом перед більшою шкодою“. Держава робить се в відношенню до всіх горожан загрозами та силою. „Гріх отже се ніщо иншого як непослух (супроти держави), і тому він карається тільки державним правом; а прогивно: послух береться горожанинови за заслугу (meritum), бо тим самим уважається його за гідного, щоби користуватися вигідностями держави“. „Отже в стані природному гріх не дається поняти“.

„В природному стані ніхто спільною згодою (ex communi consensu) не є паном якоїсь річі, ані в природі нема нічого такого, про що можна би сказати, що воно є сього чоловіка, а не иншого; але все є всіх — і про те в природному стані ніщо не діється такого, що можна би назвати праведним або неправедним. — — — З того виходить, що праведне й неправедне, гріх і заслуга є зовнішніми ознаками (notiones esse extrinsecas), а не власностями, які виражали би природу духа“.⁴⁾

7. Страшна се етика, а однак зовсім послідовна до атеїстичного становища. Якщо Бога нема, якщо остаточним людським призначенням є земське життя подібно до призначення німих животним, то етика, як її сформулував Спіноза, слово в слово правдива й гідна. Ми так і бачимо, що якраз після сеї етики міряємо добро таї зло в світі німих животин. Той лев, тигр, слон, кінь, орел, яструб, голуб і т. д. своє призначення ліпше сповняє, котрий здо-

¹⁾ Ibid. Pars III, Prop. XXXIV. Schol.

²⁾ Ibid. Pars IV, Prop. LXXIII. Appen. Caput VIII.

³⁾ Ibid. Prop. XXXVIII, Schol. II.

⁴⁾ Ibidem.

ровий, дужий, звинний, і вміє побідно вийти зі всіх життєвих небезпек, котрий може здійснити всі свої бажання, котрий в життю зазнає якнайбільше радості, а найменше смутку. Але чи такого льва, тигра, слона і т. д. назвемо „чесним“? Немає в „царстві вімих животин“ предмету для сього слова. А чи також у людському світі немає предмету для сього слова? Чи дійсно людство в своїому життю придержується етики Спіноз-и? Якщоб се так було, то людство ніколи не витворило би навіть таких слів, як чесний — чеснота, гріх — грішний, праведність — неправедність, облуда — облудний, совість — совісний і т. д. І ніколи людство не позбудеться тих понять, бо вони такі потрібні людям до життя, як н. пр. вірлови його крила та гострий дзьоб.

Предмет, який ці поняття виражають, не є чимсь зовнішнім (*notio extrinseca*) для людського духа, як се Спіноза твердить, але якраз чимсь внутрішнім. Те, що після етики Спіноз-и в 90% треба би назвати „чесностю“, після звичайної етики, котрою людство живе, треба назвати недовстачею всякої чесноти, звірством, підлотою і т. д. І навідворот. Атже фізична життєва людська сила — те, що Спіноза називає „чеснотою“, дуже часто знаходиться в противенстві з тим, що після загальної людської етики вважається чеснотою. Отже фізична людська сила а чеснота се не є одно й те саме. Розважмо се на примірі.

Чоловік М., який приятелював з людьми Н., П., Т., підчас ворожого наїзду стався „перекиньчиком“. Що більше! Він доносив новій державній власті на давних своїх приятелів Н., П., Т., і на тому він добре виходив: побирав за се грубі гроші. А людей Н., П., Т. нова державна власть замкнула в тюрму, або навіть смертю покарала. Після звичайної людської етики сей чоловік М. є „худобою“, підлою креатурою; але після етики Спіноз-и він є „чесний“. Чому? Бо сповняє волю державної власті, а собі тим утверджує позицію в боротьбі за існування. Певне, що навіть сам Спіноза в життю не вважав би чесним такого свого приятеля.

Таке правило просуджування людських діл диктує нам вже наша природа — за ним не треба щойно шукати.

Не знаю, чи хтось зважився би Сократа, Христа, Його апостолів та всіх християнських мучеників назвати нечесними? А після етики Спіноз-и треба би таких людей уважати „немічними“ с. є. безчесними. Атже вони не вміли „зберігати свого життя“. Отже всякі правдиві герої, котрі наражувалися на утрату майна, здоров'я і навіть життя, після етики Спіноз-и є безчесними — неморальними. А всякі тирани та кровописці се властиві моральні герої. Чиж се

просто не божевілья? Чи се не перевернення світа до гори коренем? От, як виглядає обезбоження чоловіка! Не можна обезбожити чоловіка, щоби притому не перевернути цілого людського життя до гори коренем — щоби не озвірити чоловіка.

Лад людського життя зовсім не такий, який мав би бути після етики Spinoz-и. Відколи люди на світі, відтоді спостерігали, що моральні відносини питомі тільки людям, що вони своєрідні. Завсіди розрізняли люди „фізичне добро й зло“ та „моральне добро й зло“, і знали, що ці дві сфери не покриваються взаємно. Чимало таких сентенцій переказала нам історія, як отся, записана в книзі „Проповідник“ (Ecclesiastes, приписуваний Соломонови): „Все те бачив я за днів марної мови: Буває праведник, що гине з своєю праведністю; також буває безбожник (неправедник), що довго живе в злobie своїй“ (VII, 15).

8 Ні, не є се правдою, мовби моральним добром було те, що кому до вподоби, а злом те, що кому не до вподоби. Атже навіть фізичним добром не мусить бути те, що кому до вподоби — се буде тільки психологічним суб'єктивним добром. Атже існує об'єктивний лад світа, і лише те для нас є дійсно добре, що після законів дійсного відношення річий виходить нам на користь. Саме в тому полягає ціль цілої практичної людської науки, щоби вислідити те, що об'єктивно добре для чоловіка? Так н. пр. надмірне вживання алкоголю не є добре для чоловіка, хоч як се булоб комусь „до вподоби“.

Не є отже правдою, начеб одиниця була останнім суддею добра й зла. Також не є правдою, начеб держава чи навіть суспільність була найвищим суддею добра й зла, а тим менше: абсолютним творцем моральних вартостей. Ми так само просуджуємо поступки і розпорядження держави, як і кожного приватного чоловіка; і кажемо, що люди, які представляють державну владу, хочби се був і цілий народ, тут підло, а там чесно поступили. Ніхто в практиці не придержується засад Spinoz-и, Hobbes-a, Ficht-ого і всіх тих, котрі обожують державну владу. Моральні закони, а властиво засади моральних законів, висші від одиниці, висші від держави, висші від кожної суспільності і навіть від цілого людського роду — так само, як льогічні закони, або як закони дійсного світа.

Як у льогіці не можемо обійтися без абсолютної правди, так в етиці не можемо обійтися без абсолютного добра. Ми добре розрізняємо суб'єктивно-психологічну правду від об'єктивної правди, суб'єктивно-психологічне фізичне добро від об'єктивного фізичного добра, суб'єк-

тивно-психологічне моральне добро від об'єктивного морального добра. І не можна тих розрізень зм'шати, бо инакше запалося би ціле людське життя. Так колиб поставити в льогіці правило „правдою є те, що хтось уважав за правду“, то тим сталася би зайвою ціла наука таї загалом піде й ніколи не було би неправди, бо правда в такому випадковий не була би пізнавана, але творена, а сотворена правда ніколи не могла би статися неправдою.

(Продовження буде).

До Всечесних Отців Духовних горяча просьба!

„І інші вівці маю, ще не є з сі-
єї кошари і тих треба мені при-
вести, й голос мій почують, і буде
одно стадо й один пастир.“
(Б. Спаситель.)

Йоан Х, 16.

Вже від 1922. існує в нас Місійне Товариство під на-
вою „Апостолят Східної Церкви“ під протекторатом Їх Екс-
целєнції Митрополита Андрея Шептицького. Основане на
взір товариств у інших народів, які поставили собі за ціль
працювати над сповненням великої ідеї Божественного Спа-
сителя „і тих треба мені привести, і буде одно стадо і один
пастир“.

Чужі народи стараються о єдність нашого народу й на-
шої Церкви, а ми маємо пригладатися і з заложеними ру-
ками чекати; аж хтось прийде і злучить нас? Ні! Ми У-
країнці не допустимо до сего, нам лежить на серці ще більше
справа злуки нашої Церкви, зєднання з нашими братами,
що відірвані від кореня вянуть і що раз то більше вси-
хають і не приносять овочів. В праці над зєднанням на-
ших братів з католицькою Церквою ми не можемо датися
випередити чужинцям, противно, ми Українці католики
повинні вести перед у тій праці. А Боже Провидіння дало
на се нашому українському народови великого подвижника
в особі Ексцелєнції ВПрєосвященного Митрополита Андрея.

Наш Митрополит, правдивий Апостол Зєднання, вже
перед світовою війною положив великі труди, старання
і жертви, щоби зближити відлучених державними кордо-
нами братів. За це мусів він і терпіти навіть від деяких
католицьких кругів, що схлібляли схизмі. Забраний цар-
ськими військами, вивезений в глибину православної Росії,
пізнав він іще лучше відносини і стан цієї частини від
Христової відірваної Церкви, котру треба нам привести

назад до стада Христового. Щоби виповнити волю Божественного Спасителя з одної сторони, а обов'язок природного закону любови своїх ближніх з другої, основано отсе Товариство, „Апостолят Східної Церкви“, яке має бути всесвітньою організацією, а яке має свій осідок у Львові і має свій правильник, котрий розішлеться незабаром всему Всеч. Духовенству.

Ціллю Апостоляту є, за моральною і матеріальною помічю цілої вашої католицької Церкви прямувати до сповнення цієї великої і святої задачі. Щоби дати нагоду всему духовенству і всім вірним причинитися до цієї праці, відзиваємося нині і просимо о ласкаве оголошення цього нашого письма вірним у церкві в найблизшу неділю і о зарядження збірки при відправленню по Службі Божій Акафісту до Ісуса Христа, просимо також приступити в члени Апостольства і заохотити до приступлення всіх вірних без різниці віку і пола. Старі і молоді мушини й жінки, хлопці й дівчата, а навіть діти повинні гуртуватися в кружках Апостоляту під покровом св. Свящмуч. Йосафата, щоби брати живу участь у праці над приверненням Єдності в Церкві, якої так бажає Божественний Спаситель і про яку молився Він так горячо перед своїми муками: „А я славу, котру Ти мені дав, дав їм, щоби були одно, як і ми є одно“. (Йоан. 17, 22). „Щоби були звершені в одно, і щоби світ пізнав, що Ти Мене післав і полюбив єси їх, як і Мене полюбив“. (Йоан. 17, 23).

Нехай отже пізнає світ, що ми один нарід, що ми живемо і хочемо щоби сповнилися слова наслідника Петрового Папи Урбана VIII, сказані до Владики Терлецького Методія, єпископа холмського: „О мої Русини, через вас я надіюся на вернути Схід!“ Тому приступаймо до святої і великої праці в великім святім Ювілейнім році, а Божественний Спаситель, Голова тіла Церкви допоможе нам довершити діла, котрого так бажає, а видимий Голова воюючої Церкви попре наші змагання, бо лежить Йому на серці обов'язок наложений на св. Ап. Петра і його наслідників.

В кожній парохії, як тільки найдеться бодай 20 членів повинен повстати кружок під назвою „Брацтво св. Йосафата“. Про заложення кружка належить повідомити сейчас Управу Апостоляту вул. Сикстуська 39 а, куди також треба звертатись за інформаціями в тій справі та висилати зібраний гріш.

У Львові дня 20. мая 1925 р.
вул. Сикстуська 39. а

За Управу Апостоляту Східних Церков

о. Др. Іван Бучко, предсідник в. р.

о. Никола Галант, секретар в. р.

Святе діло „Апостоляту східної Церкви“ горячо поручаємо Всеч. ОО. Духовним. Дай Господи, щоби ідея Апостоляту і праця для неї пригорнулася до себе як найширші круги нашого католицького народу.

† Йосиф

Єн. Л. пом. в. р.

Витяг зі Статутів Апостоляту Східної Церкви.

I. Назва і ціль Товариства.

Під назвою „Апостоляту Східної Церкви“ існує товариство, що має за ціль Зєдинєння з Апостольським Престолом східних незєдинєних християн.

II. Орудники до ціли.

До осягнення ціли служать в Апостоляті отсі орудники:

1. передовсім часта молитва, приношення Евхаристійної Жертви, або участь у ній як також жертвоування духовних заслуг.

2. несєння помочи тим установам, що працюють над зєдинєнням східних відступників, основування семінарій, скликування зборів, видавання часописів, улажування бібліотек.

3. всякі инші орудники, що покажуться помічні для зєдинєння східних незєдинєних християн.

III. Майно Апостоляту творять :

1. вкладки членів,
2. добровільні жертви,
3. доходи з установ Апостоляту.

IV. Хто може бути членом Апостоляту?

Кожний християнин, без жадної ріжницї віку, пола, стану, народности може стати Членом Апостоляту Східної Церкви.

V. Обовязки Членів :

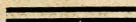
Кожний Член Ап-ту має обовязок :

1. молитись і по своїм силам працювати над осягненням ціли Ап-ту орудниками вище наведеними.

2. дати річну вкладку 2 зол.

Діти до 14 року життя 50 сот.

Члени покровителі складають дар у висоті 10,000 т. зол.
Члени почесні 1000 зол.

До всечесного духовенства стани- славівської єпархії. *)

В нашій народі шаліє тепер буря проти Церкви. Ведеся боротьба в спосіб перфідний і злочинний. Лож, облуда і терор се суть середники тої боротьби. Ту вже не ходить о целібат, з нагоди котрого зірвалася та буря, але о істнуванє у нас Церкви. Боротьба та має закраску духовного большевизму. Ту вже ходить о се, хто має мати власть в Церкві, чи правні настоятелі, чи непокликані люди, а радше вулиця. Керму сего злочинного руху взяли в свої руки чинники непокликані, або які не мають нічо спільного з вірою і катол. Церквою. Сі то чинники підпалюють Церкву, щоби її знищити; вони витворюють бурю, щоби Церкву повалити.

Тактика сеї боротьби йде в розріз з вірою, з принципами католицької Церкви і здоровим розумом. Дика пристрасть, сліпа лют, штубаковата ароганція і вуличний терор, се суть головні черти сеї цілої боротьби. А еще лачнійше то се, що „Нива“ орган священичий, як також деякі священики з б. Товариства св. Ап. Павла у Львові суть моторами і інструкторами сеї злощасної роботи. Деякі з них в манії своєї великості до того посуваються, що так пишуть і поводяться, немовби вони були понад Єпископами, немовби не було ніякого Єпископа нігде в дієцезії.

Терором під загрозою кулею в лоб мусіли всі, крім 4 ох, питомці з трох років опустити тут. дух. семинар. Справді культурна і свобідна пропаганда до женячки питомців! Сего рода тактика є гра з огнем, се є дуже зловійчий прецеденс, котрий може дуже погубно відбитися на цілім клирі. Слушно проте висловився один жонатий священик, що священики готові дочекатися тої хвилі, що при зміненіх обставинах доступлять тої ласки від своїх вірних, що з їх рук понесуть смерть. Демон, темний дух, злорадно старався підсичувати і роздмухувати пожежу до застрашуючих розмірів. Як нині удалося ворожій силі змести питомців з семинара, так колись змете і священиків, навіть жонатих. Бо провідники, які нібито боронять прав жонатого духовенства, готові до того допровадити, що прийде руїна цілої у нас Церкви.

Тепер на вічу в Перемишлі пан Стефан в сурдуді кинув клич, щоби виповісти послух Єпископам, так знов може прийти час, що мужик Стефан в сіраку крикне

*) Отсе посланіє Експ. Хомишина своїм змістом доторкається цілого нашого духовенства, тому ми й уважали потрібним перепечатати його. Не подаємо до нього ніяких уваг, бо а) цензура його хорова, б) воно й само собою доволі ясне.

в котрій небудь парохії: „не слухайте попів“, без огляду, чи ті „попи“ будуть жонаті чи безженні. Один з священників у Львові безсоромно в світській часописи пропонує отворенє краєвої Ради церковної, якаби чувала і постоювала за права Церкви, себто, щоби вона чувала над Єпископами і їм диктувала. Розумієсь само собою, що така краєва Рада церковна утворилаби в кожній Епархії Раду дієцезальну, а та знов в кожній парохії Ради парохіяльні, котріби чували над парохами і їм диктували. Гарна перспектива! Значить, ходить о се, щоби в парохії рядили не парохі, але комітети і старші братя. Ось і готова у нас радянсько-большевицка церква! Недавно тому Інститут Ставропігійский у Львові прислав до мене протест проти целібату покликуючись на се, що він є поставлений на „стражѣ чистоти вѣры, обряда и нравственности“. Справді у нас цілком вивернений порядок, який заносить на анархію в Церкві, бо світські люди, які мають підчинятися Церкві, присвоюють собі право якихсь зверхників чи контролёрів над Єпископами. І то якраз Ставропігійский Інститут, котрий в 1914 р. 17 падолиста підчас інвазії російської зложив гомагію для схизматичкого архієрея Евлогія.

У нас загумінкова політика, короткозорість аж до осліплення, а в слід за тим хаос понять і безпринципність. Тому безкритично береся всякі кличі, а демагогія має найбільший вплив і попит. У нас також немов вроджена є черта, щоби других понижувати, опльовувати і висміювати, не добачуючи при тім, що ми самі сходимо на пониженє і посміховиско. Перший лучший письменник, чи демагог понизить Папу і на се ми не реагуємо. Оплюгавлено і висміяно у нас Єпископів і ми притакуємо і радіємо. Висмівають священників і ми також сміємося. Свого часу висміяно женитьбу питомців в брошурі: „Аргонавти“. І всі сміялися і тим бавилися. Відтак висміяно священників в брошурі: „Декани з гір“. І ми також сміялися. Вкінці сміємося, коли висміювався і поганявся целібсів ось хочаби в брошурі: „Приписовий целібс“. Справді, мимоволі пригадується Стецько в „Сватаню на Гончарівці“, який діставши копняка і гарбуза, тішився і сміявся, бавячися гарбузом. Кого і чого ми вже не висміяли? Знаймо однак, що й ми самі зійшли на висміяних сміюванців, які не заслугують на пошану. Сего ми в зарозумілій нашій бадьорности не спостерігаємо, але люди на боці стоячі, а передусім чужі раменами над нами здвигають. І чи маємо ми право нарікати, що нас ніхто не респектує і ніхто з нами не чиститься?!

Ніякого права в справі целібату досі ніхто з Єпископів не проголосив, а однак така буря счинилася, немовби земля мала запастися. Препінь женитьба духовенства у Схід-

ній Церкві не має нічого спільного ані з вірою, ані з обрядом, се є лишень привилей становий, а кождий привилей є загальному праву одіозний. Тому не можна ніяк поняти, чому таке розярнене і завзяте проти целібату. Возьму справу через абсурд. Наколиби до семинара духовного учащали панночки, і ту відбувалися танці і забави з питомцями, і наколиби ту управлявся всякого рода єретизм, чи тоді булоби у нас загальне обуренє? Чи скликуваноби віча з протестами? Чи зужитоби тільки енергії і заходів, як се тепер дієся, коли ходить о справу високу і святу, якою є стан безженний священика?! І чи се всьо має свідчити, що у нас є житє з принципів надприродної віри, що у нас є розумінє і смак в річах духовних і церковних?! Що о нас подумав світ католицький, видячи сего рода наші подвиги?

До целібату нікого з питомців не змушуєся насильством, а в кождім случаю ніколи під загрозою кулькою в лоб, як се приміняєсь в справі женитьби питомців. Питомці то не є безсловесне стадо, котре треба аж насильством спонукувати до високої, святої і хосенної справи, якою є целібат. Їм представляєся знеслість і благородність самої ідеї, відкриваєся їм всякі рани і потреби нинішних часів, котрим питомці посвятившиє з неподільним серцем на службу Церкві моглиби запобігти. Ніхто їм не представляє стану безженного в рожевім світі. Навпаки їм голосять стан безженний священика як жертва, котра вимагає самовідреченя і терпіння. І питомці се розуміли. Бо котрі не чулися в силах, виступали. Тому два роки — на перший рік вступило 43 кандидатів, а по скінченім першім році осталося тільки 15. Тамтого року шкільного було на першім році 35, а лишилось тільки 18. З того виходить, що стан безженний, се найлучший пробний камінь покликания до стану священичого. Без того много булоби інтрузів без покликания. А чейже гіркі обставини сих часів вимагають правдиво покликаних і цілої посвяти слуг олтаря.

Зовсім безосновні і кривдячі суть підозріння і інсинуації, що Єпископи ділають під натиском Риму, або під впливом чужої і укритої ворожої руки. Престол Римский ту зовсім непричастний, а посторонні впливи не мають зовсім місця. Справді тільки в нашій затровній атмосфері можуть родитися такі сплетні. Щобудь робить Єпископ, то зараз стягає на себе підозрінє уляганя чужому і ворожому впливови. Видко, як великий є занепад у нас розумного і самостійного думаня і діланя, наколи ми по собі всіх інших так судимо.

Ту кождий Єпископ руководиться своєю совістю, маючи на оці добро Церкви, загрожене спасенє душ людских і двигненє народу. Впрочім запитаєсь словами жонатого священика: „Чи Єпископи не маючи стійности свого жа-

даня моглиби зважуватися на карколомне діло в нашій суспільности, що днесь співає осанна, а після завтра ще дуща буде кричати распни, распни його? Чи Єпископ висвячуючи питомця не може жадати під него свійств, яких вимагає дух часу? Чи Єпископ не є відповідальний і то страшно перед Богом і Апостольским Престолом за свою діяльність? Чи Єпископ любячи свій нарід, працюючи і терпячи для Церкви, котрій служить, в яку вкладає історію свого „я“, може зважитись робити щось шкідного для неї?¹⁾

Целібат, як кожда инша справа Божа є „як знаменіє пророкство, да відкриється їм многіх сердець помышленіа“ (Лук, II. 34, 35). І справді счинилася буря спротиву проти него, а разом виявився многих а многих цілий душевний стан внутрішній. При сій нагоді показалося, що наш організм церковний є в великій небезпеці. Нагромадилося в нім много затровних і гнилих соків, котрі грозять заглагою Церкві. Можна тепер вже напевно ствердити, що если дальше такий стан потреває, то Церква у нас при змінених обставинах перетвориться в фалшиву церкву, або з часом сама розпадеться, бо елемента розкладові, які в ній загніздилися, Церкву ту розсадять і знищать. У нас назбиралося за много вибухового матеріалу. Під Церкву підложено вже давно динаміт, а в боротьбі проти целібату запалено тільки льонт. Нам отже треба великих і цілих священників, нам треба священників чину, відваги і енергії.—А чи такі знайдуться? Сумніваюся. Дай Боже, щобим був фалшивим пророком. Суппонуючи здорову і незіпсуту душу у питомців я старався в моїх конференціях майже щоденно до них голошених, їх пірвати до виспих ідеалів. Я з ними не лукавив, я не хитрив, я йшов просто, ясно, щиро і отверто, нічого не закриваючи, ані не украшуючи. Я відкривав всі болі і рани наші, я говорив цілу гірку правду. Я апелював до любови до розпязтого Спасителя, до любови до свого нещасного народу. Я їх трактував по родинному, по приятельски. Тимчасом кількох отчайдухів зведених посторонними агітаціями потрафило їх стероризувати. Потайки в ночі, по злодійски вимушувано підписи, а відтак винено письменний ультімат на стіл віцеректора і демонстративно на глум і згіршене прилюдне мусіли питомці всі нараз опустити семинар. І наколи можна еще оправдати тих питомців, котрі під терором з плачем опускали семинар, то однак рішучо треба осудити тих, котрі як комітетові виконуючи прикази упавшого світа, під погрозою револьвером доконали сатаньського діла на загалі питомців.

¹⁾ О. Мирон Коритко, парох Холоїва п. в місци в своїй брошурі під заголовком: „Про що не говориться, о чім не пишеться, а про що навіть думати не хочеться“.

І сей нелетальний, розбійничий і дикий поступок питомців публіка прийняла як ідейний, впрост героїчний. Справді у нас дух затроєний, загальна деправація і прострація серця. Если так поступили кандидати стану духовного, то що думати о прочій молоді на світі? Молодь наша переважно без виспих солідних ідеалів, губою тільки патріотична, до праці за лінива і шукає тільки легкого хліба. А від кого то все бере початок? Від старших, котрі ту молодь виховують, як також від тих, котрі замість стримувати і картати молодь за нерозважні її промахи, еще оплескують, заохочують і підтримують її на дусі. І ту справджуєся німецька приповідка: „Wie die Alten sunen, so zwitschern die Jungen“.

Вкінці еще одна увага. Ціла ся погана боротьба, яка провадиться тепер проти Церкви, кидає сумну тінь на жонате духовенство. Бож від жонатих священиків вийшов і підтримуваний є клич сеї боротьби, бож і світска інтелігенція, яка роздмухує сей огонь, то в переважній частині продукт з родин священичих. Вглянувши однак ближе у всі обставини, справа инакше представляєся, а оборонці і адвокати жонатого духовенства учинили тільки для него медвежу прислугу. Бо велика часть жонатого клиру, котра бере справу безсторонно і об'єктивно, зовсім не годиться з тим, що голоситься в часописях і на вічах, а навіть многі з тих жонатих священиків, котрі хотять є проти целібату, однак ведені етикою і здоровим розумом зовсім осуджують поганий спосіб сеї боротьби. Що справді не всьої клир жонатий дався піврати подувом сеї хуртовини, най буде голос жонатого священика виспе сказаного, який в своїй брошурі мав відвагу висказати сміло свою гадку в праві целібату¹⁾. І сей священик своїм прилюдним виступом много уратував чести жонатого духовенства.

Тому звертаю увагу всіх моїх священиків, щоби заховали такт і розвагу. Най не дадуться поривати денервуючими настроями хвилі, щоби не поповнити щось такого, за що потім треба соромитись перед Богом, своєю совістю і Церквою, або принайменше, щоби не виставити собі свідцтва овечого розгону. А если є такі одиниці, котрі на

¹⁾ Порадно булоби, щоби кождий перечитав ту брошуру. Вправді суть там многі сфрази кинені а не викінчені, однак много там кидаєся світла на наші обставини. Одно, що мене прикро в тій брошурі вразило, то інсинуація автора, що жінки священиків суть „з'огиджувані надутою бльокадою станиславівщини“ (стор. 11). Інсинуація та єсть дуже кривдяча і безосновна. Бо наипаки густо-часто целібати дізнають докорів і насмішок від жінок священичих. Вже та „станиславівщина“ має досить з себе, хто не хоче, то скубне і свої і чужі, приятелі і вороги. Не знаю, що наміряв автор сею інсинуацією, хіба аазначити, що він не має нічого спільного з „надутою бльокадою станиславівщини“.

осліп біжуть за ворожими кличами, най їх оминають і їх не слухають. Також лучаєся, що священик чи в біді, чи коли ходить о осягненнє парохії, зложиться, просить в покорі як невинне ягня, а відтак коли його Єпископ виратував з бід, коли в імені Церкви дав йому кусник хліба, то він потім скидає овечу шкіру, стався вовком проти Єпископа. Таке поведєнє є нечесне. За се Господь Бог буде карати. Мої Дорогі Огці, не наслідуйте таких священиків. Як хто з Вас має щось до Єпископа, чи в приватній справі, чи загальній, най до мене впрост звернеся, але най не стріляє з за плота.

Подавші сі мої загальні помічення з теперішньої хвили постановляю і заряджую як слідує :

1) Кождий о. декан має доручити всім душпастирям і катехитам в своїм деканаті сю нинішню відозву як також Пастирский Лист з 11/3. с. р. „Про грозячі небезпеки“. Кождий знов душпастир має під канонічним послухом відчитати той Пастирский Лист цілий від початку до кінця нічого не опускаючи ані змінюючи замість проповіді тільки разів, кілько буде потрібно до відчитання цілого Листа. Се зарядженє відноситься також до всіх катехитів середних і виділових шкіл так мужеских як і женських.

2) В дієцезії на області церковній єдиним правним настоятелем єсть Єпископ, котрий єсть підчинений св. Отцю Папі. І Він є єдина найвисша компетентна власть над Єпископом, і тому ніякі самозваньчі і непокликані трибунали, ареопаги і комітети, не мають права диктувати Єпископови, а тим більше способом вуличним. Не узнаю рівнож в моїй дієцезії б. Товариства св. Ап. Павла, чи нового Товариства св. Ап. Андрея, а „Ниву“ рішучо осуджую. Тому всякі відозви пересилані до тут. Духовенства via „Нива“, або Тов. св. Ап. Павла чи св. Андрея належить відкидати, як також мені їх не присилати з своїми підписами. Церква береже і за ніщо не дасть собі видерти авторитету вї даного, так знов з другої сторони береже і шанує індивідуальність кожного з своїх підчинених і після того його трактує. Тому най кождий священик сам за себе відповідає, а не даєся поривати масовому настроєви подражнення. В гурті часто під впливом хвили падають високопарні слова, погрози і рішення, а коли прийде до діла, до відповідальности, тоді кождий ховаєся і звиняєся : та де ? то не я ! я ні при чім ! моя хата з краю !

3) Наша преса загально єсть ворожо настроєна до віри, Церкви і релігії. Нам треба конче подумати про пресу християнсько-католицького напруму. Поручаю поширювати „Місіонара“ для дорослих вірних, „Наш приятель“ для дітей, а „Поступ“ для дорослої молодіжи шкіль-

ної. Рівночасно поручаю поширювати між вірними книжки видавництва ОО. Василян в Жовкві.

4) Най всі священики по парохіях і школах заохочують всіх, щоби молилися о скріплене католицького духа в нашім народі, як також най моляться і приймають св. Причастія за священиків і о покликанє нових святих священиків. Щоби се уняти в здетерміновану форму, поручаю, щоби священики заохочували вірних до відмоленя 5 Отче наш і 5 Богородице до п'ять ран Христових що п'ятниці, а крім сего, щоби вірні в той день старались прийняти св. Причастіє в тім самім наміреню. Ту передусім члени Апостольства Молитви повинні сповнити сей обов'язок любови до Ісуса і до душ людских. Справді апостолованє молитвою тепер є серед нас конче потрібне і воно може много виведати помочи і милосердя Божого.

5) Як Бог дасть дочекати, буду взивати всіх священиків почавши від січня 1926 р. до іспиту з морального богословія, а іменно з тої часті, котра трактує о Найсв. Тайні Евхаристії і о св. Тайні Покаяня, як також о реституції. Відтак з книжки о набоженстві до Найсв. Серця Христового, а іменно о приписах що до обходження з Найсвят. Тайнами підчас Богослужень (стор. 303—360), як також о зарядженнях в Вістнику з р. 1905 Ч. VIІ. стор. 78—88. Вкінці з Пастирського Листа о канонічнім послуші, виданого 1916 р. Хто того Пастирського Листа еще не має, най звернєся до тут. Еп. Канцелярії. Хтоби не хотів піддатися сим іспитам, або не видержав, то відберєся йому юрисдикція в св. Тайні Покаяня і власть правити Службу Божу.

Дано в Станиславові в Суботу Лазареву, дня 11-го квітня 1925 р.

✠ Григорій.

Єпископ.

НОВІ КНИЖКИ.

Книга псалмів переклав Свщ. Др. Ярослав Левицький. Львів, 1925. Стр. 228, малий формат. Неструдимий наш працівник на тому полі ось видав Псалтирю чистою і гладкою українською мовою, придержуючися критичного грецького тексту, з узглядненням тексту церковно-славянського. Переклад основно перевірили о. Др. Сп. Кархут і о. В. Д. Садовський. Загальні пояснення подав о. автор в „передньому слові“, а принагідні пояснення тексту в нотках. Перед кожним псалмом подане його загальне пояснення і його зміст.

Аж на душі легше робиться, коли читавш старовинні псалми в гарній і легкій українській мові. Ціна книжки, як на нинішні часи, дуже приступна, бо тільки 2.50 зл. Священики повинні не тільки для себе набути се видання псалмів, але й поширити його між народ.

Книжку можна замовити в усіх укр. львівських книгарнях, як також у о. автора (Львів, ул. Якова Стшеме 15).

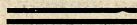
K.

Zu Füßen des Meisters, Kurze Betrachtungen für vielbeschäftigte Priester von Anton Huonder S. J. Zweiter Band. Die Leidenacht. Erste bis dritte Auflage. 1925. Verlag Herder u. Co. Freiburg in Breisgau. Стр. 428, малий формат. Перший том розважанаь Гуондера переложений уже либонь на всі європейські мови (також на нашу), і має свою добру славу також між нашим духовенством. Сей другий том у нічому не уступає першому. Варта набути.

K.

Michel D'Herbigny S. I.: L'aide pontificale aux enfants affamés de Russie. Pontificio Instituto Orientale. Roma 1. Стр. 78.

З численними ілюстраціями голоду в Росії і папської заповомогої акції.

В с я ч и н а.

„Пастирський лист Григорія Хомишина Епископа Станиславського до Кліра і вірних Станиславської Епархії про грозячі небезпеки“.—Крім посланія до духовенства, яке ми в сьому числі „Ниви“ перепечатили, одночасно видав Екссел. Хомишин пастирський лист до вірних під наведеним титулом. Зміст обох посланій один і той самий, тільки тон у „посланію до вірних“ дещо лагідвійший. Також отсе посланіє звертається головню проти „таких провідників народних, котрі знаходяться в Церкві, будучи при тім далекі і чужі для католицького духа Церкви, або не маючи нічого спільного з Церквою і вірою, хіба що суть охрещені і записані в метриках“ (стр. 9.). А то з того приводу, „що вони хотять заняти майже верховне становище в Церкві і почувшись на силі зачинають вже диктувати і розказувати Епископам, коли вони як Пастирі поставлені всяким слухним правом хотять рядити Церквою і дбати о її добро, як сего вимагає слава Божя і спасення людських душ“ (9). „При тих всіх ріжних агітаціях уживається фалшу, клевети і безсоромної лайки та напасти“ (10). Ті народні провідники „упавші отчайдухи і душегубці“, „затровні душею і гнилі серцем“, (стр. 12-13), по словам посланія хочуть допровадити нарід до большевизму. Проти

сект у посланію лише коротша згадка (стр. 13-14), хоч вдійсності агітація ріжних сект становить найбільшу „грозачу небезпеку“ особливож у станиславівській Епархії. Посланіє кінчиться словами: „у нас мало моляться за священників і о священників, а за те часто помітується священниками. За допущом Божим може статися таке, що вірні не будуть мати ніяких священників. То певна річ, що вірні будуть мати тільки і таких священників, кілько і яких собі у Христа випросять і на яких собі заслужать.

Благодать Господа нашого і т. д.“

Пояснення. Один білоруський священник з Вильні, хочачи переложити мою „Християнську Аполюгетіку“, поставив мені такі запитання: 1) Чому, доказуючи існування Бога, взяв я тільки деякі аргументи, а не більше? 2) Чому про Церкву так коротко трактую — чи не було би вказано доробити трактат „de Ecclesia catholica“? — Тому, що такі самі запитання ставили мені й деякі з наших священників, вважаю за відповідне прилюдно пояснити справу.

Ad 1): вдійсности вичерпав я всі історичні докази на існування Бога, одначе я їх на свій спосіб розложив і деякі з них подав в иншій формі. При тому я руководився тим, щоби річ представити якнайбільш переконуючо і приступно. Отже треба було достосувати аргументи до нинішніх наукових поглядів і природничих відкрить.

Щоби цілу квестію упростити, поділив я її надві квестії: а) чи існує Абсолют? б) чи Абсолют є свідомий, розумний і особовий (т. є. чи існує Бог)? Відповідно до того треба було розложити й аргументи.

При доказах на існування Абсолюта опустив я історичний доказ, сформулований уже Аристотелем, „ex motu“ (quidquid movetur, ab alio movetur). Зробив я се тому, бо сей доказ у своїй історичній формі нині не дуже придатний, і може більше пошкодити справі, як допомогти. Атже нині многі з найвизначніших фізиків заступають погляд, що енергія є матірнім елементом матеріяльного світа, а атоми (протони і електрони) є тільки точками згущеної енергії.

Отже й рух є матірнім явищем, а спокій тільки зверхнім привидом.

До того, щоби належно зрозуміти історичний доказ „ex motu“, треба знати теорію Аристотеля про „actus et potentia“ (бож Аристотель дефініює: *motus est transitus ex potentia ad actum...*“); а пояснювати цілу отсю теорію з усіми її добрим й слабиим сторонами, се тільки притемнило би властиву справу. Атжеж треба би притому згадати наведений погляд новочасних фізиків, і якось узгіднити оба ті погляди. Значить: треба би розводитися над квестією на кількох сторінках і порушувати субтельности, які для ученика VIII

гімн. кляси видавалися би тільки „штучністю“, або чимсь „незрозумілим“.

Замість того всього вказане є нині покористуватися тими природничими відкриттями, які для людей попередніх віків були тайною, і історичний доказ „ex motu“ подати в змінений формі. Матерія всесенної на підставі нинішньої фізики не дається поняти як „*repetitum mobile*“. Ось у тій формі я й подав сей аргумент, віднісши його до розділу, де говориться про сотворення світа.

„Онтологічного доказу“ я не згадав, бо він а) вдійсности безсильний, б) зовсім непотрібний, бо існування Абсолюта можемо доказати иншими, певними дорогами.

Позірно опустил я також другий аргумент — „*ex gradibus perfectionis*“. Та вдійсности я його навів, але в змінений (скорочений) формі. Він знаходиться в § 22 (свідомість та особовість Абсолюта), уступ 2. З існування людського розуму й свідомости слідує, що Абсолют мусить бути свідомий і розумний. В такому виді сей доказ простійший і наглядніший. Т. зв. „евдаймонологічний доказ“ відніс я до доказів про безсмертність душі [§ 41, 2, 2), 3)], де він має більш зобовязуючу силу.

Ad. 2): Як се зазначене в § 2 (Історичний розвій апологетики), написав я Апологетику засадничо проти атеїзму й раціоналізму. Тому й дав я їй заголовок „Християнська Апологетика“ (впрочім таке поручення дістав я від Ординаріату). Уклад і навіть матеріал Апологетики саме тому, що її дотепер в школах систематично не викладано, ще знаходиться в пливкому стані: одні автори радять собі так, другі инакше. Для мене була обовязуючою передовсім логічна послідовність. Становище моєї Апологетики таке, що я покликаюся лише на такі аргументи, котрі могли би переконати атеїстів і раціоналістів. Розум і досвід — ось тільки се тут авторитетні жерела.

Але в трактаті „*de Ecclesia catholica*“ треба покликуватися передовсім на св. письмо і традицію — отже на зовсім иншого рода жерело аргументів. А тим становище в книжці вийшло би непослідовне.

На мою думку треба би апологетичну проблему розложити на дві різко від себе відділені: одна буде становити загальну апологетику, друга спеціальну — т. є. одна буде „християнська апологетика“, друга „католицька“, де абстрагуватиметься від проблемів Бога, сотворення, душі і т. д., а розправлятиметься тільки про Церкву Христову з католицького становища. Також думаю, що „Католицька Апологетика“, якщо має бути переконуюча (а не тільки „викладаюча“, бож нерв Апологетики

є саме в тому, щоби вона була переконуюча), не могла би бути менша змістом, як „Християнська Аполюґетика“.

Коли ще до сього завважаю, що я властиво писав свою Аполюґетику для учеників VIII. гімн. класи, а в VI. класи береться доґмагику, де приходить трактат про катол. Церкву, то, як думаю, для кожного буде зрозуміле: чому я в своїй Аполюґетиці написав про Церкву тільки те, що із зовні доповнює катол. науку про внутрішній устрій Церкви.

Г. Костельник.

„Упац“ і „Бопуац-Явпєєсац“.

Під тим титулом знаходиться в Харківському „Безвірникови“ (ч. 2. з 1925 р.) нотатка, з котрої дещо більше можна довідатися про українську автокефальну церкву на радянській Україні. „Упац“ — се „Українська Православна Автокефальна Церква“, якої митрополитом є О. В. Липківський — без канонічного свячення на єпископа (його Собор „висвятив“...). А „БОПУАЦ-ЯВПЄЄСАЦ“ — се „Братське Об'єднання Парохій Української Автокефальної Церкви, яка визнає преемственність Єпископа єдиної соборної апостольської Церкви“. Її митрополитом є єп. Павло Погорілко. Отже на радянській Україні є аж дві автокефальні українські церкви. Про Липківського вже в нас доволі писалось. А про Погорілка довідуємось з наведеної нотатки ось що: Він заснував свою Церкву з початку 1923 р. на Поділлі, і як „Безвірник“ пише, „являє собою одну з сорока чотирьох течій православної Церкви“. По освіті Погорілко філософ-богослов. За царя був лібералом, українофілом, навіть „гонимим“. Вже Петлюра після був його до царгородського патріарха висвячуватись на єпископа. А в 1919 р. вирядив його Всеукраїнський Церковний Собор до єс-сарха Грузії, однак із за воєнних акцій він не міг там дістатись. Вкінці на єпископа висвятив його архієпископ Антонін, основник „живої церкви“, але По-ко вернув на Поділля, відхрестився від „живої церкви“, і заснував „БОПУАЦ-ЯВПЄЄСАЦ“.

Зразу прибрав собі титул єпископа липовецького, потім ольгопільського, а тепер подільського.

Скарби Києво-Печерської Лаври. Після звідомлення „Безвірника“ (ч. 2. з 1925) совітські влади знайшли скриті скарби Київської-Печерської Лаври, яких вартість обраховується на 800.000 карбованців в золоті. Було там понад 1600 шовкових покривал з мощей, біля 2000 священних і діаконських риз, до 100 архієрейських, до 80-100 пудів срібла, більш пуда золота, 14 панатій високої артистичної вартости, оздоблених самоцвітами, 26 хрестів приблизно такої ж якості й риза з образу Успення Богородиці

вся зі золота та рясно облямована діамантами. А се тільки „лишки“, бо головну частку скарбів большевики вже перед-тим забрали. Які убогі наші галицькі церкви в порівнянні з такими Лаврами!...

„*Roczniki Katolickie*“. Від 1922 р. видає ks. Nikodem Cieczyński в Познаню річну Хроніку католицького світа під наведеним титулом. „*Roczniki*“ за 1924 р. відзначаються тим, що в них поміщені доволі численні ілюстрації (осіб, конгресів і до т. п.), та й тим, що в них про нас Українців уніятів — крім кількох коротких згадок (стр. 317 і 464) — нема нічого.

Про відношення Москалів і Поляків до унії автор пише доволі об'єктивно, підходячи до річі зі щирою інтєвцією. Так він слушно нарікає на се, що між Поляками нема заінтересування унією, „ще найбільше о майбутній унії писали дневникарі, але що освітлюють її з націоналістичного становища, отже ворожо відносилися до унії, особливо ж на терені Польщі, а хотіли би тільки латинізації і тим шкодять справі Церкви (Kościoła), розбуджуючи підозріння між православними“ (стр. 318). Довідуємося з того „Річника“, що в радянських республіках в 1924 р. було в 9 дієцезіях 1.596.000 римокатоликів з 396 священиками, з того мало би бути аж 1 200.000 Поляків. В Польщі після статистики з 1924 р. мало би бути 17,370 000 римокат., 3 030.000 уніятів, 2.850.000 православних, 2 877.000 жидів, 980.000 євангеліків, решти 100.000. (Супроти того се просто чудо, коли в польських школах учать, що Українців в Польщі є 4.000.000). Але в „Річнику“ за 1923 р. автор помістив був цілий розділ (XLIX) про нас, і „погуляв“ собі добре під такт відвічної польської пісеньки про „*Rusinów*“. Приїхав був до Львова, відвідав між іншими також нашу редакцію, і — здавалось йому, що вже вповні визнався на наших справах. Сам зі себе, яко Познанчик, може й хотів пізнати щирі правду, але був заслабий, щоби не улягти звичайній газетарській польській атмосфері, а доказів для „слухності“ тої орієнтації шукав у станиславівських брошурах. І повиписував про нас різні „бредні“.

Ми були обіцяли відповісти йому на відповідному місці в статті „Доля унії“, однак же целібатова заверуха перервала нам правильне продовження сеї статті (яку всежтаки докінчимо в будучих числах), — і тому бодай вкорог і відповідаємо йому ось тепер, щоби сплатити наш „довг“.

Ось по порядку цитати:

„*A podkreślić to z naciskiem należy, podnieść z chlubą, że w przeciwieństwie do Niemców polityka świecka, polityka zarobkowej zahłanności nigdy nam oczu nie przyćmiewała, że wysoko zawsze dzierżyliśmy sztandar godności chrześcijańskiej*“ (стр. 488). „*Krew naszych Męczenników religijnych, jak Józef*

fata Kuncewicza (!), Andrzeja Boboli, krew naszych męczenników narodowych użyżniła i nieurodzajną głębę ruską" (489). Се історична польська „przechwalka“ звісна кожному Українцеві, і кождий знає, як її розуміти. На днях „Kurjer Lwowski“ приніс ухвали ради міністрів про касату українських гімназій у Галичині і т. ин. благодати під титулом „Tolerancja polska niema granic“... Отже Цешинські, чи дійсно пасують такі титули до таких змістів?

О. Цешинські покликується на станиславівську брошуру „В ім'я правди“ та на послання Експ. Еп. Хомишина, і виписує з них те, що вже не один польський автор з таким наслажденим виписував: що в нас нема довіря до священика; що наші священики обтяжені родинами і розполітизовані; що в нас релігійні справи підрядні; що в нас тільки бізантинізм; що ми є тільки зверха католиками; і т. д. і т. д. Тими виписками заповнені сторони 535–539. А потім автор додає від себе (як уже звикли польські автори): „Tak otóż sam biskup unicki w jaskrawych barwach przedstawia pustą obrzędowość pobożności u unitów i powierzchowność ich religijności. Kto zbliżka patrzył na życie unickich Rusinów, ten przyznaje trafność uwagom biskupa (Але сам автор либонь не мав тої нагоди). To też między księżmi łacińskimi kursuje już od lat takie niemal przysłowie, że u Rusinów:

Nabożeństwo we dzwonach, Modlitwa w pokłonach, Zwyczaj w odzieży Obyczaj w kradzieży.

На урочисте święта wiele dzwonią, kiedy się modlą, raczej zewnątrz, bijąc pokłony, a co najgorsza dużo kradną“ (539).

Отже авторе! Чи годилось пускати в Ваших, бодай інтенціонально поважних, „Rocznik - aх“ такі пашквілі, якими пописуються брукові польські газети? Чи Вам, як Познанчикови, рука не задрожала при тих словах? Вам звісне, що всі Ваші (польські) часописи розписуються про те, що „w Polsce dużo kradną“, а після польських статистик „Rusinów“ в Польщі в дуже мало, отже...

Саміж Ви написали на стр. 566 „Obok szeroko rozgałęzionych kradzieży powtarzać się poczyna w Polsce“... І дуже жалуетесь, що в 1923 році в Гнєзні вкрадено дорогоцінні реліквії св. Войтіха. Алеж там нема „Rusinów“. Ваша приповідка „obyczaj w kradzieży“ пригадує хорватську приповідку „насміхалася сова з синиці, що вона має грубу голову“...

Доторкнувшись kwestії celibatu, автор пише: „Duchowieństwo świeckie patrzy na to nieraz kosem okiem, w mawiając w siebie (!), że i lud woli księży żonatyh“ (543). Виходить, що автор, Познанчик, знає ліпше наш нарід, як наше духовенство. І справджується на ньому польська приповідка „mierzyć siłę na zamiary“.

Автор не тільки нашому духовенству, але й єпископам закидує „rozpolitykowanie księży a nawet biskupów“ (544). З огляду на се, що автор без застереження хвалить тільки Єппа Хомишина, ясно, що те „rozpolitykowanie“ приписує він на карб Митрополитови Шептицькому. Одначе для польського архієпископа, для пок. Більчевського, має він зовсім иншу міру. Його називає „найбільшим Єппом Польщі“ (505), бо він „zasłużył się nie tylko około Kościoła (вибудувавши 350 костелів у Сх. Галичині), ale i Ojczyźnie, bo tem samem stawił na Kresach tyleż twierdz polskości przeciwko nawale ukraińskiej“. „Jak wartownik z wysokiej strażnicy nie ustępował, jak żołnierz broni nie wypuszczał z ręki“, воюючи проти „підлого вшательського системо австрійського“, як також проти „inwazji ukraińskiej“ (507).

І тому покійний „stał się rycerzem kresowym, bojownikiem“, і його могила свідчить о „zwycięstwie żywiołu polskiego wśród morza ruskiego“ (509). Се не „rozpolitykowanie“ — „to co innego“!

Свою правдиву інвазію на Українців кінчає автор словами: „Inwazja ukraińska z 1918-19 r. nagromadziła dużo paliwa.... Ale powoli stosunki już się układają, partja staroruska jest rządowi polskiemu przychylna, przysłowio wa (!) tolerancja polska winna zapomnieć zamach Ukraińców, winna ich dopuścić do równouprawnienia, a wtedy tuszyć sobie będzie można, że pod przewodem biskupów, a osobliwie Chomyszyna i cerkiew unicka tworzyć będzie wał ochronny w polskim antemurale christianitatis“ (547-48).

О. Цешиньскі любить „шпирати“, нехай отже задасть собі труда, і нехай поперечитує ріжні „rozporządzenia“ ріжних, висших і низших польських władz бодай від 1923 до нині відносно до нас Українців, а переконається, як на ділі виглядає та „przysłowio wa polska tolerancja“. Але якби мав дійсно щирю волю, то й без того міг би пізнати нашу гірку дійсність.

Усунення римокат. вильненського Єпископа Матулевіча. Як польські газети недавно донесли, вильненський римокат. Єпископ уступає. Його наслідником має бути Архієп. Цепляк. Польські газети так толкують справу: „Усунення Еп. Матулевіча, котрий дістав титул Архієпископа in partibus infidelium, є одним з наслідств конкордату, бо польський ряд в часі перетракцій в справі конкордату жадав його усунення“. А чому жадав?

Бо Еп. Матулевіч не був запеклим ворогом Білорусинів, і польські ендеки доти по газетах і приватно нападали його, аж його вижерли.

Єгипетська кара. В Малярщині в околиці міста Керекедьгаза намножилося стільки малих жаб, що застелили всю землю. Годі й ногою поступити через них. Жабчата

лізуть в будинки, до посудин, на стіл, між білля— словом: повно їх всюди. Люди боряться перед ними сіркою.

Читаєш, і стидаєшся. В числі 24. „Українського Голосу“ помістив д. Роман Дмоховський лист, який до нього написав о. Др. А. Бойчук, ректор станиславівського дух. семінара. Читаєш його, і стидаєшся... Розуміємо, що розгорячкованість, викликана боротьбою довкола целібату, може довести до гострих виразів, до прикрих, терпких обвинен, але ж годі священикови, а ще до того на визначному становищі, воювати штубацькими концепціями, якими ученики низших клас покривляються один одному.

Ми не похваляємо „Приписового целібса“ задля драстичних сцен (без яких можна було обійтися), але в зверхній титулятурі листа називати радника суду „приписовий целібс“, а в середині „Ваша Святости“, і „Папою“ — се одним замахом убиває авторитет о. автора, а грубо нарушує авторитет Папи й цілого духовенства. Хто і як затре-отсі сумні сліди такого воювання?

Пересторога. По краю ходять різні люди, які збирають жертви на церков на Пацлавській Кальварії. Подається проте до відома всіх, що до збирання жертв ніхто не дістав уповаження.

о. Йосиф Маринович, парох.

Повідомляємо, що з сим числом розсилаємо кожному нашому довжникови чек з поданням суми залежності до кінця 1925 р. Наша каса вже випорожнилась, просимо отже сейчас вирівняти довги і присилати передплату, щоби часопис міг правильно виходити. Слідуюче число вийде подвійне і появиться в серпні.

Адміністрація.

КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ
Теодора Голіяна
спеціалісти в роботах для одягів духовенства
Львів, ул. Куркова 25
II. поверх

Позволяється печатати.
Львів, дня 22 червня 1925.

† Андрей
Митрополит.

Редактор-видавець **О. Д-р Гавриіл Костельник.**

З друкарні Ставропігійського Інституту під упр. А. Яськова.

домі події, на котрих ті докази опираються, а для образованого чоловіка, або загалом для чоловіка, що того досвіду не має, ті докази будуть безсильні і без користи.

§ 23. Переведення доказів.

Щоби слухачів переконати про якесь твердження, не досить навести причини, що потверджують його правду, але треба старатися сам доказ належно перевести. Ізза сього докази повинні бути ясно, правдиво, логічно і реторично переведені.

1) Переведення доказів повинно бути ясне с. в. треба показати слухачам взаємне відношення, що заходить між доказом і доказуваною правдою; для того треба пояснити все, що могло би бути темним і для слухачів не зовсім зрозумілим, і так: а) треба темні і не зовсім зрозумілі слова заступити іншими, яснішими, але того самого значіння; б) образи і порівняння, що мають служити за доказ, треба докладно пояснити і примінити до даого випадку, або г) для більшої ясности й докладности навести річи противні тому, що містить доказ.

2) Переведення доказів повинно бути правдиве с. в. наведені причини мусять справді доказувати те, що доказати повинні. Для того а) треба перед наведенням доказу розважити, чи він дійсно відповідає даному предметови науки, пр. місця, що доказують потребу жалю, не доказують потреби Тайни Покаяння і т. п.; б) місця св. Письма і церковного Передання треба наводити вірно і в такім обемі, щоби не терпів їх змісл, щоби отже не буди перекручені і відорвані; в) приміри, що мають служити за доказ, повинні бути правдиві і того роду, щоби здоровий розум не міг сумніватися про їх імовірність; г) особливож треба вистерігатися всяких софізмів та ложних заключень або так званих помилок в заключенню.

Такі помилки є оті: 1) коли хто твердить те, що доперва має доказати (*petitio principii*), пр. Церква не може сказати неправди, бо вона непомилна; 2) Коли хто хоче більше доказати, як слідує з самого доказу (*mutatio centri*), пр. Церква є непомилна, тому Папа не може помилитися; 3) коли хто хоче одно з другого і противно, друге з першого доказати (*circulus vitiosus*), пр. Папа є наслідником св. Петра, бо св. Петро був першим єпископом римським, а св. Петро був першим єпископом римським, бо римські папи є наслідниками св. Петра; 4) коли хто з одного твердження заключає на више з опущенням дуже важного середнього (*saltus in probando*), пр. ангели можуть істнувати, тому істнують.

3) Переведення доказів повинно бути логічне. При кождім доказі йде о те, щоби правду якогось предмету ясно представити, або щоби важність і значіння доказаної правди зясувати в належнім світлі. Перше потрібне при кождім доказі і осягається через так звані логічні або філософічні форми доказів; друге особливо потрібне при

головних предметах бесіди, до котрих ціла бесіда стягається через так зване піднесення (amplificatio).

Фільос фічні форми доказів є отсі:

а) Сильогізм; він складається з трьох тверджень, де з двох перших заключається на правду третього. Перше твердження називається висше (major) і представляє якесь загальне поняття; друге твердження називається низше (minor) і представляє родове твердження; третє твердження є заключенням з двох перших, пр.: 1) чеснота (загальне поняття) заслугує на пошану; 2) та скромність (родове поняття) є дійсно чесною; 3) для того (заключення) скромність заслугує на пошану.

Часом ставляється родо є поняття на першій, а загальне на другім місці, пр.: 1) скромність є чесною; 2) та всяка чеснота заслугує на пошану; 3) для того скромність заслугує на пошану.

б) Ентимема є скорочений сильогізм, де одно з двох перших тверджень, як само собою ясне і арозуміле, опускається, пр.: Тит є чоловіком, отже Тит є смертельним; замість: 1) кожний чоловік є смертельний; 2) та Тит є чоловіком; 3) отже є смертельний.

в) Епіхерема є сильогізм, в котрім одно з перших двох тверджень або оба є получені з доказами, пр.: 1) у всіх народів находимо переконання про істновання Бога, бо се посвідчують письменники старих і нових віків... 2) та таке загальне і згідне переконання не може мати причини в чім иншій, як хіба в людській розумі, бо всі инші причини, як: виховання, людська повага і т. п., не можуть бути, як самі в собі змінні, причиною незмінного й постійного переконання; 3) для того се загальне переконання доказує істновання Бога.

г) Ділемма складається з двох виключаючих себе тверджень, з котрих одно повинні всі признати або заперечити, а тим самим також правду другого признати, пр.: „Або християни є винні або невинні. Коли є невинні, для того підлягають карі ті, котрих винайдуть?“ (Тертуліан проти едикту Траяна). — Коли ділемма складається з трьох або більше тверджень, називається трілемма, полілемма.

д) Сорітес є формою заключення, в котрім більше тверджень так єзі собою уложених, що присудок попереднього є підметом сліду ючого твердження, аж приходимо до заключаючого твердження, в котрім підмет першого твердження є злучений з присудком того останнього твердження; пр.: „Все добре є пожадане; все пожадане слід одобрити; що одобряється, се є приємне, отже й пошана йому належиться; колиж так, мусить бути похвальне, для того все добре є похвальне“. (Cic. Tusc. 5, 15, 45).

е) Внесення (inductio) є се вичислення більше безсумнівних подій або правд споріднених з твердженням, чим слухачі привезолні признати твердження за правдиве; пр.: „Вас усіх, що тут на землі удавалися о поміч до Спасителя, взиваю і прошу, скажіть мені, чи вас коли опустив? Ні, каже сотник з Кіпернауму; на мою просьбу уздоровив мого слугу. Ні, каже сліпий з Єрихону, мені дав світло очий і пр. Отже і нас не опустить“.

ж) Анальогія, де з одного званого і певного приключення або твердження заключаємо на правду другого; пр.: „Коли Бог помагає кождому чоловікові, то й тобі поможе“.

Се є звичайно уживані філософічні форми доказів, котрі бесідникови приносять велику користь, бо правду, про котру він говорить, доказують живо і ясно. Треба їх тому в бесідах уживати, але щобі надати їм живости, не слід держатися в цілій бесіді одної і тої самої форми доказів.

Крім сих поединчих форм розумових доказів великої ваги в бесідах є так зване: 1) піднесення, розширення (amplificatio), котре лежить в тім, що бесідник, доказавши якусь правду, застановляється над нею довше і всесторонно її представляє, щобі зробити тим більше вражіння на слухачів і віднести тим більшу користь;

2) характеристичне представлення, коли якусь прикмету чоловіка представляється в живих образах; 3) описання (descriptio), коли представляється якусь річ або подію, мовби на образі, пр. описання неба, посухи, битви, пожежі; 4) уособлення (personificatio), коли впроваджуємо неприємних або померлих людей і кажемо їм говорити, або коли кажемо говорити сотворінням нерозумним або й річам.

4) Вкінці переведення доказів повинно бути риторичне с. в. таке, щоби при всій своїй систематичності і логічній докладності ті докази небули сухими, а займаючими і для слухачів приємними. Як отже з одного боку докази повинні бути переведені по строгим правилам логіки, так з другого боку повинен проповідник старатися убити суху і зимну розумову форму в гарні, приємні і по можності притягаючі слова.

§ 24. Загальні правила при переводженню доказів.

Докази становлять майже головну часть бесіди, для того треба при їх переводженню докладати всякої старанности, щоби вони виповнили своє завдання. При тім слід пам'ятати на отсі правила:

1) Не треба нічого доказувати, про що слухачі є переконані, бо се булаби страта часу, нудилоби слухачів і моглоби легко викликати підозріння, що правда, про котру говориться, не є така певна, коли проповідник так намагається її доказати.

2) Протинно, треба все доказати, про що слухачі не є ще докладно переконані.

3) Не треба доказів різного роду з собою мішати. Вправді стремлять усі докази до тої самої цілі с. в. до виказання, що якась річ є правдива або ложна, добра або зла, позиточна або шкідлива; але причини, що стягаються до тих різних відносин, є різні, і хто їх помішавби, зробивби свою науку неясною і неприємною.

4) При доказах треба заховати певний порядок з огляду на їх силу. На самий кінець треба лишати докази найсильніші. Під сим оглядом поступають бесідники або по засаді: *fortiora fortia, fortissima*, або по засаді: *fortia, fortiora, fortissima*.

Сильніші докази треба ставляти поєдинчо, відрубно, слабших не треба зовсім переводити, тільки лучити їх більше разом. Колиби хто для доказання якоїсь правди не мав більше, як тільки два докази, один важний і сильний, а другий меншої ваги, то найкрасше зробить, як переведе сильний доказ, а відтак наведе слабкий вже не як доказ, а більше як пояснення.

Дуже позиточним родом пояснення є пояснення непряме, через протиставлення. Уживати протиставлення як середника пояснення догідно передовсім: а) при поясненню духових, надзміслових предметів, що до котрих

лекше сказати, чим вони не є, як чим є; пр. душа, свобода, радощі неба; б) для представлення варгости звичайних, мало цінених річий, пр. здоровля, супокою; в) для пояснення негативних обов'язків, пр. не будь непоміркованим, не говори неправди; г) коли треба спростувати мильні, недокладні, замотані поняття, пр. обиду, очернення, скупість і ошадність, щедрість і розтратність, зависть і незичливість. При тім слід однак зазначити, що поняття треба пояснювати не тільки непрямо с. є. через саме протиставлення, але завжди також позитивно і прямо, бо інакше не пізнають слухачі їх позитивного змісту.

II. Узмисловлення.

Узмисловлення або унагляднення се зіставлення пояснюваного поняття (або загального твердження) з іншими подібними, йому відповідними або підрядними представленнями (поглядами, окремими випадками).

Узмисловлення є в релігійній науці дуже пожиточне; через те наука оживляється, вірні уважніші її слухають, звертають свою увагу на пояснюваний предмет і лекше запам'ятовують цілу науку.

Особливими родами узмисловлення є:

1. Специфікація с. є. розложення загального поняття на частні, цілоти на її части. Вона лежить у тім, що ми замість подавати цілих поняття, вичисляємо його конкретні складові части. Коли ми при такім розложенню цілоти доходимо аж до індивіду, то се називається індивідуалізацією.

Так пр. чеснота, чоловік, гріх, горе — се загальні поняття; при спеціалізованню треба подати їх рід; і так взьмим „горе“ — воно може бути загальне, частне — війна, голод, зараза, хвороби, — сме ть своїх, приятелів, — зверхве, внутрішнє дочасне, вічне. Так спеціалізує пр. св. Павло (до Рим. 8. 35—39) загальне твердження: „Ніщо не відлучить нас від любови Божої“ таким чином: „Хто відлучить нас від любови Божої? Чи горе, чи тіснота, чи переслідування, чи голод, чи нагота, чи біда, чи меч?... Та в тім усім побіджаємо через того, що нас полюбив. Бо я певний, що ані смерть, ані життя, ані ангели, ані начальство, ані теперішнє, ані будуче, ані сили, ані висота, ані глибина, ані яке инше створіння не зможе нас відлучати від любови Божої, що в Христі Ісусі, Господі нашім“.

2. Оповідання або примір в тіснішій змислі се представлення загальної правди якоюсь подією взятою з людського життя, подібною до тої правди. Примір се найпрактичніший рід узмисловлення, передовсім для необразованих слухачів. Приміри можна брати або зі святої історії Старого й Нового Завіту, або з історії церкви, особливо з життя святих, або зі світської історії, або з власного досвіду. При уживанню примірів треба на те уважати, щоби вони були правдиві, певні, влучні, приличні і розмірно короткі. Примірів можна уживати трояким

способом: а) на примір можна тільки натякнути; але в сім випадку він мусить бути знаний, бо инакше натяку ніхто не зрозуміє; пр.: „Як се тяжко заболіло Спасителя, коли з десяти уздоровлених прокажених тільки один приїшов йому подякувати“; б) сей натяк можна зробити і в думці й ним способом, коли наводимо коротко більше випадків того самого роду, пр.: „Хто свої гріхи визнає, як розбійник на хресті; хто задля них плаче, як св. Петро; хто задля них слізки обливає ноги Христа, як св. Магдалина, сей правдиво за них жалує“; в) приміри можна оповісти докладно й широко, о скільки се потрібно і можливе для освітлення предмету відповідно до вимог слухачів, пр. в науці про Тайну Покаяння про митаря; в науці про недбалство родичів у вихованні дітей про Ілія і т. п.

3. О б р а з и. Образи се зміслові знані предмети, при помочи котрих подібні їм надзміслові предмети стають яснійшими і більш зрозумілими. Образи є в проповіді дуже хосенні, бо вони її прикрашують, надають їй більшої живости і задержують науку довше в пам'яті. До образів належить: метафора, алегорія, порівняння, притча, байка і типи (прообрази).

а) М е т а ф о р а се умисловленне надзміслового предмету зним змісловим так що зраними ціхами одного предмету поясняється другий предмет, пр. Христос — сонце правди.

б) А л е г о р і я се продовжена метафора, значить, метафора обшарнійше виложена, пр.: Хто хоче увійти до небесного царства, не повинен іти широкою дорогою, що веде до погибелі, але дорогою вузькою й тернистою.

в) П о р і в н а н н е се метафора висказана цілим реченням, причім підноситься спільні характеристичні ціхи обох зіставлених предметів; пр.: „Як бажає олень до жерел водних, так бажає душа моя до тебе, Боже“. (Пс 4. 1, 2). — Порівняння є в проповідях дуже пожиточні, тому по приміру Христа уживали їх апостоли і св. Вітці дуже часто.

г) П р и т ч а се оповідання якогось видуманого приключення для умисловлення надзміслового предмету, котрий до того приключення є подібний. Приключення наведене в притчі є можливе, але не істнує. Притчі були особливо в старім завіті в науках часто уживані; дуже радо послуговувались ними також Ісус Христос. Притчі особливо тоді дуже пожиточні, коли є бесіда про високі правди і коли можна обавитися, що слухачі не схотять зараз прийняти тої правди; в такому випадку слухачі судять про ту правду на примірі другого чоловіка, про котрого в притчі оповідається, і через те самі приготавляються до її признання. Притча є отже пожаданою заслоною правди для тих, що її ще в цілім виді не можуть знести і моглиби нею згрішитися; з другого знов боку вона відкриває і поясняє правду тим, що її радо приймають. Крім того притча робить проповідь займающею, викликає зацікавлення і улекшує запам'ятання науки. В проповідях треба уживати передовсім біблійних притч, а коли проповідник сам видумує притчі, то вони повинні бути поєданчі, благородні, короткі, зрозумілі і поучаючі. За примір треба брати притчі, котрих уживав Христос у своїх проповідях.

При пояснюванні біблійних притч треба мати перед очима правду, котру притчамає умисловляти, навести ціхи, в котрих ле-

жить схожість образу з дотичною правдою, зіставити ті ціхи образу з ціхами правди і при кінці все разом коротко зібрати, щоби притча збрала пожадане вражіння.

д) Байка різниться від притчі тим, що в ній замість людей виступають звірята або навіть річі, що задержуючи свій характер, говорять і діляють. Байка можна тільки дуже рідко уживати в релігійних науках, бо і в св. Письмі знаходимо всего дві байки і то зреферовані (Суд. 9, 8—15; IV Цар. 14. 9).

е) Типи (прообрази) се деякі приклучення і образи Старого Завіту, що предсказували і відносилися до будучих подій, особливо до особи і царства Месії, пр. жертва Авраама, мідяний вуж, манна, Лона, перехід через Червоне море і інші. Типів (прообразів) можна також уживати в релігійній науці, бо і Христос і апостоли і св. Вітці уживали їх в своїх науках; пр. Христос називає манну образом св. Евхаристії, св. Павло представляє перехід Ізраїльтян через Червоне море як образ хрещення. — Типи (прообрази) служать тільки тоді до узмисловлення абстрактних, надзислових правд, коли вони слухачам знані і ясні. Для того перед кожним їх ужитком треба пригадати і пояснити ту подію, що стала основою типу (прообразу). Пр., коли наводимо слова Ісуса Христа: „Як Мойсей взніс змію в пустині, так треба взністися Синови чоловічому, щоби кождий віруючий в нього мав життя вічне“ (Іоан 3, 14, 15), мусимо конечно пояснити, чому Мойсей взніс на пустині змію.

По приміру св. Вітців можна поодинокі події і обряди як Старого, так і Нового Завіту уживати sensu accommodato як так зв. „вільні“ типи; пр.: вихід Авраама з його вітчини як тип для науки, що конечно омінати грішну нагоду; великі труднощі при відпущенню Ізраїльтян з Єгипту як прообраз сумного стану грішника, коли знаходиться в службі злого духа, і нелегкого освободження його з тої неволі через каяння і поправу.

До узмисловлюючих середників належать також символи (антропоморфізми, антропопатизми) с. є. представлення якогось предмету, що є висший понад час і простір, отже якоїсь релігійної ідеї, в часі і просторі. Так пр. псаломник уживає до узмисловлення ідеї вічності Бога такого символу: „Ти, Господи, на початку землю оснував, а ділом рук твоїх є небеса. Вони погинули, а ти перебуваєш, і всі наче риза зістаріються. І наче одежу звинеш їх, і вони зміняться; ти ж той самий і літа твої не зменшаться“. (Пс. 101, 26—28). До узмисловлення ідеї всюдиприсутності: „Куди піду від духа твого? і від лица твого куди втічу? Коли вийду на небо, ти там є“. (Пс. 138, 7, 8). До узмисловлення ідеї Бога символи є просто конечні, бо Бог „мешкає в неприступнім світлі, которого ніхто з людей не бачив, ані бачити не може“ (I. Тим. 6, 16); ми пізнаємо Бога тільки наче в зеркалі (I. Кор. 13, 22). Св. Письмо дуже часто уживає таких образів, в котрих Бог представлений як цар, отець, пастир, лев, в котрих говориться про око, ухо, руки, про гнів і любов, ненависть Бога. Не треба однак забувати в науці для народу старанно пояснювати всі антропоморфізми і антропопатизми.

Щоби образи могли досягнути свою ціль, мусять бути:

- 1) правдиві і влучні; між образом і правдою, котру він має узмисловлювати, мусять бути деякі спільні ціхи, мусять бути між ними схожість;
- 2) легко зрозумілі і для того повинні бути взяті з таких предметів та обставин, котрі слухачам є знані; пр. годі говорити про море перед людьми, котрі моря ніколи не бачили;
- 3) приличні і відповідні повазі релігійної науки, для того не треба уживати таких образів, порівнянь і т. д., котрі з огляду на теперішній спосіб думання моглиби бути

смішними або може й згіршаючими, хоч вони впрочім зовсім на місци в св. Письмі або в письмах св. Вітців; пр. св. ап. Петро так говорить про тих, що вертають до гріхів: „Пес повернув до своєї блювотини і безрога умившись, в калюжу болота“ (II. Петро 2, 22); 4) не треба за богато образів і одній науці нагромаджувати, бо се не починається до пояснення, а хіба до затемнення науки.

§. 25. II. Збиванне.

Проповідник має не тільки обов'язок переконати своїх слухачів про правду голошеного ним слова Божого, але також усунути перепони, що стоять на дорозі тому переконанню.

Збиванне є завданням гомілетичної науки тоді, коли: 1) в громаді появляються погляди ширені вільнодумцями або іновірцями, що підкопують повагу цілої релігії, або тільки поодиноких правд; 2) коли появляються між народом забобони, релігійні пересуди і блуди; 3) коли появляються погляди, що деякі моральні проступки оправдують або прикрашують. В двох перших випадках збиванне є догматичної (теоретичної), в третім випадку моральної (практичної) натури.

Як не всі правди треба доказувати, так само не всі заміти і пересуди збивати. Збивати слід тільки такі блуди, котрі є вже відомі слухачам, або певно будуть відомі, далше такі, що мають практичне значіння, бо виступають проти основних правд християнства. Зате предметом прилюдного збивання не повинні бути такі заміти, котрих слухачі досі не знають і по всякій імовірності не будуть їх знати й пізнійше, а далше такі, що перевисшають силу розуміння аудиторії або задля своєї плиткості не потребують ніякого збивання.

Збивати можна двояким способом: **п р я м о** або **н е п р я м о**.

а) **П р я м е** збиванне лежить у тім, що ми сумніви чи блуди, противні правді, називаємо виразно, розважуємо їх безпосередно і виказуємо їх безосновність. При сім конечно подати жерела, з котрих вони беруться. А сі жерела можуть бути різні. При замітах проти віри покликаються люди часто будьто на розум, будьто на історію і досвід, будьто на людський чи навіть Божий авторитет. Властивим жерелом усіх замітів і блудів що до релігійних правд є найчастійше незнання й непорозуміння, а пердовсім лукавство серця і злоба або слабкість волі. Коли жерелом заміту є поблудження розуму, тоді можна собі улекшити збивання тим, що спроваджується заміт до силлогістичної форми і провірюється, чи його помилковість не лежить в матерії заключення, с. є. в ложних премісах, або в його формі, значить в непорозумінню і через те також у ложнім заключенню. Коли ми блуд пізнали, так

тоді виказуємо з Божої і людської поваги, або з розуму або з історії і досвіду, що заміт піднесений слухачами опирається на заключенню випровадженім з ложних в цілости або частинно преміс, або що те, що слухачі наводять як докази на свої погляди проти правди, говорить якраз за правдою а проти них самих. Пряме збивання може отже лежати в запереченню, розрізненню і відкиненню доказу наведеного проти правди. Так пр. виведене заключення з тексту Діяній 10, 34 — 35, „що одна релігія така сама як друга, і що християнство не стоїть вище як поганство або жидівство; що отже можна вірити у що хочемо, щоби тільки чесно жити,“ — треба просто заперечити і показати, що воно опирається на цілковитім нерозумінню наведеного тексту, що ті слова і обставини, серед котрих їх сказано, промовляють якраз проти злобної фрази модерного індеферентизму.

Коли сумнів основується на свідочстві людського авторитету, тоді збиваємо або в той спосіб, що стараємося ослабити те свідочство якимсь висшим і достовірнішим свідочством пр. свідочством св. Письма, або знов оспоруємо повагу й достовірність наведеного авторитету з боку знання або волі і так відказуємо йому компетенцію у тім ділі.

Нераз можемо збити заміт піднесений проти правди тим способом, що його або зовсім просто й докладно пояснимо і викажемо, що він властиво говорить, або звернемо увагу на недорічність, що в нім міститься і на погубні послідовности (*deductio ad absurdum*). Пізнання суперечности якогось твердження ділає часто більше, як найосновнітше поучення. Многі люди, що їх осліпив вид ложної засади, покидають її ізза послідовности, котрих вони не хочуть і про котрі вони не думали. Так може бути пр. з вільнодумним твердженням: „припадок править світом“; „одна віра така сама, як друга“; „зі смертю все кінчиться“ і т. п.

Коли маємо основу припускати, що заміти піднесені проти правди походять із лукавого серця, котре думає, що мусить перечити якусь правду, бо знаходить у ній свій осуд (пр. сумнів що до ігнорування пекла, безсмертності), тоді не треба запускатися у властиве збивання, а тільки звернути увагу слухачів на те мутне жерело і впливати на поліпшення серця.

б) Непряме збивання лежить у тім, що ми Божі правди, проти котрих повстають сумніви, пересудимо або забобни, докладно поясняємо, сильно показуємо, а передовсім підносимо добродійний вплив, який вони мають на чесноту і щасливість так, що заміти й пересуди самі собою відпадають, або слухачі можуть їх легко збити. Блуду чи сумніву або зовсім не порушуємо або щонайвище тільки так, що він можливий хіба тільки в устах безумного або

